

Geographie

for

Begyndere,

efter de sidste Forandringer.

af

H. A. Rosdorff,

Overlærer ved Metropolitanstolen.

Syvende Uplag.

København, 1835.

Forslagt af N. Goldins Boghandling Fortunstræde No. 148.

Trykt i det Poppelske Officium.

Statens pædagogiske Studiesamling

København.

Indledning.

1. Jordkloden er kun en liden Deel af Alverden, der bestaaer af Fyrstjerner (Sole), Planeter og Cometer.

Fyrstjernerne (Solene) ere Himmellegemer, der selv indeholde Lys og udbrede Lys. og Warme til de mørke Himmellegemer, der vandre omkring dem. Disse mørke Legemer, der oplyses af Solene, kaldes Planeter (omvanskende Legemer), fordi de i visse Tidsleb vandre omkring Fyrstjernerne.

Cometer kaldes vi et Slags Planeter med en lys Hale, hvis Vandring omkring Solene synes mindre regelmæssig end Planeternes. De komme undertiden Solen meget nær, og fjerne sig derpaa i en uhyre Afstand. Dog komme de igjen til bestemte Tider.

Omkring vor Sol gaaer Jorden, og foruden den 10 andre Planeter af forskellig Størrelse og i forskellig Afstand.

Bor Jord er rund, hvilket man kan bevise af Maaneformørkelser, og af Jordens Omseiling.

Bor Jord vandrer omkring Solen i en Afstand af 21 Millioner Mile i 365 Dage, 5 Timer, 48 Minuter (') og 45 Secunder ("). Ved denne Omvandring fremkommer Aaret.

Den dreier sig desuden om sin Axel i 24 Timer fra Vest mod Øst. Herved fremkommer Dag og Nat.

Omkring Jorden gaaer et mindre Himmellegeme, som vi kalde Maane, i 29½ Dag. Maanen faaer sit Lys fra Solen.

Afstillige andre Planeter have ogsaa Maaner.

2. Vor Jord bestaaer af Land og Vand, hvorpaa og hvori findes en Mængde Dyr, Planter og Mineralier.

Landet er af meget forskjellig Beskaffenhed. Mod de nordligste og sydligste Enden af Jordkloden er det koldere, i Midten varmere. Paa nogle Steder findes heie Bjerge, andre Steder gives store Sletter. Der er megen Forstjel paa Landenes Frugtbarhed efter deres Jordbunds Beskaffenhed og efter deres Beliggenhed. Paa de heie Bjergtoppe er det meget koldt, og der vokser sjeldent noget af Betydenhed.

Der kalder man Lande, der paa alle Sider ere omgivne med Vand; Halvøer, Lande, som paa de tre Sider have Vand.

Isthmus (Landtunge) er en Landstrimmel, hvorved to Lande forbindes.

Indsoer ere Bande, som overalt omgives af Land.

Bugter og Fjorde ere Dele af Havet, som snoe sig ind mellem Landene.

Floder ere rindende Bande, der dannes af Åer og Bække, udspringe fra Kilder og falde ud i Havet eller i andre Floder.

Jorden er omgiven af Lufsten, hvori Regnen samler sig, og hvor Jorden og Lynild frembringes. — Saavel Regn som Jorden befordrer Jordens Frugtbarhed.

Til Dyreriget regne vi Alt, hvad der lever; til

Planteriget Alt, hvad der vokser; til Mineralriget alle Steenarter og Metaller.

3. Menneskene, de vigtigste Skabninger, have inddelt Jorden i forskjellige mindre Dele, tildeels efter Naturen selv.

Menneskene ere meget forskjellige, saavel i Udsigende som inddortes Egenskaber. Nogle ere sorte af Farve, som Negerne i Afrika; nogle ere hvide som Europeerne; andre ere kobberfarvede og guulagtige; men alle udmaerkte sig fra Dyrene ved Hornsten. Dog er Hornsten ei ligemeget udviklet hos alle Mennesker. De, hos hvem den er mindst udviklet, bænkes Vilde; de mere dannede kalde vi cultiverede.

Blandt de fleste Mennesker findes Regjering, som bestaaer deri, at En eller Flere sørger for det Heles Vedligeholdelse og Bedste. De Mennesker, der staae under en Regjering, udgjøre en Stat.

Naar En regerer, kalde vi ham almindeligt Keiser, Konge, Hertug o. s. v. Fleres Regjering bænkes vi Republik (Fristat). Kongen kan være indskrænket eller uindskrænket.

Da Menneskene ofte komme i Strid med hverandre, maa Regjeringen sørge for at forsvere den, der skeer Uret; mod Angreb af Fremmede, der ei høre til samme Regjering, holdes Krigsmagt. For at kunne underholde denne og fremme andre nyttige Indretninger, er det nødvendigt at der betales nosget vist til Regjeringen (Skatter).

Menneskene antage alle et Væsen, der har frembragt dem og Verden, og bestyrer Alt. Dette Væsen kalde vi Gud. Nogle Nationer antage Kun een, andre

friere Guder. Menneskene have desuden forskellige Meninger om Gud og tilbede ham paa forskellig Maade. Vi sige derfor de have forskellig Religion.

Bidenskaberne soge at udvide vore Kundskaber, foredle vore Evner og oplyse vor Fornuft. For at befordre dem er der stiftet Skoler og Universiteter.

Menneskene ernære sig paa mange Maader: ved Jordens Dyrkning, ved Øvægavl, ved at forarbeide Jordens Frembringelser (Producter) og ved Handelen, som bestaaer deri, at man bringer Jordens Frembringelser, eller hvad Menneskene have forarbeidet, til de Steder, hvor de behoves.

4. Vor Jordklode har 5 Hovedafdelinger:

- Europa,
- Afria og
- Afrika, hvilke tre tilsammen kaldes den gamle Verden
- Amerika og
- Landene i Sydhavet eller Australien, der først senere ere opdagede.

- Disse Verdensdele ere omgivne af Hove.
- Tishavene (det nordlige og sydlige Tishav) findes mod Nord- og Sydpolen.
- Det atlantiske Hav mellem Europa og Afrika paa den ene og Amerika paa den anden Side.
- Det øthiopiske eller det sydlige atlantiske, mellem Sydafrika og Sydamerika.
- Det indiske, Syd for Afrien.
- Sydhavet eller det stille Hav, ogsaa kaldet det østlige Ocean, mellem Afrien og Amerika.
- Middelhavet, en stor Bugt af det atlantiske Hav, mellem Afrien, Afrika og Europa.

Europa,

den mindste, men mest cultiverede Verdensdeel, grænser mod Nord til det atlantiske Hav og det nordlige Tishav med deres forskellige Bugter, mod Ø. til Afrien, mod S. til Middelhavet og mod W. til Atlanterhavet.

1. Europa er 180,000 Kvadratmile stor, hvorpaa findes henved 230 Mill. Mennesker. Menneskene i Europa ere mere cultiverede end i de andre Verdensdele og have mange Indretninger til at fremme Oplysning og Bidenskaber.

2. Den nordlige Deel af Europa er kold, den sydlige varm og den mellemste tempereret, det vil sige, at hverken Heden eller Kulden er meget sterk.

3. Europa er i det Hele taget temmelig bjergfuldt, og paa adskillige Steder meget frugtbart. Det frembringer forskellige Slags Kornvarer og Bælgfrugter, som Rug, Hvede, Byg, Ærter, m.m., desuden Vin, Olie, Sydfrugter, mange Slags Træarter, en Mængde Dyr, som Heste, Øxer, Faar, Svin, Eller, Hjorte, Hare, Fjærkræ, mange Slags Fiske m.m. Af Mineralriget findes der Guld, Sølv, Jern, Kobber, Tin, Bly, Marmor, Salt, Steenkul og mange flere.

4. Europæerne forstaar meget vel at nytte Jordens Frembringelser til Føde og Klæder. De forarbeide mange Slags Planter og Metaller i Manufacturer og Fabriker. Saaledes forfærdige de Lærreder, Klæde, Huusgeraad, Værktier &c.

5. De handle med hverandre indbyrdes og med de andre Verdensdele, hvorfra de faae saabanne Producter, som de ei selv have, f. Ex. Sukker, Kaffe, Thee, Kryderier m. m.

6. De fleste Lande i Europa have Konger, men nogle af disse ere indskrenkede af visse Personer, der udgjore et Raad eller Forsamling, og skulle paasee at Kongen ei handler mod Lovene eller de Forstifter, der ere gjorte til Folkets Sikkerhed og Bedste.

7. Folkene i Europa have ei alle een Religion. De tilbede vel næsten alle en Gud, men paa forskellig Maade. Der findes fornemmeligt Christne, Jøder og Muhamedaner. Af disse udgjore de første det største Antal og bestaae igjen af flere Partier, af hvilke nogle kalde sig Katholiker, andre Luthreraner, andre Reformierte m. m.

Til denne Verdensdel høre følgende Stater og Lande.

- a. Danmark;
- b. Sverrig og Norge under een Konge;
- c. Rusland, et Keiserdomme, og det største Rige i Verden, med hvilket Kongeriget Polen er forbundet;
- d. England med Skotland (tilsammen Storbritannien) og Irland, 3 forenede Kongeriger, der udgjore den vigtigste Samagt i Europa;
- e. Frankerig, et Kongerige;
- f. Spanien,
- g. Portugal,
- h. Nederlandene, og
- i. Belgien, Kongeriger;

- k. Schweiz eller Helvetien, en Republik;
- l. Italien, som indbefatter flere Riger;
- m. Preussen, et Kongerige;
- n. Østerrig, et Keiserdomme, med tilhørende Lande;
- o. Tyskland, som udgjor forskjellige Stater;
- p. Tyrkiet, et Keiserdomme, og
- q. Grækenland.

De vigtigste Hove i Europa ere følgende:

- a. Østersøen med den finske og bothniske Bugt, forenes ved Øresund, Belterne og Kattegat med
- b. Nordssøen eller Vesterhavet, en Bugt af Sishavet;
- c. Det adriatiske Hav eller den venetianske Bugt, en Arm af Middelhavet;
- d. Archipelagus, ogsaa en Deel af Middelhavet;
- e. Det sorte Hav, staar ved Constantinopel-Strædet, Marmorhavet og Dardanel-Strædet i Forbindelse med Archipelagus.
- f. Det hvide Hav, som gaaer fra Sishavet ind i det nordlige Rusland.

Den Danske Stat

indbefatter det egentlige Kongerige Danmark med Hertugdommerne Slesvig, Holsteen og Lauenburg, Island og Færøerne, samt Colonier i de andre Verdensdele.

Det egentlige Kongerige Danmark
med Hertugdommerne, grændser mod Nord til Nordssøen og Kattegattet, mod Øst til Kattegattet, Øresundet

og Østerseen, mod Syd til Østerseen og Thyfjæld, og mod Vest til Nordseen.

Det egentlige Danmark indeholder, tilligemed Hertugdommerne Slesvig, Holsteen og Lauenburg, omrent 1000 Quadratmile med henved 2 Millioner Indbyggere, og bestaaer af flere større og mindre Øer og en stor Halvø. Den hele danske Stat udgjør mellem 2 og 3000 Quadratmile, og har noget over 2 Millioner Indbyggere.

Danmarks Klima er forholdsmaessig mildt, men Veierligt temmeligt afvaelende. Landet er i det hele taget fladt, og maa endog paa nogle Steder beskyttes mod Havet ved Diger. Der findes mange skjonne Egne, afvaelende med Indsoer, Skove og Uaer, men ogsaa Heder og Sandssletter. Kun paa Moen og Bornholm findes Klippehierge. Danmarks Hovedrigdom bestaaer i Korn og Bælgfrugter, som Hvede, Rug, Byg, Roter m. m., hvoraf især Derne have Overfledighed. Af Dyreriget har Danmark Heste, Øvæg og andre tamme Dyr samt Wildt. Mineralriget er derimod ubetydeligt. Af disse Producter assættes en Maengde Kornvarer, Kjed, Heste og Øvæg til Fremmede, hvorimod der indfores endeel Fabrik- og Manufakturvarer, Wine, Salt, Thee, Sukker og andre Varer hvoraf dog nogle komme fra de Danskes egne Colonier.

Danmarks Konge, Frederik 6te, regjerer uindskænket monarkisk med Urveret baade for den mandlige og quindelige Linie; Religionen er lutherst, dog taales og andre Religionsbekjendere.

Danmark har to Universiteter, i Kjøbenhavn, og i Kiel, og et Akademie i Sorø.

De mærkligste Vande ere følgende:

- Oresundet, ei fuldt en Mil bredt, mellem Sjælland og Skaane i Sverrig;
- Det store Belt mellem Sjælland og Fyen, og
- Det lille Belt mellem Fyen og Halvøen Sylland.

Kjøgebugt boier sig ind i det sydvestlige Sjælland.

Jæsfjorden gaaer ind i den nordlige Deel af Sjælland.

Klimfjorden er en stor Bugt, der fra Kattegat gaaer ind i Sylland.

Eideren er en Flod, der adfiller Slesvig fra Holsteen, og forener ved en Canal (den holsteeniske eller Kieler-Canalen) Nordseen med Østerseen.

Danmark med de thyske Lande er inddelt i 8 Stifter og 3 Hertugdommer.

I. Sjælland's Stift.

inbefatter Derne Sjælland, Moen, Bornholm, Samse og flere mindre.

a) Den Sjælland er meget frugtbar og har en skøn Beliggenhed. Den er 17 Mile lang og 14 Mile bred.

Kjøbenhavn, Rigets Hovedstad og Kongens Residents, paa den østlige Kant af Sjælland ved Østerseen, har, Christianshavn iberegnet, 119000 Indbyggerne. Den er omgiven med Festningsværker og een af Europas smukkeste Stæder. Af offentlige Bygninger og Indretninger ere her: Christiansborg-Slot, som brændte 1794 og nu igjen opbygges; de fire Palæer paa Amalienborg-Plads, hvor Kongen og den Kongelige Famili residerer; Rosenborg-Slot, hvor Rigsklendierne gjemmes, med en smuk Have: Charlottenborg, som af Frederik 5. er indrettet til et Maler- og Billedhugger-Academie; Universitetet, listet af Christian 1ste; Mundetaarn

med et astronomisk Observatorium; Løshuset med de nødvendige Vaaben-Forraad; Malerie-Samlingen paa Christiansborg; et Museum for Oldsager og et Kunstmuseum; det Kongelige Bibliothek med over 400000 Bind og kostbare Kobberstik; Universitetsbiblioteket; en botanisk Have; et chirurgisk Akademie; Holmene med Skibsværter; Metropolitan-Skolen; Cancelliet og de øvrige Kongelige Collegier; Frederiks- og Almindelig Hospital; flere lærde Selskaber, offentlige Stiftelser og Unstalter. Staden har og endel Fabriker, Manufakturer, og betydelig Handel og Skibsfart. Citadellet Frederiks-havn, saavel som Batteriet Trekroner og andre, beskytter Indløbet til Havnene, der kan rumme de største Krigsskibe.

Før omrent 700 Aar siden var Kjøbenhavn kun et Fjælleie. Valdemar 1ste overlod det til Bisshop Absalon, som anlagde der en befæstet Havn, og et fast Slot, Axelhuss. Absalon skenkede det til Roskilde-Bispestol. Siden kom det under det danske Kongehus og blev dets Ejendom. Kong Christopher af Bayern forslyttede Residenten fra Roskilde til Kjøbenhavn.

Et Kjøbenhavn herer Christianshavn paa Den Amager, som er anlagt af Christian 4de og forbindes med Kjøbenhavn ved Knippels- og Langebroe. Her er vor Frelsers Kirke, paa hvilken Taarn findes udenom en Sneglegang, som fører op til Spidsen og er omgiven med et Fængselsværk, Artilleriets Laboratorium, Dokken, hvor Skibe istandsættes, det østindiske Compagnies Húsus, Tughuset, flere Skibspladser, m. m.

Amager, en liden Ø ved den sydøstlige Kyst af Sjælland, er $1\frac{1}{2}$ Mil lang og $\frac{1}{2}$ Mil bred. Christian den 2de lod i Aaret 1517 komme en Colonie Hollændere, som nedsatte sig paa Den Amager, for derfra at forsyne Kjøbenhavn med alle Slags Kjøkkenurter, som de godt forstod at dyrke. Amagerne klæde sig endnu i hollandske Dragt. I Landsbyen Dragøe leve Indbyggerne især af Lodstjeneste og Skibsfart. — Paa Saltholm, en lille Ø, Øst for Amager, græsser Amagerne deres Creature; her brydes ogsaa Kalksteen.

Frederiksberg Slot, Kongens Sommerresident, er bygget af Frederik den 4de paa en høj Bakke, noget over

$\frac{1}{2}$ Mil fra Kjøbenhavn. Dens Have og den lille Lyttskov Søndermarken ere meget flønne.

Lynghye, nordligt for Kjøbenhavn, er en smuk og velbygget Flekke. I Nærheden er Sorgenfri Slot, Bredé Kobberværk, Drholms Papir-Fabrik og flere Fabriker.

Kjøge, en Kjøbstad, ligger Sydvest for Kjøbenhavn, ved Kjøgebugt. 1677 vandt Admiral Niels Juul her i Bugten en vigtig Seier over den svenske Hovedstadsflade.

Balløe og Vemmeltofte, sydligt for Kjøge, ere adelige Frøkenklostre.

Store Heddinge, Sydost for Kjøge, er en liden Kjøbstad.

Prestøe, Sydvest for Store Heddinge, en liden Kjøbstad, ligger i en fløn Egn.

Bordingborg, paa den sydlige Kant af Sjælland, har en latin Skole. Herfra seer Overfarten til Falster og Lolland.

Nestved, Nordvest for Bordingborg, er en gammel Bye i en behagelig Egn. — I Nærheden er Herlufsholms Skole, stiftet af Admiral Herluf Trolle.

Skjelfsjør, Vest for Nestved, er en lille Bye ved det store Belt. Herfra sættes man over til de smaa Øer Ugersøe og Ømøe, der begge ligge i det store Belt.

Korsør, Nordvest for Skjelfsjør, ved det store Belt, har en Havn. Fra denne Bye seer Overfarten til Nyborg i Syden.

Besligt for Korsør ligger Sprogøe, en lille Ø i det store Belt, $\frac{1}{2}$ Mil stor; den beboes kun af een Familie. Om Vinteren nedsages Posten at tage bortil, naar den ikke kan komme over Beltet for Bis.

Kallundborg, Nord for Korsør, paa den nordvestlige Kant, en Kjøbstad med en god og sikkert Havn, udfører meget Korn. Herfra seer Overfarten til Marhuus i Sylland.

Nykøbing, paa den nordlige Kant, er en liden Kjøbstad.

Fredrikssværk, en stor Fabriksstædt, ligger nordligt ved Ifsefjorden og Arresøe. Her er et Kanonstøberie, Krudtmøller og flere Fabriker.

Helsingør, Nord for Kjøbenhavn, ligger ved Øresund. Den er næst Kjøbenhavn den betydeligste Handelsstad i Sjælland, med over 7000 Indbyggere og en lerd Skole. Alle Skibe, der passere Sundet, betalte her Told. — Det ved Byen ligger den store Fæstning og Slot Kronborg, og i Nærheden Lyftslottet Marienlyst paa en Bakke med en fløj Udsigt over Sundet til Sverrig.

Fredensborg Slot, Sydvest for Helsingør, ved Egrumsoe med en stor Have, blev bygget af Frederik den 4de 1720, og fik Navn af Freden med Sverrig, som sluttedes samme Aar.

Hillerød, en liden Kjøbstad, sydvest for Fredensborg, har en lerd Skole. Det ved er Fredrikssborg Slot, begyndt af Frederik den 2de og fuldført af Christian den 4de. Slotet er meget smukt, især Kirken, hvor nogle af de danske Konger ere kronede.

Hirschholm, en liden Kjøbstad sydligt for Helsingør, har en kongelig Planteskole. Det prægtige Slot er nedbrudt.

Slangerup er en liden Bye, vestligt for Hirschholm.

Fredriksfjord, en liden Bye, Vest for Slangerup, ligger ved Roeskildefjorden.

Færgerspris, et Slot, ligger paa en Landtunge mellem Roeskildefjorden og Ifsefjorden. I Lundet herved er der opreist Mindesmerker for fortjente Mænd og Kvinder. Man har også i Nærheden fundet nogle ældgamle Begravelseshøje.

Roeskilde, Sydvest for Kjøbenhavn, ved Roeskildefjorden, er een af de ældste Byer i Sjælland. Den har tilforn voret Kongesædet og langt større end den nu er. Den har en prægtig Domkirke med de kongelige Begravelser og en Cathedralskole. — En Mil herfra ved Slottet Leiraborg er Landsbyen Leire bye, som har Navn af den beromte Stad Leire, hvor de danske Konger i ældre Tider havde deres Residents, førend den blev forflyttet til Roeskilde.

Holsbæk, nordvest for Roeskilde, en Bye ved en Arm af Ifsefjorden, driver Handel og Skibsfart.

Ringsted, omtrent midt i Landet, er en ældgammel Bye. I den gamle Korskirke ligge endel Kongelige Personer begravne.

Sorø, to Mile Vest for Ringsted, er en liden smukt beliggende Bye med et Akademie. I dens sjonne Kirke ligger Baron Holberg, som testamenterede sit Baronie til Akademiet, begravet.

Slagelse, en gammel Kjøbstad, 2 Mile Sydvest for Sorø, har en lerd Skole.

b) Møen, en frugtbart Ø i Østerseen, Syd for Sjælland, er 4 Mile lang og $\frac{1}{2}$ til 1 Mil bred. Den adskilles fra Sjælland ved Ulfsund og ved Grønsund fra Falster. Mod Østen er der en Rekke Kridtbjerge, som kaldes Møens Klint, hvis høieste Spidse er omtrent 230 Alen høi.

Stege, den eneste Kjøbstad paa Øen, med en god Havn, ligger paa den nordvestlige Kant. Møens Tugthuus er her.

c) Bornholm, en Ø i Østerseen, ligger 20 Mile Øst for Sjælland, er 6 Mile lang og 3 Mile bred. Den er klippefuld ved Kysterne og farlig for Sofarende, og frembringer flere Mineralier, som Sandsteen, Marmor, Porcellainjord og Steenkul.

I Krigen mellem Danmark og Sverrig fra 1658 til 1660 blev Bornholm afstaet til Sverrig, men Indbyggerne befriede sig selv fra det svenske Herredomme.

Ronne, vestligt, den vigtigste Bye, har en god Havn, en latin Skole, Handel og Fiskerie.

Hasle, Nord for Ronne, og Nørre og Svanike, østligt, ere fine Byer ved Søen. I Nærheden af Nørre er et Sandsteensbrud.

Aakirkeby ligger inde i Landet.

Christiansøe, kaldes nogle Holme, $1\frac{1}{2}$ Mil Øst for Bornholm. De denne en sikkert Havn og ere besæt med garnison og en Commandant.

d) **Samsøe**, en frugtbar Ø i Kattegat mellem Sjælland og Jylland, $3\frac{1}{2}$ Mile lang og 1 Mil bred, tilhører Grev Danneskjold-Samsøe.

II. Fyens Stift

indbefatter Denne Fyen, Langeland, Taasinge og nogle mindre.

1) **Den Fyen**, 11 Mile lang og 9 Mile bred, er frugtbar og vel dyrket, og grænser paa den nordlige Kant til Kattegattet, paa den østlige til det store Belt, paa den sydlige til Østersøen og paa den vestlige til det lille Belt.

Odense, omrent midt i Landet, Hovedstaden i Stiftet og Sædet for Stiftamtmanden og Bisloppen, staar ved en Canal i Forbindelse med Odensefjord, og er den største Stad i Fyen og een af de eldste i Riget. Den skal være anlagt af en Odin. Odense har en lerd Skole, St. Knuds Cathedralkirke med Knud den helliges Begravelse og 8700 Indb.

Nyborg, østligt ved det store Belt, er besæt og har en Havn og en lerd Skole. — I Krigen mellem Danmark og Sverrig under Earl 10 og Frederik 3, blev de Svenske slagne ved Nyborg.

Svendborg, sydligt, en nærsom Bye, har god Handel med Godevarer.

Faaborg, vestligt for Svendborg, er en Kjøbstad med en god Havn.

Assens, vestligt ved det lille Belt. — Ved Ørnenes bjerget, $1\frac{1}{2}$ Mil herfra, vande General Johan Rantzau i Grevens Feide under Christian den 3de 1535 et vigtigt Slag, da Præsten Hans Madsen om Natten halv nogen

blev ud af det haarde Fengsel, Fienden havde fastet ham i, ilede til Rantzau og aabenbarede ham Fiendens Hensigter.

Middelfart, paa den nordvestlige Kant, er en siden Bye ved det lille Belt. Herfra er Oversart af omrent en Fjærdingvei til Snoghoi i Jylland.

Bogense er en siden Kjøbstad paa den nordlige Kant. **Kjerteminde**, Nord for Nyborg, ligger ved det store Belt.

2) **Taasinge**, en smuk og frugtbar Ø, S. for Fyen, er 1 Mil lang og bred. Admiral Niels Juul sik den ved Kjøb af Christian 5, og hans Esterkommere eie den endnu.

Paa Den Lyøe, Vest for Taasinge, blev Kong Valdemar den 2den tagen til Fange af Grev Henrik af Schwerin.

3) **Langeland**, en frugtbar Ø, Øst for Taasinge, er 7 Mile lang og 1 Mil bred.

Rudkøbing, vestligt, er den eneste Kjøbstad paa Den.

Tranekær-Slot ligger paa Langeland.

III. Laalands eller Lollands Stift.

bestaaer af Denne Laaland og Falster, samt flere mindre.

1) **Den Laaland**, Øst for Langeland, 7 Mile lang og $3\frac{1}{2}$ Mil bred, adskilles ved det store Belt fra Langeland og ved Guldborgsfund fra Falster. Landet er fladt og jænt, men Jordbunden frugtbar, især paa Hvede og Carter.

Nakskov, vestlig, ved Nakskovfjord, er den største Kjøbstad i Laaland, og har en lerd Skole. — I Krigen mellem Danmark og Sverrig under Frederik 3 forsvarede Indbyggerne sig med meget Mod og Standhaftighed i 13 Uger.

Maribo, en Kjøbstad midt i Landet ved en Indsee, har en fløj Beliggenhed. — 1698 døde her

Grevinde Eleonora Ulfeld, efter at være løslædt af sit Fængsel i Kjøbenhavn, i en Alder af 77 Aar.

Særløbing, Nordost for Maribo, Nørdbye, sydligt, og Nysted, Øst for Nørdby, ere smaa Kjøbstæder. Fra Nysted skeer Overfarten til Heiligenhaven i Holsteen.

2) Den Falster, Øst for Laaland, 6 Mile lang, og 1 til 2½ Mile bred, adskilles fra Laaland ved Guldborgsfund og fra Møn ved Grensund.

Nyeløbing, vestligt, ved Guldborgsfund, har en lærde Skole og nogen Handel.

Stubbeløbing, nordøstligt, en Kjøbstad, ligger tæt ved Grensund.

Baagøe, en liden Ø, ¾ Mile lang og ¼ Mile bred, ligger imellem Falster, Sjælland og Møn.

Fæyøse og Fæmøse, to smaa Øer, ligge mellem Laaland og Sjælland.

Halvøen Jylland.

eller Norrejylland, strækker sig mod Nord mellem Vesterhavet paa den vestlige og Kattegattet og det lille Belt paa den østlige Side. Mod Syd grænser det til Hertugdommet Slesvig. Den østlige Deel er frugtbar og har vigtig Øvægavl. I Midten gaaer der meget store Heder. Beskytten er meget sandig, og paa nogle Steder gives Sandflugt. Jylland er fra Skodborgaue til Skagen 38 Mile lang, og 24 Mile paa det Bredeste. Den indbefatter 4 Stifter, nemlig: Aalborg, Viborg, Aarhuus og Nibe.

IV. Aalborg Stift.

indbefatter den nordligste Deel af Jylland.

Aalborg, ved Lümfjorden, Hovedstaden i Aalborg Stift, er een af de bedste Handelsstæder i Jylland med 7000 Indb. og en lærde Skole. Den har betydelig Skibsfart.

Hals er en liden Flekke, Øst for Aalborg, med en Skandse.

Sæby, en lille Kjøbstad, Nord for Hals, ligger ved Kattegattet.

Frederikshavn, forhen Fladstrand, Nord for Sæby, en liden Kjøbstad, har en god Havn, Skibsfart og Fiskerie. I nærheden ere Østersbanker. Herfra er en Overfart af 12 Mile til Norge.

Skagen, en Kjøbstad paa den yderste nordlige Pynt af Jylland, har Handel og Skibsfart. Udenfor Byen er et Fyrtaarn, der stendes om Aftenen, for at Skibene ved Nattetid kunne vogte sig for at løbe ind paa de dervedende Sandbunker og Skær. Omegnen er nogen.

Hjørring, en liden Kjøbstad, vestligt for Frederikshavn.

Thisted, Sydvest for Hjørring, en lille Øye ved Lümfjorden i det frugtbare Thjaland, som den nordvestlige Deel af Aalborgstift kaldes.

Nibe, en Kjøbstad, sydvestlig for Aalborg ved Lümfjorden, har godt Fiskerie.

Løgstør, Vest for Nibe, en Flekke ved Lümfjorden.

Mors, en frugtbar Ø, den største i Lümfjorden, Sønden for Thisted, er 3 Mile lang og 2 Mile bred. Herpaa ligger Kjøbstaden Nykøbing.

Læssøe, en Ø i Kattegattet, hører til Aalborg Stift. Den har fartige Grunde.

V. Viborg Stift, omtrent midt i Norrejylland.

Viborg, Sydvest for Aalborg, ved en Indsø, er Hovedstaden i Viborgstift. Den er een af de ældste Stæder i Danmark og har 3400 Indb., en latiné Skole, en mærkværdig Domkirke og et Tugthuus. Hver Juni Maas ned holdes her et Marked, kaldet Snapsting, hvilket er den ordinære Termin eller Betalingstid for Norrejylland, hvor der betales Renter og opsiges og modtages Capitaler. Landsoversætten for Norrejylland holdes i Viborg.

Slive, Nordvest for Viborg, en lille By ved Liimfjorden.

VI. Aarhuus Stift,

paa den østlige Kant af Sylland, Syd for Aalborg Stift.

Aarhuus, Sydost for Viborg, ved Kattegattet, er Hovedstaden i Stiftet og har henved 7000 Indb., en latinsk Skole, en skøn Domkirke, god Handel og Skibsfart. Herfra gaae ugentligt Post-Smaller til Kallundborg i Sjælland.

Nanders, Nord for Aarhuus, ved Gudnæae, er en god og velhavende Handelsstad. Den har 6400 Indb., en lærde Skole, bekjendte Handelsmanufacturer og Læsifiskerie. — Her fældede den jydske Herremand Niels Ebbesen i Aaret 1340 den holsteinske Grev Geert, som grusomt behandlede Indbyggerne, og befriede derved Landet fra hans Tyrannie.

Hobroe, Nordvest for Nanders, er en liden Kjøbstad ved Mariagerfjord.

Mariager, en liden Kjøbstad, østligt for Hobroe, liggende ved Mariagerfjord.

Grenaae, østligt for Nanders, og Ebeltoft, sydlig for Grenaae, ere smaa Byer ved Kattegattet.

Skanderborg, Sydvest for Aarhuus, er en Kjøbstad ved Skanderborgsøe. Christian 4 opholdt sig her i sin Ungdom, og sovde sig paa Søen i Sovæsenet.

Horsens, sydvestligt for Skanderborg, ved en Fjord af Kattegattet, er en smuk By, med en lærde Skole og god Handel.

Ulheden, en Lynghede i Aarhuusstift, beboes af Colonister, som Frederik 5 indsatte, og som dyrke den.

Anholt, en Øe i Kattegattet, sydvest for Læsøe, hører til Aarhuusstift. For dens farlige Grunde holdes her et Gyrtaaern.

VII. Ribe Stift,

udgjor den sydvestlige Deel af Sylland.

Ribe, sydvestligt, ved Nibsaæ, er Hovedstaden i Ribe Stift, og en af de ældste Byer i Norrejylland. Den har 2400 Indb., en Cathedral-Skole og en smuk Domkirke.

Kolding, Nordost for Ribe, ved Kolding-Væ, har en lærde Skole. Naen gior Koldingsellet mellem Sylland og det Slesvigiske, og her betales Told af udgaaende sydse Producter.

Fredericia, Nordost for Kolding, ved det lille Bælt, har betydelige Tobaksplantager. Skibe, som passere det lille Bælt, betale her Stromtold. Alle Religionesecter have her fri Religionsovelse. — Lidt Sønden for Fredericia er Færgestedet Snoghoi, hvorfra Overfarten skeer til Middelfart.

Weile, Nordvest for Fredericia, er en liden, smukt beliggende By ved Weileffjord.

Hjerting, en Ladeplads Nordvest for Ribe.

Varde, nordostlig for Hjerting og Ringkjøbing Nord for Varde, ved Ringkjøbingfjord, ere smaa Byer.

Holstebro, Nordost for Ringkjøbing, og Lemvig, Nord for Ringkjøbing, ved Liimfjorden, ere ligeledes smaa Kjøbstader.

Kanøe, en Øe i Vesterhavet, Vest for Ribe, hører til Ribe Stift.

VIII. Als og Ærøe Stift,

indbefatter Øerne af samme Navn i Østersoen.

1) **Als**, en skøn og frugtbar Øe, 3 til 4 Mile lang og henved 2 Mile bred, er ved et smalt Sund adskilt fra Slesvig. Enden af Den tilhører Hertugen af Augustenborg.

Sonderborg, sydligt, er en nærsom Kjøbstad, og Hovedstaden paa Den. Den har en god Havn og

Handel. Paa Slottet sad Kong Christian 2den i over 16 Aar indtil 1549 som Statsfange.

Augustenborg, midt i Landet, Hertugens Residenses, et Slot med tilhorende District, ligger i en skøn Egn.

Nordborg, nordligt, en Flekke i en behagelig Egn.

2) Ørse, Øst for Als, er kun $1\frac{1}{2}$ Kvadratmiles stor, men frugtbar og stærkbefolket. Indbyggerne ernære sig især ved Skibsfart. Her er :

Ørsekjøbing, en Kjøbstad; og Flekken Marstal.

IX. Hertugdommet Slesvig (Schleswig).

Hertugdommet Slesvig eller Sønderjylland, 162 Kvadratmiles stort, skilles mod Nord ved Skodborgaæ fra Norrejylland, mod Syd fra Holstein ved Eideren; mod Vest grændser det til Nordsoen eller Vesterhavet, og mod Øst til det lille Belt og Østersoen. Marslandene, de lavere Egne paa Vestkanten, maae paa mange Steder beskyttes mod Havet ved Diger, men ere meget frugtbare.

Byer paa Østkanten:

Slesvig, sydostligt ved Bogen Slien, er Hovedstad i Hertugdommet og en gammel og anseelig Stad. Den har 10,000 Indb., en lerd Skole og et Dovstumme-Institut. General-Superintendenten og de vigtigste Embedsmænd boe her. Tæt herved ligger Gottorp Slot, hvor Statholderen resider og Overretten holdes.

Eckernförde sydostligt for Slesvig, en lidt smukt beliggende Stad, har en god Havn.

Flensborg, nordligt for Slesvig, den anseeligste,

sterke og nærsomste Stad i det Slesvigiske, med en god Havn, ligger ved den seilbare Flensborgfjord. Den har 15000 Indb., betydelig Handel og Skibsfart og en lerd Skole. Herfra kommer en stor Deel af de Skippere, der om Efteraaret bringe Godemidler til København.

Åpenrade, Nord for Flensborg, er en lidt velbygget Stad.

Hadersleben, Nord for Åpenrade ved Haderslebfjorden, har en Havn for Smaaskibe og næsten 6000 Indb.

Christiansfeldt, nordligt for Hadersleben, paa Grænserne af Slesvig, er en smuk lille Landstad, anlagt 1772 af de saaledte Herrnhuter eller evangeliske Brodre. Den bestaaer kun af to Gader, beplantede med Lindetræer, og har nette Huse. Her er et Brodre- og et Søsterhus, hvor Unge og Ugivte opdrages, undervises og lære alle nyttige Kundskaber, for at dannes til duelige Borgere, et Enlehuis og en Pensions-Anstalt for Born. Indbyggerne bekjende sig til den evangeliske Lære, ere fritagne for Eed og Militairtjeneste, og vælge selv deres Prester. De ere meget vindstikelige.

Byer paa Vestkanten.

Tondern, Sydvest for Åpenrade, en velbygget Kjøbstad, er bekjendt af sine Kniplinger, der forsørges saa vel i Byen som i Omegnen og bestjærtige mange Mennesker.

Husum, Syd for Tondern, ligger ved en Bugt af Nordsoen.

Frederiksstad, Syd for Husum, en velbygget Bye ved Eideren, er anlagt i det 17de Aarhundrede af hollandske Colonister. Alle christelige Secter have her fri Religionssøvlelse.

Tønning, Sydvest for Frederiksstad ved Eiderens Udløb i Vesterhavet. Alle Skibe, der ville seile fra Nordsoen til Østersoen ad Kieler-Canalen, klarers her. — I Aaret 1713 blev den svenske General Steenbock fangen her.

Til Slesvig høre flere Øer:

1) Femern, en frugtbar Ø i Østersoen, mellem

Holsteen og Lolland, omtrent $2\frac{1}{2}$ Mil lang og $1\frac{1}{2}$ bred, med Kjøbstaden Borg.

2) Perne Sylt, Før, Amtom, Romse, Manse, saavel som Nordstrand og Pelvorm, i Vesterhavet, Indbyggerne ere gode Søfolk og klæde sig i frifst Dragt,

Pelvorm og Nordstrand, Vest for Husum, ere Levninger af den store De Nordstrand, som i Aaret 1634 gif under ved en Vandflod.

X. Hertugdommet Holsteen,

udgør en Deel af Sydsland,

Det er 155 Quadratmile stort, grændser mod Nord til Slesvig, hvorfra det adskilles ved Eideren, mod Øst til Østersøen, mod Syd til Sydsland, hvorfra det deels skilles ved Elben, mod Vest til Nordsoen. Det indbefatter de 4 gamle Landskaber: Holsteen, Stormarn, Wagrien og Ditmarsken. Holsteen er et frugtbart Land og har ypperligt Dvæg, især i Marsklandene.

Rendsborg, paa den nordlige Kant ved Ejderen, er en stærk Fæstning med 10,000 Indb.

Kiel, Øst for Rendsborg ved Kielerbugten, har et kongeligt Slot, et Universitet, henved 12,000 Indb, og god Handel. Her holdes arsligt et Marked: Kieler Dmstlag, der varer 4 Uger. Det er den almindelige Penge-Termint for Hertugdommerne. Imellem Kjøbenhavn og Kiel gaae Paketbaade, samt en Dampbaad.

Heiligenhafen, østligt for Kiel ved Østersøen, herfra er Oversart til Nedby i Lolland.

Ploen, Sydost for Kiel ved Ploenersoen, er en siden Stab i en yndig Egn.

Travendal, et Lystslot, Sydvest for Ploen, er besjent af en Fredsslutning i Aaret 1700 imellem Frederik 4, Hertug af Holsteen, og Frederik 4, Konge af Danmark.

Olbeslohe, Syd for Travendal, ved Travelsloben, er bekjent af sit Saltværk.

Wandsbeck, Sydvest for Olbeslohe, er en smuk Flekke, hvor Tallowteriet trækkes, saavel som i Kjøbenhavn og Altona.

Altona, Vest for Wandsbeck, er den største og vigtigste Stad i Danmark efter Kjøbenhavn. Den har en Bank, en Mynt, en Børs, et Gymnasium, megen Handel og Skibsfart, Fabriker og Manufacturer og 26000 Indb. — I den svenske Krig 1713 ødelagde og opbrændte den svenske General Steenbock Staden.

Glückstadt, Nordvest for Altona, en før besættet Stad i det forrige Stormarn ved Elben, er anlagt af Christian 4. Den har betydelig Handel og 5000 Indb. Den holsteens-lauenborgske Overret holdes her.

Ishoe, nordøstligt for Glückstadt, en Bye ved Floden Stor, har et adeligt Frøenkloster.

Wilster, Vest for Ishoe, er en temmelig stor Flekke.

Meldorf, Nordvest for Wilster, en Flekke i Ditmarsken.

XI. Hertugdommet Lauenborg.

Syd for Holsteen, ligger ogsaa i Sydsland.

Den Deel, Danmark besidder af dette Hertugdomme, er omtrent 22 Quadratmile stor, med over 30,000 Indbyggere. Landet er for det meste Hedeland, dog er der endeeel Skov. Elben løber paa Grænsen.

Lauenburg, ved Elben, høver Told ved Canalen Stecknig, som falder i Elben.

Mollen, nordligt for Lauenburg, er en lille Bye med en smuk Beliggenhed ved Stecknig. Till Uglspil skal ligge begravet her.

Nazeburg, nordøstligt for Mollen, ligger ved en Indsø af samme Navn.

Danmarks øvrige Besiddelser:

1) Island

er en bjergfuld Øde i det nordlige Søhav.

Den er over 1400 Quadratmile stor og bestaaer mest af redsomme, nogene, iis- og snedækkede Bjerge. Haverørter, Korn og Træer trives ikke synderligt, derimod haves gode Græsgange, og de islandiske Haar ere udmærket gode; Fiskeriene ere betydelige. Af Bjergene ere adskillige ildsprudende, som Hella og Krabla. Jordbunden er meget svoolig, og Island har en Mængde mineralske Kilder; blandt disse er Geiser en Naturmærkværdighed. Den driver udstinden Vandet med en forunderlig Bragen 60 Fod i Veiret, og det er saa varmt, at man kan koge deri. — De vigtigste Handelsartikler ere: Lammekød, Fisk, Uldstosier og Duun af de mange Edderfugle, der have deres Neder omkring i Klipperne.

Island er deelt i 4 Fjerdinger, og har en Stiftamtmand, og en Biskop. Her findes:

Rejkjavik, den vigtigste Handelsplads, hvor Bispen og Stiftamtmanden boer; og

Bessestad med en lærde Skole.

2) Færerne,

25 meget klippefulde Øer i Nordsoen, ligge sydvestligt for Island og Nord for Skotland. Af disse ere 17 beboede af omtrent 5000 Indbyggere. Øerne have ingen Skov, ubetydelig Agerdyrkning, men god Haareavl og Fiskerie. Handelsartiklerne ere de samme som i Island.

Strømsøen, den største, er 6 Mile lang og 1 bred. Herpaa ligger Thors havn, en Handelsplads og Oplagsstedet for færøiske Varer.

Paa Sydøse, den sydligste af Øerne, graves Steenkul.

Sumbøe-Munk er en 36 Alen over Soen fremragende Steenklippe, der er meget farlig for Sofarende formedesst den heftige Strom deromkring.

3) Grønland

er et stort, øde og koldt Land i Ishavet, Vest for Island og Nordost for Amerika; hvorfra det adskilles ved Davisstrædet og Baffinsbugten. Formedesst Is har man endnu ikke funnet bane sig Bei til de nordlige Døle. Græs findes kun hist og her ved Kysterne og Floderne, men de fleste Steder ere nogene Fjelde. Isen soer aldrig op, og, naar Solen i den varme Aarstid smelter Sneen paa den ene Side af et Bjerg, fryser det øste paa den anden Side, og dog elsker Grønlanderne deres Fødeland overmaade høit.

Hval- og Sælhundefangst er Indbyggernes fornemste Næring. Kjødet af Sælhunden spise de, Skindet bruge de til Klæde, Velte og Vaade. Om Sommeren boe de i Velte, om Vinteren i Hytter, tildeels under Jorden, i største Ureenslighed. De have megen Lighed med Eskimoerne i det nordlige Amerika. Deres Begreber ere temmelig indstrenkede, og selv de, der have antaget Christendommen, have beholdt meget af deres gamle Overtroe. Antallet er omtrent 6000. Der gives adskillige Europeere, hvoriblandt Missionairer for at ydbrede Christendommen. Der udføres Tran, Bjørne, Næve- og Sælhundeskind, og Varder af Hvalen. Planteriets Produkter ere høist ubetydelige.

Grønland er deelt i to Inspectorater, det nordre og det sydlige med 16 Colonier. Dets sydligste Spidser ere Cap Farvel og Staten huk.

Um. Grønland blev, ligesom Island og Færerne, opdaget af Normænd i det 10de Aarhundrede. De nedsatte sig her og anlagde en Kolonie paa den østlige Kyst, med Bispedøbet Garde. Efter den ødeleggende sorte Pest, der hørtev en Mængde af Indbyggerne, ophørte imidlertid al Forbindelse mellem Grønland og Norge. Under Christian 4 søgte man igjen at opdage Østergrønland, men det var ei muligt, formedesst den megen Is, og man næede kun Westkysten. Præsten Egede blev siden sendt til Grønland for at bibringe Indbyggerne Christendommen, og anlagde en Kolonie her.

4) Colonier i Asien, Afrika og Amerika findes omtalte under disse Verdensdele.

Kongeriget Norge

grændser mod Nord til Fjishavet, mod Vest til Nordsoen, mod Syd til Nordsoen og Kattegat, mod Øst til Sverrig og Rusland. Klimaet er koldt, men sundt, og Landet meget bjergfuldt. Fra Bjergene udspringe en Mængde Elve (Floder), der danner flønne Vandfald. Kysterne ere omgivne af en Mængde Skær eller Klipper. Landet er rigt paa Metaller, især Jern og Kobber, har store Skove, der levere megen Trælast, fornemmeligt Gran og Fyr, og vigtige Fissterier langs Kysterne; især fiskes Lax, Silb og Kabliau, hvilke sidste tilberedes som Stokfisk og Klipfisk. Norge udfører disse Produkter, hvorfor det igjen erholder Korn, hvorfaf det ikke har tilstrækligt, Vin, Fabrik- og Colonialvarer, m. m.

Norges Størrelse er over 7500 Quadratmille, hvorpaa findes omtrent 1 Million Mennesker.

Norge var forhen forenet med Danmark, men blev ved Freden i Kiel 1814 afstaet til Sverrig. Det har sin egen Statsforfatning, og et Storthing afgør alle Sager af Vigtighed. Kongen af Norge er Carl den 14de Johan, der lader Riget bestyre ved en Statholder. Religionen er lutheræ.

Bjerge eller Fjeldstænkninger,

- a. Hjolen og Sevebjergene paa Sverrigs Grænse. b. Dovrefjeld mellem Christiania- og Trondhjemsstifter. c. Lægefjeld og Filefjeld mod Syd.

Forbjerge.

- a. Lindesnæs mod Syd. b. Stat mod Vest og c. Nordcap mod Nord.

Floder eller Elve.

- a. Glommen, østligt optager h. Vormen, faldes derpaa Storelven, danner Vandfaldet eller Gossen Sarpen og falder i Nordseen. c. Drammen, sydligt, og d. Laugen, Vest for Glommen.

Inndeer.

- a. Miosen, den længste, sydostligt, og b. Fæmundsoen paa Sverrigs Grænse.

Bugter.

- a. Christianiafjorden med Dramsfjorden, sydligt. b. Trondhjemsfjorden og c. Vestfjorden, nordvestligt.

Inddeling.

- a. Aggershuus- eller Christianiasift, og b. Christiansands Stift udgjere det Sondenfjeldske; c. Bergens-, d. Trondhjems- og e. Nordlandenes Stift det Mordenfjeldske.

I. Aggershuus- eller Christiania Stift, sydostligt.

Christiania, ved Enden af Christianiafjorden, Hovedstaden i Norge og Statholderens Sæde, har et Universitet, 23,000 Indbyggere, og god Handel. Staden beskyttes af Festningen Aggershuus, og er anlagt af Christian den 4de.

Moss, Syd for Christiania, en lille Bye med et betydeligt Terniværk.

Frederiksstad, sydostligt for Moss, er befestet.

Frederikshald, Sydost for Frederiksstad, med Festningen Frederiksteen, hvor den svenske Kong Carl 12te faldt 1718, ligger nør ved den svenske Grænse.

Drammen, Sydvest for Christiania, ved Dramselen, bestaaer af de tre smaa Byer Bragernes, Strømsø og Længen. Den har god Handel og 7000 Indbyggere.

Tønsberg, Sydost for Drammen, er den ældste Stad i Norge.

Laurvig, Sydvest for Tønsberg, en Bye i et Grevskab af samme Navn, har det største Færverk i Norge.

Fredriksværn, Syd for Laurvig, ligger ved Kattegatet og er Stationen for den norske Flotille.

Skeen, en lille Handelsstad, og Brevig og Øvregrund, Ladepladse, ligge Nordvest for Laurvig.

Kongsberg, Vest for Christiania, en Bjergstad med et forud berømt Selvverk.

Kongsvinger, en Fæstning, ligger Nordost for Christiania paa den svenske Grændse.

II. Christiansand Stift,

sydvestligt, med Forbjerget Lindesnæs, det sydligste i Norge.

Christiansand, sydligt, Hovedstaden i Stiftet, har en fortæffelig Havn, betydelig Handel og 7500 Indb. Den er bygget af Christian den 4de.

Glekkersøe, en Ø, ligeover for Christiansand, har den bedste Havn i Norge.

Arendal, Nordost for Christiansand, er en Handelsstad.

Mandal, Sydvest for Christiansand, er en Handelsstad med betydeligt Kærefæsterie.

Stavanger, Nordvest for Christiansand, en gammel Bye, har en smuk Domkirke og temmelig Handel.

III. Bergens Stift,

paa Vestsiden, hvori Forbjerget Stat, det vestligste Forbjerget i Norge.

Bergen, Rigets vigtigste Handelsstad og den eneste Stad i Stiftet, har henved 21,000 Indb. Her havde forud Hansestæderne et vigtigt Contoir. Bergen driver megen Handel med Stokfist og Klipfist, som udføres endog til Italien og andre katolske Lande, hvor man i Faftiden ei maa spise Rød men vel Fisk.

IV. Trondhjems Stift,

Nord for Bergens og Christianias Stift.

Trondhjem, Hovedstaden i Stiftet, ligger ved en Fjord af samme Navn, og er anlagt af Oluf Trygvæsen. Den har en berømt Domkirke, stærk Handel, især med Trelast, og 12000 Indb. — I Fjorden ligger den befæstede Ø Munkholmen, hvor den danske Statsminister Peter Griffenfeldt sad fangen i 19 Aar.

Christiansund og Molde, to Handelsstæder, ligge Sydvest for Trondhjem.

Noraas, Øst for Molde, er en Bjergstad med et betydeligt Kobberverk.

V. Nordlandenes Stift (Bispedømme).

Nord for Trondhjems Stift, bestaaer af Nordlandenes og Finmarkens Amter, er meget koldt, og har betydeligt Fæsterie. Vesten for Nordlandene findes den bekjendte Havhvirvel, som kaldet Mossesstrømmen eller Målstremmen.

Finmarken indbefatter den nordligste Deel af Norge, hvori Nordcap findes. Indbyggerne her ere

deels Normænd, deels Sosinner og Bjælfsinner. Sosinnerne ernære sig af Fiskerie, Bjælfinnerne af Rensdyret, som selv opføger Foden, trækker Indbyggernes Stede, giver dem Melk og Kjed, samt Skind til Klæder; selv dets Tarme og Been bruge de. Heri ligger Festningen Vardøehuus, den nordligste i Europa, paa Vardøe.

Kongeriget Sverrig

grændser mod Nord til Norge, mod Øst til Rusland og Østerseen, mod Syd til Østerseen, og mod Vest til Dresund, Kattegat og Norge.

Sverrigs Størrelse er 8500 Quadratmile med næsten 3 Millioner Indb.

Landet er for det meste bjergigt og af samme Beskaffenhed som Norge, undtagen i den sydlige Deel, der er flad og frugtbar paa Korn. Lufsten er kold, men tillige sund, og Indbyggerne næae ofte en meget hei Alder.

Sverrig har' samme Produkter og Handel som Norge, lutherst Religion og indskrænket monarkist Regjering. Kongen er Carl den 14de eller Carl Johan.

Bjerge.

Rjolen, paa Grænsen af Norge, er Hovedbjergstrækningen, fra hvilken Sverrigs øvrige Bjerge udgaae.

Indsoer.

a. Wenern og b. Wettern, Sydost for Wenern, begge i det gothiske Rige; c. Mälaren, Øst for Wenern, i det egentlige Sverrig, fuld af mange sjonne Der.

Floder.

- a. Dalelven, midt i Landet, falder ud i den botniske Bugt. b. Motalastommen, kommer fra Wettern og falder ud i Østerseen. c. Gothaelven, udspringer fra Wenern og falder ud i Kattegattet.

Inddeling.

1. Det egentlige Sverrig, den midterste Deel af Landet; 2. det gothiske Rige, den sydligste Deel; 3. Nordland, Nord for det egentlige Sverrig, og 4. Lapland, Nord for Nordland, den nordligste Provinds.

I. Det egentlige Sverrig

inbefatter Landstaberne: a. Upland, b. Södermanland, c. Merike, d. Westmanland og e. Dalarne.

Stockholm, Rigets Hovedstad og Kongens Residents, med henved 80,000 Indbyggere, ligger i Upland, deels paa det faste Land, deels paa Der i Mälarsøen. Den har en skøn Beliggenhed, vigtig Handel og en stor og god Havn. Slottene Drotningholm og Haga ligge i Nærheden.

Upsala, i Upland, Nord for Stockholm, er en meget gammel Stad med et Universitet og en Erkebisp. I Nærheden findes Gammel Upsala, hvor den berømte Odin skal have opholdt sig.

Falun, Nordvest for Upsala, i Provinsen Dalarne, har et vigtigt Kobberværk. Lufsten i Falun er meget usund, formedeist Uddunstningerne af Kobberværket, der bedekke alle Gjenstande med en grønlig Farve.

II. Det gothiske Rige
deles i: Østgothland, Westgothland og Sydgothland.

a. Østgothland indbefatter det egentlige Østgothland, Smaaland og Øerne Øeland og Gulland i Østerseen.

Norrköping, Sydvest for Stockholm, er en betydelig Stapelstad *) i Østgothland, ved Motalastrømmens Udløb i Østerseen.

Calmar, Syd for Norrköping, i Smaaland, er en Handelsstad og Festning ved Østerseen, bekjendt af Calmarforeningen under Dronning Margrethe 1397.

Paa Den Gulland findes Staden Visby, der forud var meget vigtig, som Hansestad.

b. Westgothland indbefatter Westgothland, Dalsland, Värmeland og Vähus.

Gothenborg, vestligt ved Gothaelvens Udløb i Kattegat, er næst Stockholm Rigets største og vigtigste Stad, og har stor Handel, en god Havn og over 27,000 Indbyggerne. Gothenborg forsvarer fra Søsiden af Festningen Nye Elvsborg.

Mellem Gothenborg og Wenern findes en med megen Bekostning og Moie gravet Canal, Trollhætta, hvorfed Seiladsen paa Gothaelven befordres.

Marstrand, i Vähuslehn, nordvestligt for Gothenborg, er en fast Søstad paa en ø i Kattegattet med en god Havn. Udenfor ligger Festningen Carlssteen, som den berømte danske Admiral Lorden Skjold ved List fik til at overgive sig.

c. Sydgothland indbefatter Skåne, Halland og Blekingen, der tilligemed Vähus før have tilhørt Danmark, og blevet aftrædte til Sverrig i Freden til København 1660.

*) Stapelstæder kaldes de Stæder, hvor Varer oplægges, for siden at udsættes.

Carlskrona, i Blekingen, Sydvest for Calmar, har en god Havn for Flaaden, en prægtig Dokke med mange derhen hørende Indretninger og 13,000 Indb.

Ystad, Sydvest for Carlskrona, ved Østerseen, har Overfart til Lydskland.

Malmøe, ved Øresundet, lige over for København, er en god Handelsstad.

Lund, nordøstligt for Malmoe, har et Universitet og en smuk og seværdig Domkirke.

Helsingborg ligger Nordvest for Lund, lige over for Helsingør. I nærheden er Sundheds-Brønden Ramløse, som besøges meget i Brøndtiden.

De fire sidste Byer ligge i Skåne.

Øll det gothiske Rige hører Den Hveen i Øresund. Paa denne ø havde Astronomen Tycho Brahe et berømt Observatoryum paa Slottet Uranienborg.

III. N o r d l a n d,
langs med den bothniske Bugt; deri:

Gefle, Øst for Falun, en Stapelstad.

IV. L a p l a n d,
uden Stæder, beboes af nomadiske Lapper, hvis nemmeste Rigdom er Rensdyret.

Udenfor Europa eier Sverrig Den Bartholemey, i Vestindien.

Det russiske Keiserdømme

er det største Rige i Verden, og bestaaer af Lænde / Europa og Asien. Det grænser mod Nord til de nordlige Fjishav, mod Øst til det store Ocean,

Syd til det chinesiske Rige, det frie Tartarie, det kaspiske Hav, de persiske og tyrkiske Lande, og det sorte Hav; mod West til Tyrkiet, Østerrig, Polen, Preussen, Østerseen, Sverrig og Norge.

Det hele russiske Rige er omrent 350,000 Qvadratmile stort, hvoraf over 70,000 udgjøre det europeiske Rusland. Indbyggernes Antal er kun ringe i Forhold til Størrelsen; det kan regnes til omrent 62 Millioner, og af disse findes de 48 Millioner i det europeiske Rusland. Russerne ere meget stærke og haardføre, men Endel af dem ere endnu meget ucultiverede, fornemmelig i det russiske Asien. Dog har Regeringen forsøgt for at udbrede Oplysning ved at anlægge Skoler og Universiteter.

Rusland har en meget forskellig Bestaffenhed og allelags Producter. I den nordlige Deel er det meget koldt, men derimod i den sydlige varmt og frugtbart. Det frembringer en Mængde Korn, Hor og Hamp, Tobak og Sydfrugter, og har store Skove. Foruden meget Dvæg, Faar og Heste findes der vigtige Fiskerier og mange Dyr med kostbart Pelsværk, som: Zobler, Hermeliner, Maarer, Bjørne, m. fl. Rusland har og en Mængde Metaller og andre Mineralier, og der findes Guld, Sølv, Tern, Kobber, og Marienglas m. m. Handelen er meget betydelig, og af Fabrikerne ere Læderfabrikerne de vigtigste.

Regeringen er uindstranket monarkist, og Keiseren hedder Nikolaius den 1te. Hovedreligionen er den græske; desuden findes der alle andre Slags Christne, samt Muhammedaner og Hedninger.

Det europæiske Rusland, er for Størstedelen et fladt Land.

Havbugter.

1. Det hvide Hav gaaer ind fra Ishavet i det nordlige Rusland;
2. Den bothniske Bugt mellem Finland og Sverrig;
3. Den finske Bugt, S. for Finland, og
4. Den lislandiske Bugt, S. V. for den finske, ere alle 3 Bugter af Østersøen.
5. Det asovske Hav, sydligt, ved det sorte Hav.

Floder.

- a. Wolga, den største Flod i Europa, løber mod Sydost ud i det kaspiske Hav.
- b. Don, sydligt, falder ud i det asovske Hav.
- c. Dnieper, og d. Dniester, Vest for Don, samt
- e. Donau, som et kort Stykke udgjør Grændsen mod Tyrkiet, falde alle tre ud i det sorte Hav.
- f. Pruth, falder i Donau.
- g. Duna, vestligt, løber ud i den lislandiske Bugt og h. Neva, i den finske Bugt.
- i. Dvina, nordligt, falder ud i det hvide Hav.

Indsøer.

1. Ladoga, nordvestligt, Øst for den finske Bugt, er meget stor og fiskerig;
2. Onega, Nordost for Ladoga; og
3. Peipus, Sydvest for Ladoga.

Bjerge.

Uralbjergene gaae fra Nord mod Syd langs med Grændsen af det asiatiske Rusland, hvortil de ogsaa kunne regnes.

Inddeling.

Det europæiske Rusland er deelt i Gouvernementer; det bestaaer deels af det gamle Rusland,

deels af Lande, som ved Crobringer fra Nabostaterne (Sverrig, Polen og Tyrkiet) ere komne til. Blandt Gouvernementerne mærkes følgende:

Det Petersborgske forhen Ingermanland,
ved Ladogaseen.

Petersborg, Keiserens Residents og Rigets Hovedstad, med 450,000 Indb., er bygget paa Øer ved Nevaslodens Udløb i den finske Bugt. Den er een af Europas vigtigste og smukkeste Stæder, med mange pragtfulde Bygninger og et Universitet. Den har mange Fabriker og Manufacturer, udbredt Handel og mangfoldige offentlige Indretninger. Den er anlagt af den russiske Keiser Peter den Store.

Kronstadt, Vest for Petersborg, er en befæstet Handelsstad paa en Ø i den finske Bugt. Den har en god Havn, hvor Størstedelen af den russiske Orlogsslaade ligger, ypperlige Dokker og mange til Skibsbygning henshrende Indretninger.

Esthland.

Reval, Sydvest for Petersborg, ved den finske Bugt, er en Handelsstad med en god Havn.

Lifland.

Riga, Sydvest for Reval, er en vigtig Handelsstad ved Duna med over 50,000 Indb. Herfra udføres fornemmelig Korn, Hør og Hamp.

Kurland.

Mitau, Sydvest for Riga, er en Handelsstad.

Wilna,

har en Stad af samme Navn, sydostligt for Riga, med et Universitet og stærk Handel. Dette Gouvernement er en Deel af det forrige Lithauen.

Finland.

Helsingfors, Vest for Petersborg ved den finske Bugt, har et Universitet, Handel og den vigtige Festning Sveaborg.

Abo, ved den bothniske Bugt, Vest for Helsingfors.

Torneaa ligger Nord for Abo ved Enden af den bothniske Bugt.

(Det Petersborgske, Estland og Lifland, som ligge ved Østersøen, have for tilhørt Sverrig tilligemed hele Finland, som blev aftaet ved Freden i Frederikshamn 1809. Kurland og Wilna derimod have tidligere hørt til Polen.)

Archangel.

Archangel, nordligt, ved Ovinas Udløb i det hvide Hav, driver stor Handel. Dens Gader ere belagte med Planker.

Til dette Statholderstab hører den ubehoede Ø Nova Sembla i Fjordhavet.

Novgorod.

Novgorod, sydostligt for Petersborg, en gammel fordom mægtig Stad. Den hørte til Hanselæernes Forbund.

Moskwa

Moskau, Moskwa, Sydost for Novgorod, er meget stor og har 300,000 Indbyggere, et Universitet og stærk Handel. Den var forhen Rigets Hovedstad. Ved de Franses Indfall i Rusland 1812 afbrændte Størstedelen af Moskau, og herved blevde de Franske tvungne til et tilbagetog, der var meget ødelæggende for dem. Staden er siden opbygget igjen.

Nischnei-Novgorod.

Nischnei-Novgorod, østlig for Moskau ved

Wolga, er en levende Handelsstad. Her holdes aarlig et stort Marked, der besøges meget.

Pultava.

Pultava, Sydvest for Moskau, er bekjendt af det Nederlag, som Peter den Store her tilfoede den svenske Konge Carl den 12te, 1709.

Kjiev.

Kjiev, Nordvest for Pultava, er en meget gammel Stad ved Dnieper.

Cherson.

Odessa, Syd for Kjiev, er en betydelig Handelsstad ved det sorte Hav. Den udfører især Korn.

Cherson, Øst for Odessa, ved Dniepers Udløb i det sorte Hav, har en Havn for Glaaben.

Taurien,

Indbefatter Halvøen Krim, mellem det asoviske og sorte Hav, og noget mere. Paa Krim findes Staden Feodosia, fordum Kassa.

Bessarabien.

Bender, Vest for Odessa, er en befæstet Stad ved Dniester.—I Nørheden af Bender opholdt den svenske Konge Carl den 12te sig efter Slaget ved Pultava en temmelig lang Tid.

(Cherson, Taurien og Bessarabien have tilført Tyrkerne. Bessarabien, hvorunder indbefattes endel af Moldau, blev afstaet til Rusland ved Freden i Bukarest 1812. Herved blev Floderne Donau og Pruth Grænser mod Tyrkiet.)

Til det europæiske Rusland hører ogsaa:

Rosakkernes Land ved Don og det sorte Hav paa den sydlige Kant. Rosakkerne ere et krigsræt Folk, der ingen Afsigt betale, men ere forpligtede til at gjøre Kristjeneste. De staar under egne Atamaner eller Hetmaner.

Det asiatiske Rusland, Øst for det europæiske, er for en stor Deel bjergfuldt.

Floder.

- Ob, b. Jenesei og c. Lena, mod Norden, falde alle tre ud i Bishavet.
- Wolga og e. Ural, løbe ud i det kaspiske Hav.

Søer.

- Det kaspiske Hav, paa den vestlige Kant, er den største Indsoe i Verden, 150 Mile lang og henved 60 Mile bred.
- Uralssen, Øst for det kaspiske Hav. c. Bai-kalssen, Nordost for Ural.

Bjerge.

- Kaukasusbjergene, sydvestligt;
- De sibiriske Grændsberge, sydligt paa Grændsen af Mellem-Asien.

Det asiatiske Rusland er inddelte i adskillige Gouvernementer og indbefatter følgende Lande:

- Kasan*), vestligt, med en betydelig Stad af samme Navn, der har et Universitet og Handel.
- Astrakan, Syd for Kasan, med en meget vigtig Handelsstad af samme Navn, der ligger ved Wolgas Udløb og har stærkt Fiskerie.
- De kaukasiske Lande, Syd for Astrakan, mellem det sorte og kaspiske Hav, staar under russiske Herredomme, og ere meget frugtbare. Staden Tiflis ligger i Provinsen Grusien.
- Siberien inddækker hele den nordlige Deel af Asien, og er et heist koldt og ubehageligt Land,

*) Kasan og Astrakan regnes af Nogle til det europæiske Rusland

hvorchéen Forbrydere sendes. Héri ligger: Tobolje, vestligt, den vigtigste Stad, og Irkuzk sydostligt, ei langt fra Grænderne af det chinesiske Rige.

Ramschatka, er en stor Halvøe, der udgør den østlige Deel af Siberien og gaaer ud i det stille Hav.

Rusland eier og et Stykke af det nordvestlige Amerika.

Kongeriget Polen

grænser mod Ø. til Rusland mod S. til Østerrig mod W. og N. til Preussen. Dette Rige, der kun udgør en ringe Deel af det forrige Kongerige Polen, blev ifolge en Bestemmelse ved Congressen i Wien i 1814 og 15 forenet med Rusland, men med en egen Forfatning, som det dog, efter Opstanden i 1830, har mistet. Det udgør 2,300 □ Mile med 4 Mil- lioner Indb., er et fladt Land og frugtbart paa Korn og Øvæg. Den russiske Keiser er dets Konge. Religionen er katholisk og Adelen meget talrig. Floden Weichsel løber herigjennem. Héri ligger

Warschau, ved Weichselen, Rigets Hovedstad og Regjeringens Sæde med 120,000 Indbyggere, et Universitet og mange Paladser.

Fristaten Krakau

Sydvæst for Warschau, ved Polens sydlige Grænse, staaer under russisk, preussisk og østerrigst Beskyttelse.

Krakau, Hovedstaden, S. V. for Warschau, har et Universitet og 30,000 Indb.

Storbritannien og Irland

bestaae af 2 store Øer, omgivne af det atlantiske Hav, Nordseen og Canalen mellem England og Frankerig.

Storbritannien er den største af Øerne og indbefatter Kongerigerne England (Engeland) sydligt, og Skotland nordligt. Irland er den anden Ø, Vest for Storbritannien, og udgør ogsaa et Kongerige.

Storbritannien og Irland udgjøre 5700 Kvadratmile med 24 Millioner Indbyggere, og staae under een Konge, nu Vilhelm den 4de. Kongens Magt er indskrenket ved et Parlament, der bestaaer af to Dele, Overhuset og Underhuset. Kronprinsen kaldes Prinds af Wales.

I. Kongeriget England

over 2700 Kvadratmile stort med 14 Millioner Indb., er for det meste et fladt Land og meget frugtbart. Lufsten er fugtig, men dog ei usund. England er rigt paa Øvæg, især gode Saar og Heste, Fiske, Steenkul, hvorfaf der udføres mange Skibsladninger, Tin, Tern o. s. v. Ingen Stat har bragt det saa vidt i Handel, Skibsfart, Fabriker og Manufacturerer, som England; de engelske Uld- og Bomuldsvarer, Metalarbeider, samt andre Fabrik- og Manufacturvarer sæges over hele Verden, og de engelske Skibe beseile alle Have, hvorfor ogsaa England har de fortrinligste Søfolk.

Englænderne ere tause og alvorlige, og høre til de meest oplyste Folk i Verden. Blandt deres Nationalforlystelser ere især Bedderiden, hvorpaa de sætte store Summer, og Hanekamp. Hanerne

oplres til at slæes og forsynes med Sporer, for desto bedre at kunne hugge paa hverandre. Bøxen er ligeledes een af Englaenders Forlystelser. De øve sig meget i dette Slags Kamp, der tit har et blodigt Udsald.

Religionen er den biskoppelige. Desuden findes mange andre Religionspartier, hvoriblandt Døøkere.

Gloster.

a. Themsen udspringer paa den sydvestlige Kant og løber mod Øst ud i Nordsoen; b. Trent, udspringer omtrent midt i Landet, faaer Navnet Humber, og løber ogsaa ud i Nordsoen; c. Severn, vestligt, løber ud i det atlantiske Hav.

Inddeling.

England bestaaer af det egentlige England og Fyrstendømmet Wales (Wales), hvilke ere deelte i 52 Shire eller Grevskaber.

A. Det egentlige England

bestod forдум af syv angelsachsiske Riger. Af Shirene kunne følgende mærkes.

Middelser.

London, sydostligt ved Themsen, Rigets Hovedstad og Kongens Residents, er den største Stad i Europa og den første Handelsstad i Verden, med henved 1500,000 Indbyggere. Blandt dens mærkværdige Bygninger er Slottet St. James, Westminsterkirken, hvor berømte Mænds Mindesmærker findes, den prægtige Pauls Kirke, samt Tower, en gammel Festning. London har en meget stor Havn, utallige Fabriker og Manufacturer, mange Portter- og Olbryggerier og et Universitet. Over Themsen gaae adskillige prægtige Broer.

Kent.

Greenwich, (Grinitsh), Øst for London, har et stort Søhospital og et berømt Observatorium.

Canterbury, Sydost for Greenwich, er Sædet for Rigets første Erkebisp.

Dover, Sydost for Canterbury ligger ved Canalen. Herfra gaae ugentligt Paketbaade til Calais i Frankrig.

Hampshire.

Portsmouth, (Porsmudd), Sydvest for London, ved Canalen, har 50000 Indb., en fortæffelig Havn for Fladen, vigtige Skibsværfter og den bekjendte Rhed Spitheat (Spithebd).

Devon.

Plymouth, (Plimmudd), Sydvest for Portsmouth, ved Canalen, er en vigtig Handelsstad. Den har 75000 Indb., en stor Havn, betydelige Skibsværfter og mange Indretninger for Krigsfladen.

Cornwall.

Falmouth, (Falmudd), Sydvest for Plymouth, med en god Havn, ligger paa Halvøen Cornwall; som har berømte Lingeruber. Fra Falmouth gaae Paketbaade til flere Steder.

Somerset.

Bristol, Vest for London, ved Floden Avon, er een af Englands vigtigste Handelsstæder. Den har over 100,000 Indb. og mange Fabriker og Manufacturer.

Bath, (Badh), sydostligt for Bristol, er smukt bygget, og har berømte Bade, som beseges meget.

Oxford,

har en Stad af samme Navn, Nordost for Bristol ved

Themsen, med et berømt Universitet, som er det første i England.

Cambridge (Kæmbrisch), har en Stad af samme Navn, Nordost for Oxford, med et Universitet.

Newmarket, (Rijumarket), Øst for Cambridge, er kendt af sine Hestevæddesob.

Warrid.

Birmingham, Nordvest for Oxford, er Englands vigtigste Fabrikstad, hvor de bedste Metalvarer forfærdiges og har 140,000 Indb.

Lancaster.

Liverpool, Nordvest for Birmingham, med 155,000 Indb., er næst London den vigtigste Handelsstad i England. Den har mange Fabriker.

Manchester, (Manschæster), nordøstligt for Liverpool, er een af Englands betydeligste Manufacturstæder og har 165,000 Indb. og stor Handel med Bomuldsvarer.

York (Jaar).

Leeds, (Elyds), Nordost for Manchester, har 90,000 Indb. og de vigtigste Klædemanufacterer i England.

Hull, Øst for Leeds, ved Humbers Munding, er en vigtig Sø- og Handelsstad.

York, en gammel Stad, nordvestligt for Hull, har en Erkebispe.

Northumberland.

Newcastle, (Rijulass), N. for York, er en vigtig Søstad, der har den største Steenkulshandel i England og i Nærheden uudtemmelige Steenkulsgruber.

B. Fyrstendømmet Wales, som udgør en Deel af det vestlige England, er hægigt, og deles i Nord- og Syd-Wales.

II. Kongeriget Skotland,

Nord for England, er omrent 1450 □ Mile, med henved 2½ Million Indbyggere. Det er for det meste meget bjergfuldt og koldt, og ei nær saa frugtbart som England. Den sydlige Deel af Skotland kaldes Lællandene, den nordlige Hæilandene og Indbyggerne heri Bjergskotter. Disse have en egen Dragt, og deres Sprog og Skikke ere ogsaa forskellige fra de øvrige Indbyggeres. Skotland har mange Indsøer og omrent de samme Produkter som England; dets Manufacturer og Produkter ere overmaade gode, og Handelen betydelig. Religionen er den reformerte eller som den her kaldes den presbyterianiske.

Bjerge.

- Chewiotbjergene (Cshiwiot) paa Englands Grænse.
- Grampianbjergene, mellem Hæi- og Lællandene.

Floder.

- Elyde (Elyd), sydvestligt, falder ud i Atlanterhavet,
- Forth, Øst for Elyde, og c. Tay (Ta), Nord for Forth, falde ud i Nordseen.

Skotland inddeltes i tre Dele.

1. Sydskotland.

Edinburgh, østligt ved Forths Udløb i Nordseen, er Hovedstaden i hele Skotland. Den har et berømt Universitet, Huse som ere 12 Etager høje,

mange Fabriker, og den høstliggende Stad Leith (eigo) iberegnet over 120,000 Indb.

Glasgow, Vest for Edinburgh ved Clyde, en stor Handelsstad, har 160,000 Indb., et Universitet og meget vigtige Manufacturer.

2. Mellemskotland, og
3. Nordskotland, med Staden Inverness, den fornemste Stad i Hoilandene.

Til Skotland here:

- a. Orkenserne og
- b. Shetlandsserne, som ligge Nord for Skotland, og
- c. Hebriderne, Vest for Skotland.

(Orkenserne og Shetlandsserne have før tilhørt Danmark, men blevne pantsatte til Skotland i Christian den 1stes Tid, da han ei kunde betale den bestemte Brudegave ved hans Datters Giftermål med Kong Jacob den 3de af Skotland.)

III. Kongeriget Irland,

□ for Storbritannien, er 1500 □ Mile stort, og har $7\frac{1}{2}$ Mill. Indbyggere, for Storstedelen Katholiker, hvoraf mange leve i den yderste Nør. Irland er et fladt Land med mange Moradser og Indsøer, men har ypperlige Græsgange og desaarsag fortrinligt Øvæg. Øvægarlen er og Indbyggernes vigtigste Næringsvei. Lærredsfabrikationen er betydelig. Irland bestyres af en Statholder. Floden Shannon leber igjennem en Deel af Den og falder ud i det atlantiske Hav.

Irland deles i 4 Dele.

- a. Leinster, mod Øst; deri

Dublin, Hovedstaden og Vicekongens Residents med 250,000 Indb., mange prægtige Bygninger, stor Handel, en Havn og et Universitet.

- b. Munster, mod Syd.

Waterford, Sydvest for Dublin, er en betydelig Handelsstad.

Cork, Sydvest for Waterford, driver vigtig Handel, især med Fedevarer, og kaldes derfor almindelig Rigets Slagterbod. Den har 115,000 Indb.

Limerick, Nord for Cork ved Floden Shannon, er en betydelig Handelsstad med 70,000 Indb.

- c. Connaught (Connaht), mod Vest.

Galway, (Galwæ), Nordvest for Limerick, har en stor Havn.

- d. Ulster, mod Nord.

Belfast, Nord for Dublin, har vigtig Handel, især med Lærred.

I Europa eier Kongen af England desuden Kongeriget Hannover i Sydsjælland, Fæstningen Gibraltar i Spanien, Den Maltha i Middelhavet og Helgoland i Nordseen. De syv Øer i det ioniske Hav staae under hans Beskyttelse.

England har vigtige Besiddelser i Østindien og Nordamerika, og eier endel Øer i Vestindien, samt Colonier paa Afrikas Sydvestkyst og i Australien.

Kongeriget Frankrig

grændser mod Nord til Canalen, Nordsøen, Nederlandene og Sydsland, mod Øst til Sydsland, Helvetien og Italien, mod Syd til Middelhavet og Spanien, og mod Vest til det atlantiske Hav.

Det er over 10,000 Quadratmile stort med 32 Millioner Mennesker, og mod Øst og Syd bjergfuldt.

Frankrig er for Størstedelen frugtbart og godt dyrket. Det har et behageligt Klima, fornemmelig i den sydlige Deel, og mange sjonne Produkter, især Wine, Olie og Sydfrugter. Desuden findes her alle Slags Kornarter, en Mængde tamme Dyr, mange Fiske og adskillige Mineralier. De Franske ere meget muntre og glade af Natur og meget tappre. De have især lagt sig efter Fabriker og Manufacturerer; disse have og naaet en høj Grad af Fuldkommenhed hos dem, og de forarbeide meget smukke Tøj og andre Varer, der udføres i Mængde. Deres Handel er meget betydelig.

Frankrig var en tidlang et Keiserdomme under Napoleon, og strakte sit Herredomme over mange af Nabolandene. Nu er det et indskrænket monarkisk og arveligt Kongerige under Ludvig Philip den 1ste, der efter den sidste Revolution i Frankrig (1830) valgtes til de Franskes Konge. Kongens Magt er indskrænket ved Stænderne, der bestaae af to Kamre, Pairernes og de Deputeredes. De under Napoleon gjorte Crobringer ere igjen tabte.

Den katholiske Religion er Hovedreligionen i Frankrig, dog findes der og mange Lutheraner og Reformierte.

Bjerge.

1. Vosgerne paa den nordvestlige Kant; 2. Jurabjergene, Syd for Vosgerne, adskille Frankrig fra Schweiz; 3. Alperne, Syd for Jurabjergene, paa Grænsen af Italien; 4. Sevennerne, Vest for Alperne, i det Indre af Landet, og 5. Pyntærne, sydvestligt, paa Grænsen af Spanien.

Floder.

- a. Rhinen, østligt, paa Grænsen af Sydsland, kommer fra Helvetien og løber ind i Sydsland.
- b. Seinen (Sænen), Vest for Rhinen, løber nordvestligt forbi Paris ud i Canalen.
- c. Loire (Loahr), Syd for Seine, gaaer mod Vest ud i Atlanterhavet.
- d. Garonne, sydvestligt, ligeledes. Ved sit Udløb kaldes den Gironde (Schirong).
- e. Rhone, østligt, kommer fra Helvetien og løber mod Syd ud i Middelhavet.

Frankrig har mange fortælle Canaler, hvori blandt Sydcanalen eller den Languedociske (Langedøkse), der forbinder Garonne med Middelhavet, er den vigtigste.

Inddeling.

Frankrig inddeltes i 86 Departementer. Følgende have mærkelige Stæder.

Seine-Departement.

Paris, Hovedstaden og Kongens Residens, paa begge Sider af Seinen, er een af de største og mærligste Stæder i Verden, med 774,000 Indb., mange prægtige Bygninger og Kunstsager. Blandt Parises Bygninger udmerker sig især Tuileriern, et prægtigt Slot, hvor Kongen residerer; Slotet Louvre (Luhvr), med mange smukke Malerier, og Palais royal (Palæ Royal), med

mange prægtige Boutikker og Kaffehuse; desuden Invalidenhuse, hvor en stor Deel lemleste Krigere underholdes, Hotel dieu (døs), et berømt Hospital, Notredameekirken o. fl. Paris har et Universitet, mange Fabriker og Manufacturer, og Handel.

Seine- og Oise (Oahs) - Departement.

Versailles (Versaule), Sydvest for Paris, har et prægtfuldt Slot med en meget stor Have. De franske Konger residerede forud her.

Marne-Departement.

Rheims, Nordost for Paris, har en gammel Domkirke, hvor de Franske Konger krones.

Mosel-Departement.

Meh, Øst for Rheims, er een af de stærkeste Fæstninger i Frankerig.

Meurthe (Morth) - Departement.

Nancy (Nangsi), en smuk Stad, Syd for Meh, er bekjendt af Carl den Dristiges Falb 1447.

Luneville (Lynevill), lidt S. O. for Nancy, er bekjendt af en Fredsslutning 1801 imellem Frankerig og Østrrig.

Nedre Rhins-Departement.

Strasborg, Øst for Paris, ved Floden Rhin, en stærk Fæstning med 50,000 Indb., har vigtig Handel og den prægtige Domkirke Münster med et 450 Gob højt Taarn. Bogtrykkerkunstner for henved 400 Aar siden opfunden her. Staden ligger i den forrige Provins Elsaas.

Rhone-Departement.

Lyon (Riong), Sydvest for Strasborg, ved Rhone, er efter Paris den betydeligste Stad i Frankerig. Den har 150,000 Indbyggere og vigtige Manufacturer.

turer, især i Silke. (Denne Stad leed meget under Revolutionen, medens Robespierre beherskede Frankerig. Han lod en stor Deel af Indbyggerne henrette, fordi de havde erklæret sig imod ham. Hele Rækker blevne opstillede i Gaderne og nedskudte med Kartæscher.)

Rhone undingen-s-Departement.

Marseille (Marséusie), sydostligt for Lyon, en stor og aldgammel Stad ved Middelhavet. Den har udbredt Handel, især paa Italien og Levante (de tyrkiske Havnene ved Middelhavet), en god Havn, Manufacturer og 120,000 Indbghgere.

Var-Departement.

Toulon (Tulöng), sydostligt for Marseille, en befæstet Søstad ved en Bugt af Middelhavet, har en vigtig Havn, hvor endel af den franske Flaade ligger.

Ovre Garonne-Departement.

Toulouse (Tulühs), Vest for Marseille, en gammel Stad ved Garonne og den languedociske Canal, der begynder her.

Nedre Pyrenæernes-Departement.

Bayonne, Vest for Toulouse, ved den spanske Grændse, er en fast Stad, der driver betydelig Handel og Fiskerie. Bajonetterne ere opfundne her.

Gironde-Departement.

Bordeaux (Borbó), nordost for Bayonne, en stor og vigtig Handelsstad ved Garonne, har 115,000 Indbyggere, Fabriker og Manufacturer. Den handler især med Vin og Brændevin.

Nedre Charente (Scharangt)-Departement.

Nochelle (Noshæll), nordvestligt for Bordeaux,

ved det atlantiske Hav, en befæstet Søstad med god Handel. (Den var et tilflugtssted for hugonotterne ellers de franske reformerede under Religionskrigene i Frankerig i det 16de og 17de Aarhundrede).

Nedre-Loire-Departement.

Nantes (Nængt), ved Loire, nordligt for Rochelle, er en stor og vigtig Handelsstad, med 73,000 Indb., og mange Fabriker og Manufacturerer. Her udstedte den franske Kong. Henrik den 4de et Edikt, kaldet det nantiske, til fordeel for hugonotterne.

Loiret (Loare) - Departement.

Orleans (Arleång), Sydvest for Paris og midt i Landet, ligger ved Loire. Denne Stad er bekjendt af den orleanske Pigé, der paaskodt at være sendt af Gud, og befrieade Frankerig 1429 for de Engelske, som den Gang beleirede Orleans.

Finisterre-Departement.

Brest, Nordvest for Nantes ved en Bugt af det atlantiske Hav, er befæstet og har den største og bedste Krigshavn i Frankerig. Her ligger den betydeligste Deel af den franske Krigsslaade.

Canal-Departement.

Cherbourg, (Scherbuur), N. D. for Brest, har en stærkt befæstet Krigshavn.

Calvados-Departement.

Caen (Kæng), S. D. for Cherbourg, en anseelig Stad. Hersra var Charlotte Corday, som dræbte Marat.

Nedre-Seine-Departement.

Rouen (Røang), Nordost for Caen, ved Seine, en betydelig Stad med vigtige Manufacturerer og Handel, har over 90,000 Indb.

Havre (Havr), Vest for Rouen, og Dieppe (Diæpp), N. D. for Havre, ere Sø- og Handelsstæder i Somme-Departement.

Amiens (Amieng), Nordost for Rouen, ved Sommesloden, har anseelige Manufacturerer. Her sluttedes en Fred imellem Frankerig og England 1802.

Pas de Calais (Pa de Kala) - Departement.

Boulogne (Bulonje), Nordvest for Amiens, er en befæstet Søstad ved Canalen.

Calais (Kala), Nordost for Boulogne, ved Canalen, er en befæstet Stad ligeoverfor Dover i England, hvortil ugentlig afgaae Paketbaade.

Nord-Departement.

Dünkirchen, Nordost for Calais, en Søstad, driver god Handel.

Lille (Lil), eller Nyssel, S. D. for Dünkirchen, er stærkt befæstet og har 72,000 Indb. samt betydelige Manufacturerer.

Til Frankerig hører Den Corsika i Middelhavet ved Italien, med Staden Ajaccio (Ajatscho), den forrige franske Keiser Napoleons Fødeby.

Uden for Europa eier Frankerig nogle Øer i Vestindien og ved Afrika, Staden Pondichery i Østindien og endel af Guiana med Guyenne i Amerika.

Kongeriget Spanien

grænser mod Nord til det atlantiske Hav og Pyrenæerne, mod Øst til Middelhavet, mod Syd til Middelhavet og det atlantiske Hav, mod Vest til Portugal og Atlanterhavet.

Spanien er omkrent 8500 Quadratmile stort, altsaa noget mindre end Frankrig, men langt fæltere befolket, da det kun har omkrent 14 Mill. Indb. Det har mange Bjerger, en varm og sund Luft, og er frugtbart men ei godt dyrket. Det er rigt paa Vine og Sydfrugter, og har fortræffelige Faar, Heste og Esler, samt Silke og Metaller. Religionen er katholsk, og Regjeringen indskrænket monarkisk og arvelig. Landet regjeres for Tiden af en Dronning, Maria Isabella. Geistligheden staer i stor Anseelse og er meget talrig. Den geistlige Ret Inquisitionen blev afskaffet af Cortes (en Nationalforsamling, der indskrænker Regentens Magt).

Spanierne ere alvorlige og deres Religion og Fædreland ivrig hengivne; de ere meget stolte og gjore sig til af deres gamle Adel. Blandt deres Nationalforlystelser ere Tyrefægtninger, der ofte ere meget blodige.

Bjerge.

1. Pyrenæerne paa Frankerigs Grænse.
2. Sjerra Morena og Sjerra Neváda i det sydlige Spanien.

Højbjerge ere: 1. Finisterre, nordvestligt ved Atlanterhavet. 2. Gibraltar, sydligst, ved Gibraltarstrædet, og 3. Trafalgar, N. V. for Gibraltar.

Floder.

1. Minho (Minnjo), nordvestligt, løber igennem Portugal ud i Atlanterhavet.

- b. Duero udspringer midt i Landet; c. Tajo, (Tacho), Syd for Duero, og d. Guadiána, Syd for Tajo, løbe alle tre fra Øst mod Vest igennem Portugal ud i Atlanterhavet.
- e. Guadalquivir (Guadálquivír), sydligt, løber ud Atlanterhavet.
- f. Ebro, nordligt, løber mod Øst ud i Middelhavet.

Inddeling.

Spanien bestaaer af adskillige Provindser, der for for det meeste hørte til de to Riger Castilien og Aragonien.

Ny-Castilien.

Madrid, Hoved- og Residentstaden, midt i Landet ved den lille Flod Manzanáres, har 120,000 Indbyggere. Staden er smukt bygget, og har to Kongelige Slotte og mange offentlige Bygninger.

Toledo, sydvestligt for Madrid ved Floden Tajo, er Sædet for en Erkebisp, som er den første Geistlige i Spanien.

Gammel-Castilien, Nord for Ny-Castilien.

Escorial, en Glække nordvestligt for Madrid, har et prægtigt Kloster. Dette er bygget af Kong Philip den 2. Ven, til Erindring om Seiren ved St. Quentin, som een af hans Generaler vandt over de Franse paa St. Laurentius's Dag. Denne Helgen skal være blevet stegt paa en Rist, hvorfor og Escorial er bygget i Form af en saadan med overordentlig Bekostning.

Ségovia, Nordvest for Madrid, har betydelige Klædemanufacturer.

Burgos, Nord for Madrid, er Sædet for en Erkebisp og har Handel.

Aragonien, Øst for Gammel-Castilien.

Saragossa, ligge ved Floden Ebro. Den er

bekjendt af Indbyggernes hætemodige Forsvar i Aarene 1808 og 1809, da Staden blev beleiret af de Franske.

Catalonien, Øst for Aragonien.

Barcelona, Øst for Saragossa ved Middelhavet, har 140,000 Indbyggere, Manufacturer og Fabriker og megen Handel.

Valencia, Syd for Aragonien,
er det skønneste Landstæd i Spanien.

Valencia, tæt ved Middelhavet, har vigtige Silkemanufacturer, Handel og 90,000 Indbyggere. Den kaldes af Spanierne den Skjonne.

Alicante, Syd for Valencia ved Middelhavet, har megen Handel med Vin og Sydfrugter.

Murcia, Sydvest for Valencia.

Carthagena, en øldgammel Handelsstad ved Middelhavet, har en fortæsselig Krigshavn, hvor en Deel af Flaaden ligger.

Granada,

mod Syd, med en Hovedstad af samme Navn. Granada var den sidste Stad Maurerne eide i Spanien. Den blev erobret af Ferdinand den Catholicke og Isabella 1492. Endnu sees her de mauriske Kongers prægtige Pallads Alhambra.

Malaga, Sydvest for Granada ved Middelhavet, driver vigtig Handel med den i Omegnen vorende Mallagaviin og med Sydfrugter.

Andalusien, Vest for Granada.

Taen (Chuen), Nord for Malaga, i en smuk Egn.

Cordova; nordvestligt for Taen, med en meget pragtfuld Domkirke, var under Maurerne en Tidlang Spaniens Hovedstad. Corduanæderet har sit Navn af denne Stad.

Gibraltar, sydligt for Cordova, ved Gibraltarstrædet, er en stærk Fæstning, der tilhører England. Englenderne fik den i Freden til Utrecht 1713. De Spaniske have siden i Aarene 1782 og i 83 forsøgt paa at tilbageobre den, men den Engelske Commandant Elliot forsvarede den saaledes, at de maatte opgive deres Plan. Med gloende Rugler stod han de svømmende Batterier, som Spanierne med megen Bekostning havde bygget, i Brand.

Cadiz, Nordvest for Gibraltar, en vigtig Hans delstæd med en stor Havn, hvor en Deel af Flaaden ligger, er stærkt befæstet og har 75,000 Indbyggere. Cadiz er meget gammel, og skal være anlagt af Phoenicierne mange hundrede Aar før Christi Fødsel.

Sevilla (Seville), nordligt for Cadiz, er en gammel og anseelig Stad ved Guadalquivir. Den har 96,000 Indb., et Universitet og et overmaade stort kongeligt Tobaksfabrik.

Estramadura, Nord for Andalusien.

Badajoz (Babachos), Nordvest for Sevilla, er en Fæstning paa Grendsen af Portugal ved Guadiana.

Leon, Nord for Estramadura.

Salamanca, Nordvest for Madrid, har et Universitet, der forhen var et af de berømteste i Europa.

Valladolid (Valladolsb), Nordost for Salamanca, er en stor Stad med et Universitet.

Gallicien, Vest for Leon.

Corunna (Corunja), mod Nord ved det atlantiske Hav, har en befæstet Havn.

Ferrrol, nordøstligt for Corunna, har vigtige See-Arsenaler, og en fortinlig Havn, hvor en Deel af den spanske Flaade ligger.

Asturien,

Nord for Leon. Efter dette Landskab Faldes Kronprindsen Prinds af Asturien.

Biscaia, eller de bæliske Provindser, Øst for Asturien, med Staden Bilbao, nordligt, med stærk Handel, og Fæstningen St. Sebastian, Øst for Bilbao.

Navarra, Øst for Biscaia, med Pampelona, en besættet Stad.

De bæliske Øer
ligge Øst for Spanien i Middelhavet.

1. Mallorca (Majorka) er bjergfuld og frugtbar paa Olie, Vin og Sydfrugter. 2. Minorca, Øst for Mallorca.

De pythijske Øer, Sydvest for de bæliske.

Ibiza, den betydeligste, har en Stad af samme Navn.

Kongen af Spanien har ejet store Lande i Amerika, som dog alle i den senere Tid have gjort sig uafhængige. Nu besidde Spanierne blot nogle Øer i Vestindien, ved Asien og Afrika.

Kongeriget Portugal

grænser mod Nord og Øst til Spanien, mod Syd og Vest til det atlantiske Hav.

Portugal er over 1900 Quadratmile stort, og har 3½ Million Indbyggere. Det er varmt, bjergigt og frugtbart, men kun fåt dyrket; det frem-

bringer især Sydfrugter, Vin, Salt og gode Faar. Religionen i Portugal er katholisk, og Regjeringen indfrenket monarkisk. Geistligheden er talrig og meget mægtig. Landet regeres for Tiden af en Dronning, Maria. Floder.

De samme som i Spanien, undtagen Ebro og Guadalquivir.

Inddeling.

Portugal inddeltes i 6 Landskaber.

Estremadura i Midten.

Lissabon, i en smuk Egn ved Tejos Udløb, er Hoved- og Residentstaden med 250,000 Indbyggere. Den har mange offentlige Bygninger og megen Handel og Skibs fart; endvidere en fortæffelig Havn og en berømt Vandledning. — 1755 leed Staden meget ved et Fordæselv, Tejo gik tillige over sine Bredder, og der omkom over 20,000 Mennesker.

Setúbal eller St. Ubes, Sydost for Lissabon, har betydelig Salthandel.

Beira, Nord for Estremadura.

Coimbra (Ko-imbra), Nordost for Lissabon, en gammel Stad med et Universitet, der er det eneste i Portugal.

Entre Duero e Minho. Nord for Beira.

Porto eller Oporto, ved Floden Dueros Udløb, er efter Lissabon den vigtigste Stad i Riget. Den driver stærk Handel, især med Portvin, og har 70,000 Indbyggere.

Tras os Montes;

Øst for Entre Duero e Minho, med Staden

Braganza, mod Øst. Herfra nedstammer den nu regjerende Kongelige Familie.

Alentejo (Aengtedscho),

Sydost for Estremadura med Grændsefæstningen Elvas.

Portugal eier og endeel Øer ved Afrika, samt Colonier i Afrika og Asien.

Rønigeriget Nederlandene (Holland)

grændser mod Nord og Vest til Nordseen, mod Øst til Sydsland, og mod Syd til Belgien.

Det er omtrent 700 Quadratmile med over 3 Millioner Indbyggere.

Nederlandene ere meget lavt beliggende og maae ved Diger beskyttes mod Oversvømmelser. De ere gjennemfaarne af mange Kanaler *), og have en fugtig og taaget Lust. Landet er frugtbart, godt dyrket og har fortræffelige Græsgange, hvorför også saa Øvægavlen er betydelig. Nederlandene have og mange Fiske, megen Blomsterdrift, og Tobak. De drive megen Handel, dog er den ei saa vigtig som i ældre Tider, da Hollænderne vare i Besiddelse af den indiske Handel. Industrien er meget betydelig. Blandt Udforselsartiklerne ere de hollandske Øste, Lærreder, Svbler, Tobak og Papiir især bekjendte.

Indbyggerne i Nederlandene ere meget arbejdssomme og reenlige. Landet har en monarkisk indskrænket Regjering med en Constitution. Kongen hedder Wilhelm den 1ste. Kronprinsen kaldes Prinds af Oranien. Religionen er reformeert.

* paa disse Kanaler seiler man i smaa Skibe (Trækskoter), der trækkes langs med Landet af Heste.

Floder.

1. Rhinen kommer fra Sydsland, løber igjennem Nederlandene og deler sig i mange Arme. Den, som beholder Navn af Rhin, løber nordvestligt forbi Staden Leiden, og falder igjennem en Canal ud i Nordseen. Waal (Wal), Leie, Yssel (Eisfel), og Bechte (Bechte) ere Arme af Rhinen.

2. Maas (Maas), kommer fra Belgien, faaer efter at have forenet sig med Waal, Navnet Merwe, og falder ud i Nordseen.

3. Schelde, mod Sydvest, kommer fra Belgien og løber ud i Nordseen.

Havbugter.

1. Zuidersoen (Søder), nordligt, er en stor Bugt af Nordseen, med en mindre, kaldet Het IJ (I), hvilken forbinder Zuidersoen med Harlemmersoen.

2. Dollart, nordøstligt, ved Grænsen af Sydsland.

Harlemmersoen, nordvestligt, er en Indsee. Inddeling:

Nederlandene indbefatte den forrige Fristat Holland eller de forenede Nederlande og Storhertugdommet Luxemburg, der hører til det tydiske Forbund, og bestaae af 11 Provindser. Blandt Provindserne mærkes:

1. Holland.

Amsterdam, ved Het IJ, Rigets Hovedstad med over 200,000 Indbyggere, er efter London den vigtigste Handelsstad i Europa. Den er bygget paa øle og har en stor Havn, mange Canaler og mange Fabriker og Manufacturerer. Blandt en Mengde flønne Bygninger udmærker Raadhuset, nu et kongeligt Slot, sig.

Baardam, Nordvest for Amsterdam har beromte Skibsværfter, i hvilke den russiske Czar Peter den Store arbejdede som simpel Skibstømmermand.

Harlem, Vest for Amsterdam, ved Harlemsøen, har betydelige Blegerier og stor Handel med Blomstersvibler.

Leiden, Sydvest for Harlem, har et gammelt og berømt Universitet.

Haag (Haag), Sydvest for Leiden, en stor og smuk Stad, er Kongens Residents og har 57,000 Indb.

Rotterdam, Syd for Leiden ved Merwe, har 73,000 Indb. og efter Amsterdam den største Handel i Riget.

2. Zeeland, Sydvest for Holland, bestaaer blot af Øer.

Den Walckern, mod Vesten, har Stæderne Middelburg, der driver god Handel, og Vlissingen (Flissingen), sydligt, med en stærk befæstet Havn.

3. Utrecht, Øst for Provindsen Holland.

Utrecht, Øst for Haag, har et Universitet, her sluttedes den utrechiske Forening 1579 og en Fred 1713.

4. Geldern, Øst for Provindsen Utrecht.

Nimwegen, Sydost for Utrecht, ved Waal, er en befæstet Stad med god Handel.

5. Nord-Brabant, Syd for Provindsen Geldern; heri

Herzogenbusch og Breda, to stærke Fæstninger.

6. Limburg, Sydost for Nord-Brabant, med Maastricht, en stærk Fæstning ved Maas.

7. Storhertugdommet Luxembourg ligger Syd for Limburg, adskilt fra de øvrige Provinder, mellem Belgien og Frankrig, og har en meget stærk og vigtig Fæstning af samme Navn.

Nederlandene eie desuden Besiddelser i Asien, Afrika og Amerika.

Kongeriget Belgien.

grænser mod West til Nordseen, mod Nord til Nederlandene, mod Øst til Tyskland, og mod Syd til Luxembourg og Frankrig.

Det udgør omrent 500 Quadratmile med over $3\frac{1}{2}$ Millioner Indbyggere.

Belgien er for største Delen et fladt Land, og i den nordlige Deel gjennemskaaret af Kanaler. Det er frugtbart og godt dyrket, og rigt paa Jern og Steenkul. Agerdyrkningen er blomstrende, og Industrie og Handel betydelig. Især forfærdiges Klæde, Bomulds- og Lærredsvarer.

Belgien (de forrige østerrigiske Nederlande) udgjorde fra 1815 til 1830 en Deel af Kongeriget Nederlandene, men løbrev sig i sidstnævnte År derfra og dannede en egen Stat. Regeringsformen er indføreret monarkisk, og Kongen er Leopold 1. Religionen er den katholiske.

Floder.

1. Maas og 2. Schelde, Vest for Maas komme begge fra Frankrig, hvor de udspringe, og løbe op i Nederlandene.

Inddeling.

Belgien bestaaer af 7 Provindser. I blandt disse mærkes:

1. Syd-Brabant, omrent midt i Landet.

Brüssel, Hovedstaden og Kongens Residents, en stor og smuk Stad, med 98,000 Indb. og betydelig Handel. Her forfærdiges og udsendes en Mængde Kniplinger og andre Varer.

2. Antwerpen, Nord for Sydbrabant.

Antwerpen, Nord for Brüssel ved Schelde, den betydeligste Handelsstad i Belgien. Den er stærkt befæstet, og har 73,000 Indb. og en god Havn. Dens Beleiring i Aarene 1584 og 1585 er mærkelig.

3. Øst-Flandern, Vest for Syd-Brabant.

Gent, en vigtig Handelsstad ved Schelde, har over 80,000 Indb., og betydelige Fabriker og Manufacturer.

4. Vestflandern, Vest for Østflandern.

Brügge, Vest for Antwerpen, er en god Handelsstad med mange Manufacturer.

Ostende, Vest for Brügge, en befæstet Handelsstad ved Nordsøen, er mærkværdig af dens langvarige Beleiring 1601—1604.

5. Lüttich, Sydvest for Syd-Brabant.

Lüttich, ved Schelde, har stærk Handel, betydelige Geværfabriker og 59,000 Indb.

Spaa, Sydost for Lüttich, har berømte Bade, der besøges meget.

Helvetien eller Schweiz

omgives af Tyskland mod Nord og Øst, Italien mod Syd, og Frankrig mod Vest.

Schweiz er 700 Quadratmile med 2 Millioner Indbyggere. Det har nogle af de høieste Bjerge i Europa og mange Soer og Floder. Paa de høie Bjerge ligger bestandig Sne, og fra Bjergtappene nedstyrte ofte Sneedynger, som kaldes Laviner, og begrave baade Huse og Mennesker under sig. Ligeledes ere mange af Dalene imellem Bjergene stedse bedækkede med Isbaner eller Gletschere.

Schweiz har en sund og reen Luft og mange deilige og opbeviede Egne, hvorfor ogsaa Reisende fra alle Europas Lande besøge det. Det har meget god Uvegavl, Vin og Frugt. Tagten efter Steengjeden er meget farlig.

Schweizerne ere arbeidsomme, og elste deres Fædeland meget høit; deres Øste og Utre ere berømte.

Schweiz udgjor en Fristat, der bestaaer af 22 forbundne Stater eller Cantoner, som have lige Retigheder paa den almindelige Landdag, der afgjør Fristatens fælles Anliggender. Hver Canton har iovrigt sin egen Regjering. Religionen er deels reformeret deels katholisk. Schweizerne have intet eget Sprog, men tale deels tydsk, deels fransk og italiensk.

Bjerge.

1. Alperne, strekke sig igennem Størstedelen af Landet. Hertil høre

a. St. Gotthardsbjerget, b. Furkabjerget,

- c. Monte Rosa, og d. Matterhorn, sydligt;
- e. Det store St. Bernhardshjerg, sydvestligt ved Grændsen af Italien.
- 2. Jurahjergene, vestligt ved Frankerigs Grændser, Floder.
- a. Rhinen udspringer mod Syd i Nærheden af St. Gothardsbjerget og løber mod Nord igjennem Bodensøen ind i Tyskland.
- b. Aar, Vest for Rhinen, løber mod Nord op i denne Flod.
- c. Rhone, sydligt, kommer fra Turcabjerget, og løber vestligt igennem Genferøen ind i Frankrig. Sør.

1. Bodensøen, nordøstligt, paa Grændsen af Tyskland.
2. Bierwaldstætersøen, midt i Landet.
3. Neufchatelerøen, Vest for Bierwaldstætersøen.
4. Genfersøen, sydvestligt ved Frankrig.

De mørkeligste Cantoner ere følgende:

1. Basel, nordvestligt, med Staden Basel ved Rhinen, der har vigtig Handel og et Universitet, det eneste i Schweiz.

2. Zürich, Øst for Basel, har en Stad af samme Navn ved Zürichersøen. Her begyndte Presten Zwingli først at fremsette den reformerte Religion.

3. Schaffhausen, N. for Zürich, den nordligste Canton, med en Stad af samme Navn ved Rhinen. En halv Milj herfra er det beromte Rhinfald, hvor Floden styrter sig 60 til 80 Fod ned over Klipperne med en frugtlig Sto.

4. Graubünden, sydøstligt, med Staden Chur, tæt ved Rhinen, i en smuk Egn.

5. Uri, V. for Graubünden, med det beromte Bjerg St. Gothard.

6. Schwyz eller Schweiz, Nord for Uri, meget bjergfuldt, har en Stad af samme Navn.

7. Unterwalden, Sydvest for Schwyz.

(Schwyz, Uri og Unterwalden ere de ældste Cantoner i Forbundet. Tre Mænd fra disse Cantoner forbundt sig med adskillige andre og befriede Schweiz fra Østrigernes Undertrykkelser 1308.

8. Zug, Nordvest for Schwyz, med en Stad af samme Navn, er det mindste af alle Cantoner, men flert og frugtbart.

(Uri, Schwyz, Unterwalden og Zug, kaldes de fire Waldstæder, d. e. de fire Skovcantoner, fordi de ere meget skovrige).

9. Lucern, Vest for Schwyz, har en Stad af samme Navn, der ligger paa begge Sider af Floden Reuss.

10. Bern, V. for Lucern, har en smuk Stad af samme Navn ved Floden Aar, med anseelig Handel.

11. Hertendommet Neufchatel, Vest for Bern, staar under preussisk Overherredomme. Det har en Stad af samme Navn ved Neufchatellerøen.

12. Waadt, S. for Neufchatel, er et frugtbart og flert Land, paa Grændsen af Frankrig. Heri ligger Staden Lausanne, ikke langt fra Genfersøen. Formedelst den rene Luft og den yndige Egn komme mange Reisende hertil.

13. Genf, Sydost for Waadt. Heri er

Staden Genf eller Geneve (Schenehv), som er den største Bye i Schweiz og ligger meget smukt ved Rhones Udløb i Genferseen. Staden har megen Handel og 28000 Indbyggere, der især forfærdige mange Uhre.

14. Wallis, Syd for Bern. Indbyggerne her plages undertiden af en Sygdom, der bestaaer af store Gevæter. De med denne Sygdom Besværede kaldes Kretiner.

Italien

er en Halvø og omgives af det adriatiske Hav, Middelhavet, Frankrig, Schweiz og Tyskland. Til den høre flere store Øer i Middelhavet.

Italien med sine Øer er over 5700 Quadratmiles stort med 21 Millioner Indbyggere, og temmelig bjergfuldt. Det ligger under et meget fjent og milde Klima, og den sydlige Deel hører til de behageligste og frugtbareste Lande i Verden. Landet frembringer Oversledighed af Korn, Olie, Sydfrugter og Wine, hvoriblandt Lacrymae Christi (Christi Daarer), som voxer paa det ildsprudende Bjerg Vesuv. Af Dyreriget findes især Øvæg, Heste, Aeller, Fiske og Silkeorme. Af Metaller og andre Mineralier gives forskelligearter; fornemmeligt faaes fjent Marmor fra Italien. Industrien er paa nogle Steder temmelig betydelig, og Italienerne forfærdige Silkeoier, Floiel, kunstige Blomster, Straahatte m. m.

Italienerne ere meget musikalske og elsker Spil og stenende Forlystelser. En af deres Hovedforsmøller er Carnevalet eller Lysthedene for Fasten, der især bestaaer i Maskerader.

Italien indeholder flere Stater, og Hovedreligionen i dem alle er den katholske.

Havbugter.

1. Den venetianske Bugt, nordøstligt, kommer af det adriatiske Hav.
2. Den genuesiske, nordvestligt, kommer af Middelhavet.

Bjerge.

1. Alperne, nordligt, adskille Italien fra Frankrig, Schweiz og Tyskland.
2. Apenninerne gaae fra Alperne mod Syd igennem hele Italien.

Floder.

- a. Po, nordligt, kommer fra Alperne ved den franske Grænse, og løber mod Øst ud i den venetianske Bugt.
- b. Adige, (Adidsche) eller Etsch, kommer fra Østerrig og løber ligeledes ud i den venetianske Bugt.
- c. Arno, midt i Landet, falder i Middelhavet, saavel som
- d. Tiber, Syd for Arno, der løber igennem Rom.

Indsøer.

- a. Lago maggiore (matschöre), nordligt ved Schweizes Grænse, har en meget yndig Beliggenhed. I denne Sø ligge de borromæiske Øer, som Kunsten har forenet sig med Naturen for at forskjenne. Desuden findes b. Lago di Como, og c. Lago di Garda, Øst for Lago maggiore.

Inddeling.

Italien deles i I. Øvre-Italien nordligt,

II. Mellem-Italien i Midten og III. Nedre-
Italien sydligt.

I. Øvre-Italien indbefatter:

1. Kongen af Sardiniens Stater, 2. det lombardiske-venetianske Kongerige, som tilhører Østerrig, 3. Hertugdommet Parma, og 4. Hertugdommet Modena.

1. Kongen af Sardiniens Stater paa det faste Land

grænse mod Nord til Schweiz, mod Øst til det lombardiske Rige og Parma, mod Syd til Middelhavet og mod Vest til Frankrig, og ere tildeels meget bjergfulde, da de ligge ved Alperne; de udgjøre sammen med Den Sardinien i Middelhavet Kongeriget Sardinien, der er 1300 Quadratmile stort med 4½ Million Indbyggere, og regjeres uindstræknet af Kong Carl Amadæus. De ere veldyrkede og indbefatte følgende Lande:

1. Savoien, nordvestligt, med Montblanc, det høieste Bjerg i Europa (14700 fod høit). Hovedstaden er Chambery (Châmberi).

2. Piemont, Øst for Savoien. Heri ligger: Turin, Hovedstaden i hele Riget og Kongens Residents, en stor og meget smuk Stad ved Floden Po. Den har et Universitet, Handel, og 130000 Indbyggere.

Alessandria, Sydost for Turin, en stærk Festning.

Marengo, en Flekke, tæt ved Alessandria, er bekjendt af et stort Slag, de Franse vandt den 14de Juni 1800 over Østerrigerne.

3. Nizza, sydvestligt med en Stad af samme Navn i en meget sund Egn.

4. Genua, Øst for Nizza har en meget betydelig Handelsstad af samme Navn ved den genueiske Bugt. Den var forhen Hovedstaden i en mægtig Handelsrepublik, og kaldes af Italienerne den prægtige, for dens skjonne Beliggenhed og prægtige Palads'er. Den har 80,000 Indb., gode Manufacturer, og en fortæsslig Havn. Tællotteriet er opfundet her.

2. Det lombardiske-venetianske Kongerige

tilhører Østerrig. Det grænser mod N. til Schweiz og Østerrig, mod D. til det adriatiske Hav, mod S. til Kirkestaten, Modena og Parma, mod V. til Kongen af Sardiniens Stater. Landet er 850 Quadratmile stort med 4½ Million Indbyggere og meget frugtbart. Det regjeres af en østerrigsk Vicekonge, og inddeles i det lombardiske og venetianske Gouvernement.

Det lombardiske Gouvernement.

Mailand, mod West, er Hovedstaden og Vicekongens Residents med 150,000 Indbyggere. Den er meget gammel, og har en prægtig Domkirke af Marmor, Manufacturer og Handel.

Mantua, sydostligt for Mailand, er en overmaade stærk Festning ved Floden Mincio. Den uds holdt i Aarene 1796 og 97 en meget haard Beleiring af de Franse, som endelig ved Hungersnød tvang den til Overgivelse.

Det venetianske Gouvernement.

Venedig, Øst for Mailand, en stor Stad, er bygget paa Øer i den venetianske Bugt. Disse Øer

ere forenede ved Broer, og man seiler i Baade (Gondoler) fra det ene Sted til det andet. I Venezia findes mange prægtige Bygninger, hvoriblandt St. Markus Kirken og den forrige Doges Palads paa St. Markus pladsen. Staden har Handel, mange Fabriker og Manufacturer og 100,000 Indbyggere.

Venezia var forhen Hovedstaden i en mægtig Republiek, i hvis Spidse stod et Overhoved, som kaldtes Doge, og et stort Raad. Dogen sejlede hvert Aar paa en vis Dag ud paa et prægtigt Skib, kaldet Bucentaurus, og kastede en Ring i det adriatiske Hav, for at tilkendegive Venezias Herredomme derover. Dette kaldte man Dogens Formæling med det adriatiske Hav.

Pádua, en ældgammel Stad, Vest for Venezia.

Verona, Vest for Padua, har et romersk Amphitheater, der kan rumme 20,000 Mennesker. Her holdtes en Congres 1822.

3. Hertugdømmet Parma,

Syd for det lombardiske Rige, regjeres af Napoleons Gemalinde Marie Louise og er meget frugtbart.

Parma, mod Øst, ved en Flod af samme Navn, er Hoved- og Residentsstaden. Den er smukt bygget, og har 30,000 Indbyggere og det største Theater i Europa.

Piacenza (Piatschenza), mod Nord, har en smuk Belliggenhed.

4. Hertugdømmet Modena,

Øst for Parma,

Hovedstaden Modena, omtrent midt i Landet, er Hertugens Residents.

Staden Carrara har i Nærheden berømte Marmorbrud.

II. Mellem-Italien

indbefatter:

1. Hertugdømmet Lucca, 2. Storhertugdømmet Toscana, 3. Kirkestaten, og 4. Republiken St. Marino.

1. Hertugdømmet Lucca,

Syd for Modena, er meget vel dyrket, og har Hoved- og Residentsstaden Lucca, i en sjøn Egn, med betydelig Handel.

2. Storhertugdømmet Toscana,

Syd for Modena, omgivet af Lucca, Kirkestaten og Middelhavet, var en kort Tid et Kongerige, som kaldtes Etrurien; siden indlemmedes det i Frankerig, og har nu igen sin egen Storhertug, Leopold den 2den. Det er 400 Quadratmile med 1,350,000 Indbyggere og eet af de sjønneste og frugtbareste Lande i Italien. Den Elba, i Middelhavet, hvor Napoleon en tidlang opholdt sig, herer hertil.

Florents, mod Nord ved Floden Arno, er Hoved- og Residentsstaden med 95,000 Indbyggere. Den har mange prægtige Bygninger og et berømt Gallerie med fortællelige Malerier og Mindesmærker fra Oldtiden. Florents kaldes af Italienerne den Skønne.

Livorno, Sydvest for Florents, ved Middelhavet, er een af Italiens bedste Handelsstæder, med en Frihavn og 55,000 Indbyggere. Man finder her næsten stedse Handlende fra alle Verdens Kanter.

3. Kirkestaten

grænser mod Nord og Nordost til det lombardiske

venetianiske Ørige og det adriatiske Hav, mod Øst til Neapel, mod Syd til Middelhavet og mod Vest til Toscana og Modena. Landet er frugtbart, men dets Dyrkning yderst forsømt. Det er 800 Quadratmile stort og har $2\frac{1}{2}$ Million Indbyggere.

Kirkestaten regjeres af Paven, der betragtes som hele den katholske Geistligheds Overhoved. Han vælges af Cardinalerne, der udgjøre hans Raad. De komme sammen i Rom, naar en Pave er død, og vælge hans Estermand iblandt dem selv. Den nuværende Pave hedder Gregor den 16de.

Byer.

Rom, sydvestligt ved Tiberen, Hovedstaden og Pavens Residents, paa 12 Høie, er bygget af Romulus. Den har en stor Mængde Levninger fra Oldtiden og seldne Kunstsager, og besøges derfor meget af Kunstnere og andre Fremmøde. Blandt Stadens mange prægtige Bygninger er det vaticanske Pallads, med 11,000 Bærelser, det prægtige Quirinal, hvor Paven residerer, og Peterskirken, den største og prægtfuldeste i hele Verden. Rom har 150,000 Indbyggere og et Universitet.

Loretto, Nordøst for Rom ved det adriatiske Hav, er berømt af det herværende hellige Huus, hvortil der gjores mange Balfarter. Katholikene foregive, at dette Huus er det samme, den hellige Jomfrue Maria beboede i Nazareth, og at det af Engle er bragt til det Sted, hvor det nu staar.

Ancona, Nordvest for Loretto, ved det adriatische Hav, er en vigtig Handelsstad med en Frihavn.

Bologna, (Bolonia), Øst for Modena, en stor og gammel Stad med det ældste Universitet i Europa, og 70,000 Indbyggere.

4. Republiken St. Marino,

Øst for Florents, ligger i Kirkestatens District. Den indbefatter ei stort mere end Staden af samme Navn, der ligger paa et Bjerg.

III. Nedre-Italien indbefatter Kongeriget Neapel.

Dette udgjør tilsammen med Den Sicilien i Middelhavet Kongeriget begge Sicilierne, der er 2000 Quadratmile stort og har $7\frac{1}{2}$ Million Indbyggere.

Neapel begrændes af Middelhavet, det adriatiske Hav og Kirkestaten. Landet er meget varmt og frugtbart, men utsat for Jordskjælv, som især have truffet den sydvestlige Deel, der kaldes Calabrien, hvor et Jordskjælv i Aaret 1783 anrettede frygtelige Ødelæggelser. Det ildsprudende Bjerg Vesuv, der ligger tæt ved Staden Neapel, har ogsaa ved sine Udbrud anrettet store Ødelæggelser. Under Keiser Titus begravedes Stæderne Herculaneum, Pompeii og Stabiae under dets Aske og Lava; saaledes kaldes den flydende Ildmaterie, der strommer ud af Bjerget.

Neapel er deelt i 15 Provindser; Regjeringsformen er vindskranket monarkisk, og Kongen er Ferdinand den 2de.

Byer.

Neapel, vestligt, ved Middelhavet, er Hoved- og Residentsstaden med 370,000 Indbyggere. Den har en meget skøn Beliggenhed, og er den største Stad

i Italien. Blandt Stadens mange prægtige Bygninger udmerke sig især det Kongelige Palads og Domkirken. Neapel har en god Havn, betydelig Handel og et Universitet. Blandt Indbyggerne er en stor Mængde Lazaroner eller Dagleiere, der intet Hjem have, men bestandigen opholde sig paa Gaden.

Gaeta, Nordvest for Neapel, er en stærk Fæstning ved Middelhavet.

Benevento, Nordost for Neapel, tilhører Paven.

Tarent, Tarento, Sydvest for Neapel, er anlagt efter den første messeniske Krig af fordrevne Spartanere.

Derne ved Italien.

1. **Sicilien**, Syd for Italien, den største, udgjør tilligemed Neapel Kongeriget begge Sicilierne og bestyres af en Vicekonge. Den er overordentlig frugtbar, men yderst forsomt. Herpaa findes det ildsprudende Bjergrift **Etna**,

Palermo, paa Den nordvestlige Kant, er Hovedstaden og Vicekongens Residents. Den har et Universitet, stærk Handel og 170,000 Indbyggere. I Palermo helligholdes Helgeninden Rosalias Fest med stor Hoitidelighed og Pragt.

Messina, Øst for Palermo, ved Messinastrædet, har en fortæffelig Havn og driver vigtig Handel, især med Korn og Sydfrugter.

Catania, Sydvest for Messina, ligger i Marsheden af Bjerget Etna, som oftere har tilføjet den stor Skade.

Syracus, Syd for Catania, var i Oldtiden en meget mægtig Stad.

2. **Sardinien**, Vest for Neapel, staar under en Konge, som eier betydelige Lande i Øvre-Italien.

Cagliari, Hovedstaden, paa den sydlige Kant.

3. **Corsika**, Nord for Sardinien, er omalt under Frankerig.

4. **Maltha**, Syd for Sicilien, tilhørte for Johanitter- eller Maltheserridderne, men nu Eng-landerne. Den er egentlig blot en Klippe. Hovedstaden er

La Valetta, een af de sterkeste Fæstninger i Verden. — Maltha er det bedst befolkede Land i Europa.

Kongeriget Preussen

bestaaer af to adskilte Hoveddele, hvoraf den østlige grænser mod Nord til Østersøen, mod Øst til Rusland og Polen, mod Syd til Østrig og Sachsen, og mod Vest til Hannover og andre tydste Lande. Den vestlige Hoveddeel grænser mod Nord og Øst til Hannover og andre tydste Lande, mod Syd til Frankerig og mod Vest til Nederlandene.

De preussiske Lande udgjøre for nærværende Eit 5000 Quadratmile med over 13 Millioner Indbyggere. De ere for det meste frugtbare og have et tempereret Klima. Blandt Producterne ere Korn, Hor, Vin, Salt og Rav eller Bernsteen, som samles ved Østersøens Kyster; desuden er Hesse-, Øveg- og Faareavlens anseelig. Industrien er meget betydelig og Handelen levende. Især forfærdiges Læred, Klæde og Jernvarer. Regjeringen er uindstyrket

monarkisk, og den nu regjerende Konge er Frederik Wilhelm den 3de. Religionen er reformeert, lutherisk og katholisk.

Preussen inddeltes i A. De thyske Provindser, som ligge i Thyskland, og B. det egentlige Preussen.

A. De thyske Provindser indbefatte

1. Brandenburg.
 2. Pommern.
 3. Schlesien.
 4. Sachsen.
 5. Westphalen.
 6. Nederrhin, og
 7. Jülich-Cleve-Berg.
- De 4 første Provindser ligge i den østlige Deel af Preussen, de tre sidste i den vestlige.

Bjerge.

1. Harzen med Brocken, paa Grænsen af Hannover.
2. Kæmpebjergene, sydvestligt, ved Grænsen af Østerrig.

Hovedstoderne.

- a. Oder, som kommer fra Østerrig, løber mod Nordvest ud i Østersøen.
- b. Elben, Vest for Oder, løber nordvestligt ud i Nordsøen.
- c. Weseren og d. Rhinen, begge i den vestlige Deel af Preussen.

I. Brandenburg, midt i Preussens østlige Deel.

Berlin, ved Floden Spree, er Hovedstaden i hele Riget, Kongens Residens, og een af de sjonneste Stæder i Europa, med over 250,000 Indbyggere. Den har et Universitet, mange Fabriker og betydelig Handel.

Spandau, nordvestligt for Berlin, ved Gloderne Havel og Spree, er en Fæstning, hvori Statsfanger hensettes.

Potsdam, Sydvest for Berlin, er smukt bygget og ligger paa en Æ i Havel. I nærheden er det sjonne Slot Sans-Souci, hvor den berømte preussiske Konge, Frederik den 2den, helst opholdt sig.

Frankfurt an der Oder, Øst for Potsdam, har vigtig Handel.

Küstrin, Nord for Frankfurt, er en stærk Fæstning ved Oder.

2. Pommern, Nord for Brandenburg, dels i For- og Bagpommern.

Stettin, Nord for Küstrin, er en Fæstning og vigtig Handelsstad ved Oder.

Stralsund, Nordvest for Stettin, er en befæst Handelsstad.

Til Pommern hører Den Rygen i Østersøen, hvor de som Søsvære berygtede Vender fordom havde den sterke Stad Arkona.

3. Schlesien, Sydost for Brandenburg, med Kæmpebjergene.

Breslau, ved Oder, er Hovedstaden med 90,000 Indb., et Universitet, mange Fabriker og stor Handel med schlesiske Producter, især Lærred.

Glas, Sydvest for Breslau, er en Fæstning i et Grevskab af samme Navn. — Frederik den 2den erobredt Schlesien og Glas fra den østerrigske Keiserinde Maria Theresia, og beholdt dem ved Fredene i Breslau og Dresden.

4. Sachsen, Vest for Brandenburg, Magdeborg, Sydvest for Berlin, en vigtig

Fæstning ved Elben, har stærk Handel. Den blev i Trediveaarskrigen intagen med Storm af den keiserlige General Tilly og behandlet med største Grusomhed.

Wittenberg, Sydost for Magdeborg, ved Elben, havde før et Universitet, hvor Morten Luther var Professor og hvor han Året 1517 begyndte at tale mod Pave-magtens Misbrug.

Halle, Sydost for Magdeborg, har et berømt Universitet og et rigt Saltværk.

Lüben, sydøstligt for Halle. Her faldt den svenske Konge Gustav Adolph 1632 i Trediveaarskrigen.

5. Westphalen,

nordligt i Preussens vestlige Deel.

Münster, Vest for Magdeborg, har nogen Handel. Her sluttedes den bekjendte westphalske Fred 1648, hvorved den ødeleggende Trediveaarskrig endtes.

6. Jülich-Cleve-Berg, Syd for Westphalen.

Düsseldorf, Sydvest for Münster, er en vigtig Handelsstad ved Rhinen.

Elberfeld, Øst for Düsseldorf, er en betydelig Fabrikstad.

Cöln, Syd for Düsseldorf, er en stor og gammel Stad ved Rhinen. Den har 63,000 Indb., en prægtig Domkirke og vigtig Handel og Skibsfart paa Rhinen. Megen Eau de Cologne (Cölnsk Vand) forseriges her.

7. Nederrhin, Vest for Jülich-Cleve-Berg.

Aachen, Sydvest for Cöln, er en stor og gammel Stad med berømte varme Bade og en stor Domkirke, hvori de tydske Keisere blev kronede. Den har Fabrikker og Manufacturerer, og var Keiser Carl den Stores Residents.

Coblenz ved Rhinen, og Trier ved Mosel-sloden, ere to gamle Stæder.

B. Det egentlige Preussen
ligger i den østlige Deel og bestaaer af Øst- og Westpreussen, samt Storhertug-dommet Posen.

Havbugter.

Det friske og kuriske Hav ere to Havbugter, der gaae ind fra Østersøen.

Floder.

- Weichsel løber fra Syd mod Nord op i Østersøen.
- Pregel, Øst for Weichsel, løber ud i det frie, og
- Memel eller Niemen, Nord for Pregel, i det kuriske Hav.

a. Østpreussen.

Königsberg, Hovedstaden i det egentlige Preussen, ved det friske Hav, har et Universitet, vigtig Handel og 68,000 Indbyggere.

Tilsit, Nordost for Königsberg, en Handelsstad ved Memelsloden, er bekjendt af en Fred 1807.

Memel, Nordost for Königsberg, er en Handelsstad ved det kuriske Hav.

b. Westpreussen, Vest for Østpreussen.

Danzig, Sydvest for Königsberg, er befæstet og een af de fornemste Handelsstæder ved Østersøen med 61,000 Indbyggere. Den hørte forrum med til hanseforbundet. Den udfører især Korn og Sommer,

Elbing, Sydost for Danzig, driver god Handel.

Thorn, sydligt for Danzig, driver Handel. Herfra var den store Astronom Nicolaus Copernicus, der først læste Jordens Bevægelse omkring Solen.

c. **Posen**, Syd for Vestpreussen, med en Hovedstad af samme Navn, ved Floden Warta.

Keiserdommet Østerrig

grænser mod Nord til Sachsen, Preussen og Polen, mod Øst til Rusland og Tyrkiet, mod Syd til Tyrkiet, det adriatiske Hav og Poefoden i Italien, mod Vest til Piemont, Schweiz og Baiern.

Hele den østerrigske Stat udgør over 12,000 Quadratmile med 33 Millioner Indbyggere.

De østerrigske Lande ere i det Hele bjergige og have en sund Luft. De ere frugtbare paa Vin, Korn, Dvæg, Metaller, Salt m. m. Industrien i dem er i Tiltagen og Handelen betydelig. De regjeres vindskrænket af en arvelig Keiser, nu Ludvig den 1ste, med Undtagelse af Ungarn, der har Rigstænder. Religionen er for det meste katholik.

Østerrig bestaaer af:

I. De tydske Lande, vestligt; II. de ungarske Lande, med Gallizien, østligt, og III. det Lombardiske Rige, som ligger i Italien, hvorunder det findes omtalt.

I. De tydske Lande

indbefatte

- Østerrig.
- Böhmen.
- Mähren, og Endeel af Schlesien.
- Steiermark.
- Illyrien, og f. Tyrol.

Paa den nordlige Grænse af de tydske Lande ere Erts- og Kæmpebjergene, paa den sydlige kant findes Grene af Alperne (Kahlenberg, de tyrolske Bjerger). De vigtigste Producter i disse lande ere Hor, Hamp, Frugter, Tern og Olivselv. Floder.

- Donau, midt i Landet, er den vigtigste Flod, og løber ind i de ungarske Staater. I den falder Inn.
- Drau, og 3. Sau, Syd for Donau, løbe ind i Ungarn og falde der i Donau.
- Elben udspringer ved Kæmpebjergene og løber ind i Sachsen.

a. Østerrig, i Midten.

Wien, mod Øst, i en fjøn Egn ved Donau, er Hovedstaden i hele Riget og Keiserens Residents med 310,000 Indbyggere. Den har 34 Forstæder, den prægtige St. Stephanskirke, et Universitet, mange Fabriker og Manufacturer og stor Handel. I Forstaden Leopoldstadt ere de flotte Spadseregange Augarten og Prater. I Aaret 1814 og 1815 holdtes i Wien en vigtig Congres eller Forsamling, hvor flere af Europas Regenter vare tilstede.

b. **Böhmen**, Nord for Østerrig, et Kongerige, hvori Elben udspringer.

Prag, midt i Landet paa begge Sider af Floden Moldau, er Hovedstaden med 120,000 Indb. Den har et Universitet, og betydelige Fabriker og Handel.

Carlsbad og Töplis, Nordvest for Prag, har berømte Bade, som besøges meget.

c. **Mähren** og en Deel af Schlesien, Øst for Böhmen.

Brünn, Nord for Wien, er Hovedstaden og en betydelig Handelsstad.

Olmus, Nordost for Brünn, er en Fæstning.

Austerlitz, Øst for Brünn, er bekjendt af et stort Slag i Aaret 1805, hvori de Franske vandt en vigtig Seier over Østerrierne og Russerne.

d. **Steiermark**, Syd for Østerrig.

Grätz er Hovedstaden med betydelig Handel.

e. **Illyrien**, et Kongerige, Syd for Steiermark.

Triest, sydligt, ved det adriatiske Hav, er den vigtigste Søhandelsstad i hele Østerrig. Den har en Frihavn og 50000 Indb.

f. **Tyrrol**, Vest for Illyrien.

er meget bjergfuldt. Indbyggerne ere meget modige og else deres Fædreland høit.

Innspruck, ved Innsfoden, er Hovedstaden.

II. De ungarske Lande med Gallizien, indbefatte

- A. Det egentlige Ungarn; B. det ungarske Illyrien; C. Siebenbürgen; D. Gallizien.

Ungarn er særlig rigt paa ædle Metaller, kostbare Vine, hvoriblandt Tokayeren, og fortæffelige frugter, Korn og Lvæg.

Bjerger.

Karpatherne, nordligt, ere de vigtigste.

Fjoder.

- a. Donau, som gaaer ind i Øyeriet, og hvori b. Draut, og c. Sau, falde.
- d. Theis løber fra Nord mod Syd ned i Donau.

A. Det egentlige Ungarn er et Kongerige.

Presborg, vestligt og Øst for Wien, ved Donau, var forhen Hovedstaden. Her sluttedes i 1805 en fred mellem Østerrig og Frankerig.

Øfen, Sydost for Presborg, ved Donau, er Ungarns nuværende Hovedstad med 22,000 Indbyggere. Den er stærkt befæstet og har betydelig Handel.

Pesth, forenet med Øfen ved en Bro, ligger paa den anden Side af Donau. Den er den vigtigste Håndelsstad i Ungarn med 70,000 Indb.

Schemniß, Nord for Øfen, og

Kremnitz, Nord for Schemniß, to vigtige Bjergsteder, med betydelige Guld- og Silverminer.

Tokay, en lidet Bye, Øst for Presborg, er bekjendt af sin ypperlige Vin (Tokayervinen).

Debrzin, Sydost for Tokay, er en folkerig Stad med god Handel.

Temeswar, Syd for Debrezin, er en stærk Fæstning.

B. Det ungarske Ilyrien, Syd for det egentlige Ungarn, indbefatter Slavonien, Croatiens og Dalmatiens, samt Militairgrænsen.

Semlin, ved Saus Udløb i Donau, ligger i Militairgrænsen, og er Middelpunktet for Handelen mellem Tyrkiet og Østerrig. — Her maae Reisende fra Tyrkiet holde Qvarantine, før at Pesten, som ofte raser i de tyrkiske Lande, ei skal føres til Ungarn.

Magna, i Dalmatiens, ved det adriatiske Hav, driver god Handel.

C. Siebenbürgen, Øst for det egentlige Ungarn, med Stæderne Clausenburg og Hermannstadt.

D. Gallizien, Nord for det egentlige Ungarn, udgjorde forhen en Deel af Polen. Det frembringer meget Korn og Salt.

Lemberg, mod Øst, Hovedstaden med 54,000 Indb., har et Universitet og vigtig Handel.

Wieliczka, vestligt for Lemberg, har et meget stort Saltværk.

Øydfland

var indtil det 19de Aarhundrede et Keiserdomme, der bestod af en Mængde mindre Stater. I Aaret 1806 blev det en Lidt lang oplost som Stat, og mange af Øydflands Fyrster oprettede et Forbund, kaldet Rhinforbundet, under fransk Beskyttelse. Det har siden igjen faaet sin Selvstændighed, og Øydflands Regeringer have forenet sig til fælleds Forsvar i et stort Forbund, dog uden noget Overhoved. Forbundets fælles Unliggender afgjores ved Forbundsforsamlingen i Frankfurt, der bestaaer af Gesandter fra de forskjellige tydiske Stater.

Øydfland grænser mod Nord til Nordsoen, Danmark og Østersoen, mod Øst til det egentlige Preussen, Polen og Ungarn, mod Syd til det adriatiske Hav, Italien og Schweiz, mod Vest til Frankrig og Nederlandene.

Øydfland udgør 11,600 Quadratmile med 35 Millioner Indbyggere. Klimaet er i det Hele taget tempereret og sundt, dog noget koldere i den nordlige Deel. Landet er afværende fladt og bjergigt, og paa de fleste Steder frugtbart eller frugtbargjort. Det frembringer meget Korn, Hor, Hamp, Vin og Salt. Desuden er Kvægavlens vigtig, og der findes og store Skove og mange Metaller. Øydfland har mange Fabriker og Manufacturerer, og betydelig Handel, der befordres ved de mange store Messer eller Markeder, som holdes i Stæderne. Indbyggerne ere meget flittige og udmaerkede sig ved deres Fremgang i Cultur, fornemmelig i de pro-

testantiske Lande, hvor Oplysningen er større end i de katholske Lande.

I Tyskland findes og en stor Mængde Universiteter og andre Anstalter til Videnslæbernes og Oplysningens Udbredelse. Den katholske, lutherske og reformerte Religion have lige Retigheder i Tyskland siden den westphalske Fred.

Bjerge.

1. **Harzen**, i Nordtyskland, med det bekjendte Blocksbjerg.
2. **Ertsbjergene** ligge midt i Tyskland, paa Sach-sens Grænse.
3. **Kæmpebjergene**, Øst for Ertsbjergene paa Schlesiens Grænse.
4. **Fichelsbjergene**, Vest for Ertsbjergene, i det nordlige Baiern.
5. **Grene af Alperne** adskille Tyskland mod Syd fra Italien.
6. **Schwarzwald**, sydvestligt i Baden.

Floder.

1. **Donau**, sydligt, kommer fra Schwarzwald og løber fra Vest mod Øst igennem Ungarn og det europæiske Tyrkiet ud i det sorte Hav.
2. **Rhinen**, vestligt, har sit Udspring i Helvetien, udgør Grænsen mellem en Deel af Tyskland og Frankerig, og løber igennem Nederlandene ud i Nordseen.
3. **Weser**, Øst for Rhinen, dannes af de forenede Floder Fulda og Werra, og løber mod Nord op i Nordseen.

4. **Elben** udspringer ved Kæmpebjergene og løber nordvestligt ud i Nordseen.

5. **Oderen**, Øst for Elben, udspringer i Mähren, og løber igennem Preussen ud i Østersøen.

Desuden har Tyskland mange mindre Floder, hvoriblandt Neckar og Main, der falde i Rhinen, og Lech, Iser og Inn, der falde i Donau.

Inddeling.

Boruden de preussiske og østrigske Lande i Tyskland indbefatter dette forbund følgende Lande.

Kongeriger.

A. **Baiern**, B. **Sachsen**, C. **Han-nover**, og D. **Würtemberg**.

Storhertugdommer.

a. **Baden**, b. **Hessen-Darmstadt**, c. **Sachsen-Weimar**, d. **Mecklenborg**, og e. **Luxemborg**, som tilhører Nederlandene.

Churfyrstendommet Hessen-Cassel.

Hertugdommer.

1. **Oldenborg**, 2. **Brunsvig-Wol-fenbüttel**, 3. de sachsiske Hertugdommer, 4. **Holsteen** og 5. **Lauenborg**, hvilke to sidste tilhøre Kongen af Danmark.

Desuden here enkelte mindre Fyrstendommer og nogle Fritstader til Tyskland.

A. Kongeriget Baiern.

i den sydlige Deel af Tydsland, er omgivet af Würtemberg, Østerrig og nogle andre tydste Lande.

Det er henved 1400 Quadratmile stort med 4 Millioner Indbyggere, har et tempereret Klima og er frugtbart. Religionen er for det meste katholik og Regjeringen indskrænket monarkisk. Kongen hedder Ludvig den 1ste.

Baiern inddeltes nu i 8 Kredse.

Byer.

München, mod Syd, Hoved- og Residentsstaden, med 78,000 Indb., ligger ved Isersloden. Den er een af Tydslands smukkeste Stæder, og har et Universitet og mange offentlige Indretninger.

Augsborg, en betydelig Stad, nordvestligt for München, ved Lech. Den har mange Fabriker og Kunstnere, betydelig Handel og et meget skønt og mærkeligt Raadhus. Her blev den augsborgske Confession overgiven Keiser Carl den Femte.

Regensburg, Nordost for München, ved Donau, var forhen en fri Rigsstad, hvor det tydste Riges Rigsdage holdtes.

Nürnberg, Nord for Augsburg, er en meget gammel Bye. Den er en betydelig Fabrik- og Handelsstad, hvor der forserdiges mange Kunstsager, Legetoj og Landkort.

Würzburg, Nordvest for Nürnberg, ved Main, ligger i en smuk Egn.

B. Kongeriget Sachsen

Nordost for Baiern, er omgivet af Preussen, Østerrig og de sachsiske Hertugdommer. Det udgør 270

Quadratmile med 1,450,000 Indb., er frugtbart og godt dyrket, og har meget vigtig Industrie og Handel. Regjeringen er indskrænket monarkisk og Religionen lutherisk. Kongen, som bekjender sig til den katholske Religion, hedder Anton. Sachsen har i Aaret 1815 maattet afstaae mange af sine Lande til Preussen.

I Kongeriget Sachsen ligge Erzbjergene, der ere rige paa Selv. Riget er deelt i Kredse.

Byer.

Dresden, Hovedstaden og Kongens Residents, ved Elben, med 65,000 Indbyggere og en fljen Beliggenhed. Den er een af de sjonneste Steeder i Tydsland, og har et berømt Billedgallerie og mange andre Seeverdigheder.

Meissen, nordvestligt for Dresden, har en berømt Porcellainsfabrik.

Leipzig, Nordvest for Meissen, ved Elster, er een af Tydslands vigtigste Handelsstæder. Den har et Universitet, mange Fabriker og tre aarlige Messer, der besøges af Handlende fra alle Lande. Her drives især en stor Handel med Boger.

C. Kongeriget Hannover,

staar under Kongen af England og ligger i det nordvestlige Tydsland ved Nordseen. Det var for et Thurfyrstendomme, er henved 700 Quadratmile stort med over 1 Million 600,000 Indbyggere, og har store Heder. Religionen er lutherisk.

Byer.

Hannover, sydligt ved Leinesloden, er Hovedstaden og Regjeringens Sæde, med 24,000 Indb.

Göttingen, Syd for Hannover, ved Leine, har et berømt Universitet, der har frembragt mange store Lærde.

Osnabrück, Vest for Hannover, har vigtig Lærredshandel. Her og i Münster sluttedes den westphalske Fred 1648.

Emden, Nordvest for Osnabrück, er en betydelig Handelsstad ved Floden Ems.

Celle, nordøstligt for Hannover. Her opholdt den danske Dronning Caroline Mathilde sig i sine sidste leveaar.

D. Kongeriget Würtemberg,

Vest for Baiern, omgivet af Baiern og Baden, er 360 Quadratmile stort med 1,600,000 Indbyggere. Landet er frugtbart, og Regeringen indførte monarkiet. Kongen hedder Vilhelm den 1ste. Religionen er mest lutherse.

Byer.

Stuttgart, i en smuk Egn ved Neckarsloden, er Hoved- og Residentsstaden med 32,000 Indb.

Ludvigsborg, Nord for Stuttgart, har et prægtigt Slot, hvor Kongen undertiden residerer.

Uelbingen, Syd for Stuttgart, ved Neckar, har et Universitet.

Ulm, Sydost for Stuttgart, ved Donau, har Handel og en prægtig Domkirke.

Storhertugdømmer.

a. Baden,

Sydvestligt i Tydskland ved Rhinen, med 1,200,000 Indb., frembringer megen Vin.

Carlsruhe, en smuk Stad mod Vest, er Hovedstaden og Storhertugens Residents.

Rastadt ligger Sydvest for Carlsruhe.

Constanz eller Costnitz, mod Syd ved Bodenseen, er bekjendt af en Kirkesamling 1415, hvor Johan Hus blev brændt.

Mannheim, Nord for Carlsruhe, er en skøn Handelsstad ved Neckars Udløb i Rhinen.

Heidelberg, Sydost for Mannheim, ved Neckar, har et berømt Universitet.

b. Hessen-Darmstadt,

Nord for Baden.

Darmstadt, mellem Main og Neckar, er Hoved- og Residentsstaden med 25,000 Indb.

Mainz, ved Mains Udløb i Rhinen, er en aldgammel Stad med god Handel. Den er nu meget stærkt befæstet og en tydlig Forbundsfæstning.

Worms, S. for Mainz, er bekjendt af Rigsdagen 1521, paa hvilken Luther forsvarede sig mod Catholikene.

c. Sachsen-Weimar,

Vest for Kongeriget Sachsen.

Weimar, mod Nord, er Hoved- og Residentsstaden.

Jena, Sydost for Weimar, har et bekjent Universitet.

d. Mecklenborg,

Øst for Hannover, ved Østersøen, deles i Mecklenborg-Schwerin og Mecklenborg-Strelitz.

1. Mecklenborg-Schwerin.

Schwerin, vestligt, Hovedstaden, ligger ved en See af samme Navn.

Lubvigslust, Syd for Schwerin, er Hertugens sædvanlige Residents.

Wismar, Nord for Schwerin, en Handelsstad ved Østerseen.

Rostock, Nordvest for Schwerin, ei langt fra Østerseen, er en god Handelsstad med et Universitet.

Dobberan, Nordvest for Rostock, ved Østerseen, har beromte Svade.

2. Mecklenborg-Strelitz med Staden Neu-Strelitz.

Churfyrstendømmet Hessen-Cassel,

Syd for Hannover.

Cassel, nordligt, Hoved- og Residentsstaden, ved Floden Fulda, har 27,000 Indb. og mange skønne Bygninger.

I Nærheden er Kystslottet Wilhelmshöhe med en smuk Have, hvor der findes en uhyre Herkules-Stotte.

Hertugdommet Oldenborg er omgivet af Hannover.

Fra Oldenborg nedstammer den nu regjerende Kongeslægt i Danmark, saavel som i Rusland. Hovedstaden hedder Oldenborg.

Hertugen eier ogsaa Staden Eutin i Holsteen, S. D. for Kiel.

Hertugdommet Brunsvig-Wolfenbüttel

er omgivet af Hannover og Preussen.

Brunsvig, Hovedstaden og Hertugens Residents, er en temmelig betydelig Bye med vigtig Handel, og bekjent af sit Ol, som kaldes Brunsvier-Mumme.

Sachsen-Roborg, Sachsen-Meiningen og Sachsen-Altenborg

ere tre Hertugdommer, Vest for Kongeriget Sachsen, Gotha er Hovedstaden i det første.

Foruden Storhertugdommet Luxemborg, og Hertugdommerne Holsteen og Lauenborg, høre desuden til Tydskland Hertugdommet Nassau og endel smaa Fyrstendømmer, hvoriblandt Waldeck med Staden Pyrmont; der har bekjendte Bade.

Fristæderne regjeres af egne Øvrigheder.

Frankfurt am Main, Nord for Darmstadt, er een af Tydsklands betydeligste Handelsstæder, og den tydste Forbundsforsamlings Sæde, med 47,000 Indbyggere. Kartig holdes her to meget besøgte Messer. Tydsklands Keisere blev fordum valgte i Frankfurt.

Bremen, Nord for Frankfurt, i Hannover og ved Weseren, har megen Handel og Skibsfart.

Hamborg, Nordost for Bremen, ved Elben, med 115,000 Indbyggere, er Tydsklands første Handelsstad, og een af de vigtigste i Europa. Den har to Havne, en beromt Bank og mange Fabriker og Manufacturerer.

Lübeck, Nordost for Hamborg, ved Travestoden, en viktig Handelsstad, var fordum Hovedet for de mægtige Hansestæder.

Det osmanniske eller tyrkiske Rige.

har store Besiddelser i Europa, Asien og Afrika.

Det europæiske Tyrkie

grændser mod Nord til de ungarske Stater og Russland, mod Øst til det sorte Hav, mod Syd til Constantinopelstrædet, Marmorhavet, Dardanellerne, Archipelagus og Grækenland, mod Vest til Middelhavet, det adriatiske Hav og de ungarske Lande.

Det europæiske Tyrkie er 8500 Quadratmile stort med omtrent 10 Millioner Indbyggere. Landet har mange Bjerger og er varmt og frugtbart, men slet dyrket. Det frembringer især Korn, Wine, Bomuld, Silke, og har rigtig Øvægavl.

Tyrkerne ere meget uvidende og stolte, og an-
tagte en uundgaaelig Skjebne, hvorför de ere meget
ligegeydige ved hvad der hændes dem. Saaledes be-
kymre de sig ei meget om at gjøre Anstalter mod
Pesten, der ofte henriver mange Mennesker. Det
er Tyrkerne, ifolge deres Religion, forbudet at drikke
Viin; derimod beruse de sig i Opium, drikke megen
Kaffe, og ryge stærkt Tobak. En stor Deel af Ind-
byggerne i det europæiske Tyrkie ere Grækere.

Tyrkiets regjeres despotisk af en Storsultan
eller Keiser, nu Mahmud den 2de, hvis Hof
kaldes den osmanniske Port. Den første Minister er
Storvejren, og Raadet kaldes Divan. Provindserne
lader Storsultanen bestyre ved Statholdere eller Pa-

Det osmanniske eller tyrkiske Rige. 97

schaer. Tyrkerne bekjende sig til den muhamedanske Religion og Grækerne ere Christne. Tyrkernes Templer kaldes Moscheer.

Bjerge.

1. Hæmus eller Balkan gaaer fra det sorte Hav mod Vest. 2. Rhodope er en Green af Hæmus.
3. Olympus i Thessalien.

Flober.

- a. Donau løber fra Vest mod Øst ud i det sorte Hav; b. Pruth, nordøstligt, løber ned i Donau;
- c. Marica, sydøstligt, falder i Archipelagus.

Stræder.

1. Strædet ved Constantinopel og 2. Dardanel-
strædet mellem Asien og Europa.

Det europæiske Tyrkie bestaaer af følgende Dele.

1. Romanien, sydøstligt ved det sorte Hav.
Constantinopel, ved Strædet af samme Navn,
er Hovedstaden og Sultanens Residents med 600,000
Indb. Den har en udmarket skøn Beliggenhed, en for-
træffelig Havn og betydelig Handel. Sultanens Residentslot
kaldes Seraiet og er meget stort.— Constantinopel kaldes
siden Byzantz, men sit Navn af Constantinopel, da
Constantin den Store flyttede Residenisen fra Rom her til.
Den blev erobret af den tyrkiske Sultan Muhamed den 2de
1453.

Adrianopel, Nordvest for Constantinopel, er
en meget stor Stad med 100,000 Indb.

2. Bulgarien, Nord for Romanien.

Sophia, Nordvest for Adrianopel, er den
største Stad i Provindsen.

Varna, ved det sorte Hav, Øst for Sophia. Den tyrkiske Sultan Amurath den 2den vandt her en stor Seier over de Christne 1444.

3. Wallakiet, Nord for Bulgarien, har mest græske Indbyggere, og betaler blot en aarlig Skat til Sultanen. Forovrigt regjeres det af en egen Fyrste, som kaldes Hospodar.

Bukarest er Hovedstaden og Hospodarens Residens med betydelig Handel og 50,000 Indb.

4. Moldau, Nordost for Wallakiet, beboes ligeledes mest af græske Indbyggere, og regjeres, ligesom Wallakiet, af en Hospodar, der residerer i Hovedstaden Jassy.

Endeel af Moldau indtil Pruth er affaaet til Rusland i Karet 1812.

5. Servien, Vest for Wallakiet, hvori Festningen Belgrad, ved Donau, med stærk Handel.

6. Bosnien, Vest for Servien, med Staden Bosna Serai.

7. Albanien, Syd for Servien, beboes af de krigerske Albaneser eller Arnauther, der bruges meget af Tyrkerne til Soldater. Heri ligger Staden Janina, der har betydelig Handel.

8. Macedonien, Øst for Albanien, med Hovedstaden Saloniiki, der har 70,000 Indb. og meget vigtig Handel, og Bjerget Athos eller Monte Santo. Paa Athos lever en stor Mængde græske Munke, som ere meget vindfæbelige.

9. Thessalien, Syd for Macedonien, med Staden Jenischehr eller Larissa.

Til det europæiske Tyrkie høre desuden nogle smaa Øer i Archipelagus og den sterre De Candia i Middelhavet.

Grækenland

grænder mod Nord til Tyrkiet, mod Øst til Archipelagus, mod Syd og Vest til Middelhavet. Det er 7 til 800 Quadratmile stort med omtrent 1 Million Indbyggere.

Grækenland er et bjergfuldt Land. Det er varmt og frugtbart, og frembringer især Olie, Bomuld, Vin og Sydfrugter. I blandt Bjergene mærkes det i Oldtiden bekendte Parnassus i Livadien.

Grækenland har i flere Aarhundreder staet under Tyrkerne, og først i de sidste Aar igjen gjort sig uafhængig. Det regjeres for Dieblíkket af et Raad. Kongen hedder Otto den 1ste. Grækerne bekjende sig til den græske Religion.

Grækenland indbefatter :

1. Livadien, mod Nord, med Handelsstaden Lepanto, Staden Messolungi, bekjendt af dens heltemæssige Forsvar 1826, og de forud beromte Stæder Athenen og Theben, der kun have faa Levninger tilbage af deres foruds Glands.
2. Morea, en Halvøe, hænger sammen med Livadien ved en Landtunge. Her ligge Stæderne:

Korinth ved Landtungen, Patras nordligt, Tripolizza i Midten, og Nápoli di Roma-nia, østligt.

Paa Morea laaet det af sine krigsræste Indbyggere saa berømte Sparta. Mainotterne, et tappert Bjerfolk, skulle være Esterkommere af Spartanerne.

3. De græske Øer i Archipelagus. I blandt disse er Negropont, Øst for Livadi-en, den største, og Paros, Sydost for Negropont, velkjendt af sit Marmor. De to smaa Øer Hydra og Spezzia ved Østkysten af Morea have betydelig Handel og fortrinlige Søfolk.

De ioniske, eller 7 forenede Øer, ligge Vest for Grækenland, og udgjøre en Republik under Englands Beskyttelse. De vigtigste af dem ere Corfu, Zante og Cephalonia.

A s i e n

grændset mod Nord til Fjordhavet, mod Øst til det stille Hav, mod Syd til det indiske Hav, mod Vest til det røde Hav, Afrika, Middelhavet, Archipelagus, Marmorhavet, det sorte Hav og Europa.

Denne Verdensdeel er omrent 5 Gange saa stor som Europa, og udgjør 7 til 800,000 Quadrat-mile med henved 400 Millioner Indbyggere.

Asien er meget bjergig; den nordlige Deel er kold og frembringer kun saa Producter, den sydlige

derimod er varm og meget frugtbar, dog findes her og mange store Sandorkener. Asien har mange Elephanter, Kameler, vilde Dyr og Pelsdyr. Det frembringer især Kryderier, Kaffe, Thee, Riis, Sago og andre sjeldne Træsorter. Desuden findes her mange Slags Edelstene og Metaller. Handelen i Asien er vigtig, og drives til Lands ved Karavaner eller store Kjebmandsselskaber. Indbyggerne i Sydasien kaldes almindelig Østerlændere. Regjeringen er i de fleste Stater despotist.

Bjerge.

1. Uralbjergene i den nordvestlige Deel af Asien, paa Grændsen af Europa.
2. De sibiriske Grændsebjerge strække sig under forskellige Navne (Altai o. s. v.) fra Vest til Øst imellem Siberien og det øvrige Asien.
3. Bogdoola, midt i Asien, i Mongoliet, kan anses som Middelpunktet for Asiens Bjerge.
4. Himalaya eller Himmaleh, Jordklobens høieste Bjergkjede, imellem Thibet og Indien.
5. Kaukasusbjergene imellem det sorte og Kaspiiske Hav.
6. Taurus, Sydvest for Kaukasus, i det asiatiske Tyrkie.

Havbugter.

- a. Det røde Hav eller den arabiske Bugt, sydvestligt, forenes ved Bab el Mandebstrædet med det indiske Hav.
- b. Den persiske Bugt, Øst for det røde Hav mellem Arabien og Persien.
- c. Den bengalske, sydligt, gaaer ind i Indien.
- d. Den siamiske, Øst for den bengalske.

- e. Bugten ved Korea, østligt.
- f. Den ochoiske Bugt, nordøstligt ved Kamtschatka.
Stræder.
- 1. Constantinopelstrædet, vestligt mellem det sorte Hav og Marmorahavet.
- 2. Darbanelstrædet, vestligt mellem Marmorahavet og Archipelagus.
- 3. Bab el Mandeb, sydvestligt ved det røde Hav, skiller Asien fra Afrika.
- 4. Ormusstrædet, danner Indlobet til den persiske Bugt.
- 5. Sundastædet, sydligt mellem Derne Sumatra og Java.
- 6. Beringssstrædet, nordøstligt, afskiller Asien fra Amerika.

Indsoer.

- 1. Det kaspiske Hav, 2. Aral- og 3. Baikalseen.
- Glober.
- 1. Wolga løber ud i det kaspiske Hav.
- 2. Euphrat og
- 3. Tigris falde i den persiske Bugt;
- 4. Indus løber ud i det indiske Hav;
- 5. Ganges i den bengalske Bugt;
- 6. Jangtsekiang og
- 7. Hoangho i det stille Hav;
- 8. Ob, 9. Jenisei og 10. Lena i Fisshavet.

Hovedindblanding.

- 1. De tyrkiske Lande.
- 2. Arabien.
- 3. Persien.

- 4. Indien.
- 5. Det chinesiske Rige med Thibet.
- 6. Det frie Tartarie.
- 7. Det asiatiske Rusland.
- 8. Derne.

I. Det asiatiske Tyrkie

grændser mod Nord til Marmorahavet, Strædet ved Constantinopel, det sorte Hav og de kaukasiske Lande, mod Øst til Persien, mod Syd til Arabien, og mod Vest til Middelhavet og Archipelagus.

Det asiatiske Tyrkie er omrent 24,000 Quadratmile stort med 11 Millioner Indbyggere. Det er meget varmt og frugtbart paa fortæffelige Produkter, men slet dyrket. Religionen er muhamedansk.

De tyrkiske Havn og Kyster, især i Asien, kalbes i Almindelighed Levanten.

Glober.

- 1. Tigris, og 2. Euphrat, østligt, falde forenede under Navn af Schat el Arab i den persiske Bugt.

Bjerge.

- a. Taurus. b. Libanon, sydvestligt i Syrien.

Det indbefatter følgende Lande.

- 1. Matolien eller Lilleasien,
ved Archipelagus.

Smyrna, en ældgammel og berømt Stad ved Archipelagus, er den vigtigste Handelsstad i Levanten og har 150,000 Indbyggere. Her findes mange Eu-

ropere, som her kaldes Franker og beboe en egen Deel af Byen.

Angora, østligt for Smyrna, en Handelsstad, er bekjendt af de angoriske Geder, af hvis Haar man forfærdiger Kameelgarn.

Derne Cypern og Rhodus i Middelhavet, samt Scio eller Chios, Mytilene, og flere i Archipelagus, høre hertil.

2. Syrien, langs med Middelhavet, indebefatter det gamle Syrien, Phoenicien og Palestina.

Her er Floden Jordan, som falder i en Indsee, der kaldes det døde Hav.

Haleb eller Aleppo, en stor Handelsstad mod Nord.

Damaskus, Syd for Aleppo, er en stor og folkerig Handelsstad med 150,000 Indb.

Jerusalem, Syd for Damask, var fordum Sjobernes Hovedstad. Christi Grav forevises her.

3. Armenien, østligt, er mege bjergfuldt og har Staden Erzerum.

4. Al Oschesire eller Mesopotamien, Syd for Armenien, har Staden Diarbekr med vigtig Handel.

5. Kurdistan, Øst for Oschesire, er det gamle Assyrien.

6. Græk Arabi, Syd for Oschesire, er det gamle Babylonien og Chaldea.

Bagdad, ved Tigris, fordum de arabiske Califlers Hovedstad, har 100,000 Indb. og vigtig Handel.

Basra, ved Schat el Arab, driver betydelig Handel.

II. Arabien,

omgivet af det røde og indiske Hav, den persiske Bugt og de tyrkiske Lande, er omrent 50,000 Quadrat-mile stort og har henved 12 Millioner Indbyggere. Det er paa nogle Steder meget øde og har store Sandværkener, paa andre Steder derimod er det meget frugtbart. Det frembringer især Kaffe og Virak.

Araberne ere deelte i Stammer og Stater, der staar under Smaafyrster, Scheiker eller Emirer. Beduinerne, de omvankende Araber, udgjøre den betydeligste Deel af Folket, og streife omkring i Nabolandene, som de gjøre usikre ved deres Roverier. Araberne have fortæffelige Heste. De optegne deres Godsel og holde ordentligt Slægtregister over dem. Fordiden Hesten, findes og Kamelen i Arabien. Det er et særdeles nyttigt Dyr i Ørkenen, deels fordi det kan bære store Byrder, og deels fordi det meget længe kan taale Hunger og Torst. Araberne ere Muhammedaner. Nogle af dem, Wahabiterne, udgjøre et eget Religionspartie.

Fordum inddeltes Landet i det øde, petræiske og lykkelige, nu i flere Hovedprovindser. I den nordvestlige Deel ligger Bjerget Sinai.

Mekka, vestligt, er Muhameds Godeby, hvor han begyndte at prædike sin Religion. Den har en prættig Moskee med det hellige Huis, som enhver Muhammedaner engang i sit Liv er forpligtet at besøge. Mange Piligrime kommer derfor aarlig til Mekka.

Medina, hvor Muhamed er begravet, ligger Nord for Mekka. Fra Mekka flygtede Muhamed 622 til Medina, og fra denne Fluge, som Araberne kalde Hedschra, regne de deres Aar.

Mokka, sydvestligt, er en berømt Handelsstad, hvorfra udføres megen Kaffe.

III. Persien,

stoder mod Nord til de russiske Lande, det kaspiske Hav og Tartariet, mod Øst til Indien, mod Syd til det indiske Hav og den persiske Bugt, og mod Vest til det asiatiske Thylie. Det er omtrent 45,000 Quadratmile stort med 28 Mill. Indbyggere.

Det indbefatter nu tre Riger: Iran eller det egentlige Persien, Kabul og Beludschanistan.

A. Iran eller det egentlige Persien, vestligt.

Iran er bjergfuldt og har fortærfelige Produkter, men er slet dyrket. Det frembringer iblandt andet Opium, som bruges meget i Østerlandene. Perserne here til Asiens meest dannede Folkeslags og ere for Størstedelen Muhammedaner. Dog følge nogle af dem, Gebrerne, Zoroasters Lære. Kongen kaldes Schach, og regerer ganske despotisk.

Teheran, den nuværende Residentsstad med 50,000 Indb., ligger nordligt.

Ispahan, Sydost for Teheran, var fordum Hovedstaden og var anseelig, men har nu tabt sig meget.

Taurus, N. V. for Teheran, har betydelig Handel.

Bed Indlobet til den persiske Bugt ligger Den Ormus, der er kendt af sit Perlesfikarie.

B. Kabul eller Afghanistan,

Øst for Iran, har omtrent samme Beskaffenhed som dette, og regeres af en Schach. Indbyggerne ere Muhammedanere.

Kabul, mod Nord, Hovedstaden og Schachens Residents, har vigtig Handel og 80,000 Indb.

Herat, Vest for Kabul, en meget prættig Stad med 100,000 Indb.

Kandahar, Sydvest for Kabul, den vigtigste Handelsstad i Riget, har ligeledes 100,000 Indb.

Den flønne indiske Provinds Kaschemir hører herhvid. Den har en Stad af samme Navn med 200,000 Indb., der forførde mange kostbare Shawler.

C. Beludschanistan, Syd for Kabul,

bestaaer af to Stater: det egentlige Beludschanistan og Sind. Herat er Hovedstaden i den første, Hydrabad (Hebrabad) i den sidste.

IV. Indien,

det rigeste Land i Asien, stoder mod Nord til Thibet og China, mod Øst og Syd til det indiske Hav,

mod Vest til dette Hav og Persien, og bestaaer af 2 store Halvoer.

Glober.

1. Indus, paa Persiens Grændser.
2. Ganges, Øst for Indus, deler Indien i to Hoveddele, og falder ud i den bengalske Bugt.
3. Burrhemputter falder i Ganges

Bjerge.

1. Himalayahjergene, nordligt, hvortil Dhaulagiri hører, der er det høieste Bjerg man kan se, 27,000 Fod højt.
2. Ghatesbjergene, vestligt, ende i Forbjerget Komorin.
3. Forbjerget Romania er den sydligste Spidse af Indien, Øst for Ganges.

A. Indien Vesten for Ganges eller For-Indien,

Kalbes og Østindien, og er deelt mellem Europeerne og Landets ældre Indbyggere, hvis Fyrster kaldes Rajaher.

For-Indien er over 65,000 Quadratmile stort med over 130 Millions Indbyggere. Det er overmaade frugtbart og har de fortræffeligste Produkter, Ris og andre Kornarter, herlige Krydderier, Indigo, store Skove af Palmetræer og andre Arter, Edelstene og Metaller, alle Slags vilde Dyr, som Elefanter, Tigre o. s. v. I Indien forfærdiges mange Tøj og Shawler. Handelen er vigtig og drives især af Engländerne.

Indbyggerne ere deels Hinduere, deels Mongoler og Europeere. Hinduerne ere deelte i Stammer, blandt hvilke Braminernes er den fornemste; disse ere Hinduernes Præster og Videnskabsmænd. En Stamme, kaldet Paria, er meget foragtet, og de øvrige udelukke den aldeles fra deres Omgang. Hinduerne tilbede Brama, og deres Templer kaldes Pagoder.

Den sydostlige Kyst af For-Indien kaldes Romanedskysten, og den sydvestlige Malabarkysten.

De Indfødtes Lande

bestaaer nu kun af tre uafhængige Stater.

- a. Seikernes Land, nordvestligt ved Indus, regieres af forskellige Rajaher. Hovedstaden er Lahor med 100,000 Indb.
- b. Maratternes Stat, Sydost for Seikernes Land, var fordum den mægtigste af de Stater i Indien, som regjeredes af indfødte Fyrster. Nu er den meget indskrænket ved Engländernes Erobringer.
- c. Nepals Land ligger mellem de engelske Besiddelser og Thibet.

De to første af disse Lande tilligemed det Meste af Engländernes Besiddelser stode forhen under en Fyrste, kaldet den store Mogul, der nedstammede fra Camerlan. Statholderne gjorde Oprør imod ham og bemægtigede sig tilligemed Engländerne hans Lande.

Europæernes Besiddelser.

a. De Engelskes Lande.

Engländerne have de vigtigste Besiddelser og næsten Herredemmet i Indien. Deres Besiddelser i

Indien tilhøre egentlig det engelsk-ostindiske Compagnie og ere i Henseende til Folkemængde, Størrelse og Producter langt betydeligere end deres europæiske Lande. Til Krigstjeneste Bruge de, foruden europæiske Soldater, ogsaa Indianere, som ere underviste i Europæernes Krigskunst og kaldes Seapows (Sipois). De engelske Besiddelser regjeres af en Generalgouverneur, og bestaae af tre Præsidentskaber.

1. Præsidentskabet Kalkutta, nordøstligt.

Kalkutta, den blomstrende Hovedstad med 600,000 Indbyggere, ligger i Landskabet Bengal ved en Arm af Floden Ganges. Den er General-Gouverneurens Sæde og den vigtigste Handelsstad i Indien.

Benares, Nordvest for Kalkutta ved Ganges, er en meget gammel Stad med 600,000 Indb.

Delhi, en stor Stad, Nordvest for Benares, var forhen Stormogulens Presidents, og har endnu 200,000 Indb.

2. Præsidentskabet Madras, paa Koromandel- og Malabarkysten.

Madras, en stor Stad paa Koromandelkysten, har 350,000 Indbyggere og stærk Handel.

Seringapatnam, Vest for Madras, var forbun Hovedstaden i Riget Mysore, hvis Regenter Hyder Ali og Tippo Saib længe forsvarede sig mod Engleanderne.

Kalikut, paa Malabarkysten. Her landede Portugiserne 1498, anførte af Vasco de Gama, den første Europæer, der gjorde Soveien til Indien.

3. Præsidentskabet Bombay, paa Malabarkysten.

Bombay, en befæstet Stad paa en Ø, har god Handel og 165,000 Indb.

Surate, N. for Bombay, er en vigtig Handelsstad med 160,000 Indb.

Flere Riger, som regjeres af indsedte Fyrster, ere desuden afhængige af Engleanderne. Blandt disse ere:

Golconda eller Hydrabad med rige Diamantgruber.

b. De franske Besiddelser bestaae i nogle smaa Districter.

Pondichery paa Koromandelkysten, er Hovedstaden.

c. Danmark eier
Staden Tranquebar paa samme Kyst, og Frederiksnagor eller Sirampur i Bengal.

Tranquebar blev kjøbt af Ove Gjedde, der af Kong Christian den Hjerde var sendt til Østindien. Han anlagde der Festningen Dansborg.

d. Portugiserne have Staden Goa paa Malabarkysten, samt Diu.

B. Bag-Indien eller Indien Østen for Ganges,

40,000 Quadratmile stor med 36 Mill. Indb., har omtent de samme Producter som Bag-Indien, men er mindre bekjendt og besøgt af Europæerne. Det indeholder følgende Lande : 1. Ascham, 2. Keiser-

demmet Birma eller Birmannernes Stat, den nægtigste, med Hovedstaden Ummrapura, 3. Siam, 4. Keiserdommet Annam, og 5. Halvøen Malakka, paa hvilken Englænderne have en Stad af samme Navn. Indbyggerne i Bag-Indien ere Muhamedaner og Hedninger.

V. China eller det chinesiske Rige,

er den folkerigeste Stat i Verden og efter Rusland tillige den største. Det grænser mod Nord til det asiatiske Rusland, mod Øst til Sydhavet, mod Syd til Indien, og mod Vest til det frie Tartarie.

Der regeres af en despotistisk Keiser, hvis Embedsmænd kaldes Mandariner. Religionen er tildeels hedensk, tildeels følger man Confucius's Lære.

Man regner den hele chinesiske Stat til 250,000 Quadratmile med omtrent 250 Millioner Mennesker.

Den deles i:

a. China selv og b. de Lande som erkjende Chinas Overherredomme.

a. Det egentlige China, sydligt, er 80,000 Quadratmile stort med 150 Milloner Indb.

Indbyggerne i det egentlige China ere færdeles flittige og Landet er frugtbart og overmaade vel dyrket. Det frembringer fornemmelig Riis og Thee, samt Chinorod og Rhabarber. Indbyggerne forarbeide Porcelain, Lust, Esier, som Nanking, m. m.

Chineserne have tidlig haft Cultur, men ei bragt det meget vidt i samme. Deres Sprog er meget vanskeligt at lære, da de have et Skrifttegn til hvert Ord. Chineserne bruge Pensler og Lust til at skrive med.

Floder.

1. Hoangho eller den gule Flod, nordligt.
2. Yangtseljang eller den blaae Flod, i Midten.

Byer.

Peking, nordøstligt, Hovedstaden og Keiserens Residents, er den største Stad i Verden med 2 Millionser Indbyggere. Her findes Gader, som ere 1 Mil lange, og en stor Mængde Templer og Palader. For Dagens Skyld er der Trægittere ved Enden af hver Gade, som lukkes om Natten.

Nanking, østligt, ligeledes meget stor, har 1 Mill. Indb. og et højt Porcellainstaarn. Nanking (et Slags Dao) har sit Navn af denne Stad.

Kanton, sydligt, er en meget vigtig Handelsstad med 500,000 Indb. og den eneste Bye i China, som Europæerne maae komme til.

Uden for Kanton ligger Den Makao, som Portugiserne have i Besiddelse mod at betale en aarlig Sum Penge til Chineserne.

b. De Lande, som erkjende chinesisk Overherredomme.

1. Det chinesiske Mellemasien
indbefatter

a. Tungusien eller Mantschurernes

Land, b. Mongoliet, og c. Øst-Dschagatai eller det lille Bucharie. Disse Lande ere alle meget store, men bestaae for en stor Deel af øde Sandortkener og nogene Bjerger. Indbyggerne ere deels Muhamedaner, deels Hedninger; de have for Størstedelen ingen faste Boliger, men drage med deres Hjorde fra et Sted til et andet og ere deelte i Stammer. Saadanne Folk kalder man Nomader eller omvandrende Folk. I Øst-Dschagatai ligger Staden Tserken, som har betydelig Handel.

2. Halvoen Korea,

Syd for Kungusien, regieres af en Konge, som er statskyldig til China. Det er enhver Indbygger under Dødsstraf forbudet at forlade Landet, som ingen Europeer maa betræde.

3. Thibet,

ligger mellem Indien, Tatariet, det chinesiske Mellem-Asien og China, under hvis Hoihed det staer. Det er deelt mellem Dalai Lama og Bogdo Lama, to geistlige Regenter. Indbyggerne tilbede Dalai Lama, som de ansee for udedelig. Maar han doer, sige de, at hans Sjel farer over i en anden hellig Person. Thibet har de heieste Bjerger i Asien, betydelig Høvgavl og Geder med den fineste Uld. Lassa, Hovedstaden, er Dalai Lamas sædvanlige Residents.

Butan, sydligt for Thibet, erkjender ligeledes chinesisk Overherredomme, saavel som Lieu-Kieu-Øerne i det stille Hav.

VI. Det frie Tartarie,

Dschagatai eller Turkestan, mellem Persien, det kaspiske Hav, det russiske Asien og det chinesiske Rige, er omtrent 30,000 Quadrat-mile stort med 4 Millioner Indbyggere. Landet har betydelige Bjerger og Sandortkener, men ogsaa frugtbare Egne. Religionen er muhamedansk og en stor Deel af Indbyggerne ere Nomader.

Det frie Tartarie inddeltes i flere Stater, blandt hvilke Usbekernes (Usbekistan eller Buchara) er den mægtigste.

I denne findes:

Bukhara, Sædet for Usbekernes Storchan, med 70,000 Indb.; og

Samarkand, en betydelig Handelsstad med 50,000 Indb. Her havde den berømte, men grusomme Croberer Lam Erlan sin Residents.

VII. Det asiatiske Rusland er omtalt Pag. 39.

VIII. Øerne ved Asien.

a. De japanske Øer, Øst for Mellemasien i Sydhavet, udgjøre tilsammen Keiserdommet Japan, der regieres despotisk. De indbefatte 12,000 Quadratmile med 40 Millioner Indb.; ere godt dyrkede og frembringe Metaller, Thee m. m. Indbyggerne paa disse Øer ere meget arbeidsomme og for-

færdige især Porcelain og lakerede Sager. Religionen er hedenst.

Paa Den Nipon ligge de store Stæder Miako med 600,000 Indb., og Jeddo med 1 Mill. Indb. I den første af disse Stæder residerer Landets geistlige Overhoved, som kaldes Dairi Soma, og i Jeddo Keiseren, Kubo Soma.

Paa Den Eimo ligger Nagasaki, den eneste Stad, Hollænderne og Chinesere, men ingen anden fremmed Nation, maae komme til. — Japanernes Mistænkelighed skal deels komme deraf, at Portugiserne deltog i en Sammensværgelse mod Regjeringen. Herfor blev alle Christne forjagede af Landet, undtagen Hollænderne, som havde opdaget Sammensværgelsen.

b. De philippinske eller maniliske Øer, Syd for de japanske, tilhøre for En-deel Spanien, og er meget frugtbare.

Luson eller Manila, med Hovedstaden Manila, er den vigtigste.

c. De molukkiske eller Krydererne, Syd for Philippinerne, tilhøre Nederlænderne og frembringe alle slags Kryderier. En af de vigtigste af dem er Amboina,

d. Sundaserne, Vest for Molukkerne, ved Sundastrædet, ere meget frugtbare paa Kryderier, Kaffe, Sukker, Kampher &c.

1. Sumatra, hvor Nederlænderne have vigtige Besiddelser.
2. Java tilhører for Størstedelen Nederlænderne, som her have Hovedstaden Batavia. Denne Stad

driver betydelig Handel, men er yderst usund, hvorfør og en stor Mængde Europæere sætte Livet til her.

3. Borneo, den største Ø ved Asien, og

4. Celebes.

e. Øerne i den Bengalske Bugt.

1. Nicobargerne, hvor de Danske havde anlagt en Colonie, som de igjen have forladt, formedelst den usunde Luft, og 2. Andamangerne.

f. Ceilon, der tilhører de Engelske og frembringer meget Caneel, ligger Syd for Forindien. Hovedstaden paa samme hedder Colombo.

g. Malediverne og Lakediverne, Vest for Ceilon.

h. De kuriliske Øer, N. for Japan, tilhøre deels dette Rige, deels Rusland.

i. De aleutiske Øer, Ø. for Siberien, tilhøre Rusland.

Afrika,

er en stor Halvoe, der mod Nordost er forbunden med Asien ved en Landtunge. Det grændser mod Nord til Middelhavet og endel af det atlantiske Hav, mod West til det atlantiske og det øthiopiske Hav, mod Syd til det øthiopiske, og mod Øst til det indiske Hav og den arabiske Bugt.

Afrika er 530,000 Quadratmile stort, og alt-saa meer end 3 Gange saa stort som Europa, men

slet besøkt. Indbyggernes Antal regnes til omtrent 100 Millionser. I Afrika, der for Størstedelen ligger i det hede Klima, findes uhyre Sandkerner, hvor næsten intet Menneske kan komme frem formedelst den frygtelige Hede og de mange vilde Dyr, som Lever, Hyæner og andre, der gjøre det farligt at reise. Dog har Afrika ogsaa meget frugtbare Egne, især ved Kysterne. Hovedproducterne ere Korn, Elfenbeen og Metaller. Handelen drives af Europæerne paa Kysterne og af Afrikas egne Indbyggere ved Karavanner. Industrien er høist ubetydelig.

De fleste af Afrikas Indbyggere ere Maurer eller Araber og Negere. De sidste ere de fæligrste og beboe næsten hele den mellemste og sydlige Deel af Landet. Europæerne have længe drevet Slavehandel paa Afrikas Kyster, og fort en stor Mængde Negere til deres Colonier i Vestindien. Nu have alle europæiske Regjeringer ophevet denne vancerende Handel, som dog endnu drives mellem de afrikanske Folk indbyrdes og af Europaerne som Snighandel. De Danske og Engelske have især virket for Slavehandelens Ophævelse.

De fleste af Afrikas Folkesærd tilbede flere Guder og ere meget ucultiverede. Maurerne ere Muhammedaner, og paa adskillige Steder findes Christne,

Bjerge,

1. Atlaabjergene, langs Nordkysten.
2. Kongbjergerne, Maanebjergene og de abyssiniske Alper udgjøre tilsammen en stor Bjergkjede, der strækker sig fra Vest til Øst midt igennem Afrika. Den ender mod Øst i Bjergen Guarafafui og mod Vesten i Bjergen Sierra Leonia,

Det gode Haabs Forbjerg, mod Syd, og det grønne Forbjerg mod West.

Flooder.

1. Nilen udspringer ved de abyssiniske Alper og løber mod Nord ud i Middelhavet.
2. Gambia og 3. Senegal udspringe ved Kongbjergerne, og løbe mod West ud i Atlanterhavet.
4. Niger løber fra West mod Øst i det Indre. Dens Udløb er ikke bekjendt.
5. Zaire eller Kongo løber igennem Kongo ud i Atlanterhavet.

Bugter.

1. Det røde Hav mod Nordest og 2. den guineiske Bugt mod Sydvest.

Afrika inddeltes i

- I. Landene ved Nilen, nordøstligt;
- II. Barbariet og Sahara, nordligt;
- III. Negerkysterne, vestligt;
- IV. Sydkysten;
- V. De østlige Kyster;
- VI. De indre Lande, og
- VII. Øerne.

I. Landene ved Nilen ere

- a. Egypten, b. Rubien, og c. Abyssinien, gennem hvilke den frugtbargjørende Nil løber. De have alle for Størstedelen et meget hædt Klima.

a. Egypten,

nordligst, staaer under tyrkisk Herredomme og regeres af en Pascha, nu Mehemed Ali, der dog næsten er uafhængig af Tyrkiet.

Egypten er omrent 9000 Quadratmile stort, hvoraf dog kun 800 ere dyrkede, og har 2½ Millio-
ner Indbyggere. Endel af Landet frugtbargjøres
een Gang om Året ved Nilflodens Oversvømmelser.
Egypten frembringer meget Korn og Bomuld, og
har mange Dyr, hvoriblandt og Krokodiller. Han-
delen er betydelig og Hovedreligionen den muha-
medanske. Indbyggerne ere fornemmelig Araber og
Kopter. De sidste ere Esterkommere af de gamle
Egypter og Christne. I Egypten findes adskil-
lige Mindesmærker fra Oldtiden, hvoriblandt Py-
ramider og Obelisker, samt Mumier eller balsame-
rede Liig, der kunne bevares meget længe mod For-
raadnelse.

Rahira eller Kairo er Egyptens Hovedstad og den største Stad i Afrika, med 200,000 Indbyg-
gere og meget vigtig Handel. Den ligger ved Nilen og
har et stort Slavemarked. I Kairo udskækker man Kylin-
ger i Øyne.

Alexandria, en Handelsstad ved Middelhavet,
er bygget af Alexander den Store.

Abukir er bekjendt af et Søslag mellem den engelske
Admiral Nelson og de Franske.

b. Nubien ligger Syd for Egypten og er min-
dre frugtbar. Det er deelt i flere Niger, som
staaer under Paschaen af Egypten. Den største
Stad er Sennaar, i et Negerrige af samme Navn.

c. Habessinien eller Abyssinien, Syd
for Nubien, er temmelig bjergfuldt. Nilen har
her sit Udspring. Habessinien bestaaer af flere
Stater, og Storstedelen af Indbyggerne ere
Christne. Gondar er Hovedstaden i et af
Rigerne.

II. Barbariet eller Berberiet,

inbefatter hele Afrikas Nordkyst fra Egypten langs
Middelhavet. Det har et smukt Klima og er frugt-
bart, men slet dyrket. Det frembringer især Korn,
Dadler (en Frugt), Olie, Gummi og Heste. Ind-
byggerne bestaaer især af Maurer og Berbere, og
drive Skibs fart. Pesten bortriver ofte mange Men-
nesker her, ligesom og i Egypten. Hovedreligionen
er muhamedansk.

Barbariet inbefatter Marokko, samt Rover-
staterne. Atlasbjergene strække sig derigjennem.

1. Marokko, et despotisk Keiserdomme, mod
Vesten ved det atlantiske og Middelhavet, er
14,000 Quadratmile stort med 10 Mill. Indb.

Marokko, vestligt, er Hovedstaden og Keise-
rens sædvanlige Residents.

Fez, nordligt, er en Stad med 100,000 Indb.

Tanger, ved Gibraltarstrædet, er Sædet for de
europæiske Consuler.

2. Roverstaterne bestaaer af

a. Algier,

b. Tunis, Østen for Algier, og

c. Tripolis, endnu østligere, den ubetydeligste af Røverstaterne.

Disse tre Stater have hver en Hovedstad af samme Navn, hvorfaf Tunis med 130,000 Indb. og betydelig Handel, er den største.

Tunis og Tripolis regjeres hver af en Fyrste, som i Tunis kaldes Bey og i Tripolis Dey. De drive Søvereie, og endeel af de europæiske Magter maae, for at drive deres Handel i Sikkerhed, give dem aarlige Foræringer. Algier stod ligeledes forhen under en Dey, men blev i 1830 erobret af de Franske.

Syd for Barbariet ligger den store Sanderken, Sahara, der strækker sig fra Egypten til det atlantiske Hav. I samme gives kun enkelte beboede Steder.

III. Negerkysterne,

langs den vestlige og sydlige Side af Afrika, indbefatte: 1. Senegambien eller Senegal, 2. Guinea, og 3. Kongo.

1. Senegambien eller Senegal,
Syd for Marokko, har et yderst hædt Klima og er meget frugtbart. Hovedproducterne ere Elefanter, Guld og Gummi. Landet er deelt i mange smaa Stater, og Religionen hedense og muhamedans.

Floder.

a. Senegal, og

b. Gambia, som begge lobe fra Øst mod Vest og falde ud i det atlantiske Hav.

De Engelske og Franske have her nogle Besiddelser.

2. Guinea (Øvre Guinea)

Syd og Sydost for Senegal, er meget hædt og har de samme Producter som Senegambien. Indbyggerne ere Hedninger. Landet er deelt i adskillige Kyster, som Slavekysten, Guldkysten &c., hvilke indeholde mange Smaariger.

Paa Guldkysten have Europeerne deres fleste Besiddelser. a) De Danske eie her Christiansborg, og Fredensborg, to Forter, m. fl. b) Englaenderne have Cap Coast (Købst), og c) Nederlænderne Elmina eller Georgio della Mina. Det herværende Negerrige Ashantee er betydeligt.

Fra Guinea udførtes forhen en stor Mængde Slaver.

3. Kongo (Nedre Guinea)

Sydst for Guinea, har samme Beskaffenhed som Guinea, og er deelt i flere Negerstater. Nogle af Indbyggerne have antaget den katholske Religion. Portugiserne have her store Besiddelser og megen Indflydelse.

IV. Sydkysten eller Caplandet

beboes af Europeere og Hottentotter, et negeragtigt Folk, der ernærer sig af Øvægavl. Det tilhører Englaenderne, der her have Staden Cap, hvor Østindiefarerne indtage Forfriskninger.

I Caplandet ligger det gode Haabs Forbjerg. Dette Forbjerg blev opdaget af Portugiseren Bartholo-

mæus Diaz, som kaldte det Stormenes Forbjerg. Hans Konge Johan gav det Navn af det gode Haabs, fordi han nu ventede at opdage Soveien til Indien.

V. De østlige Kyster

bestaaer af Adel, Ajan, Zanguebar, Mosambik, m. fl. Portugiserne have adskillige Besiddelser paa nogle af disse Kyster.

VI. De indre Lande

ere næsten ubekjendte for Europeerne. Floden Niger løber her fra Vesten mod Østen. De indre Lande deles i Nigritien og det indre Sydafrika.

a. Nigritien eller Sudan

beboes af Negere og Maurer, og bestaaer af mange Riger, hvoriblandt 1. Birnu, og 2. Tombuktu, med Stæder af samme Navne, fra hvilke der gaae mange Karavaner.

b. Det indre Sydafrika

beboes af Negere, blandt hvilke Kafferne, et Folk af udmærket Legemsbygning, Schaggaerne og Gallaerne.

Blandt flere Europeere, som have gjort Opdagelser i Afrika, er Mungó Park, en Englaender, især mærkelig.

VII. Øerne.

a. Madagaskar, paa den østlige Kyst, meget stor, skilles fra det faste Land ved Mosambik-

strædet. Den staer under egne Fyrster og er meget frugtbar.

b. Den franse De Bourbon (Burböns). Øst for Madagaskar, frembringer Kaffe og Sukker; det samme er tilfældet med den til England aflatæede De Isle de France (Ile de Frans), Øst for Bourbon.

c. St. Helena, sydvestlig, tilhører England. Denne Ø var en tiolang den forrige franse Keiser Napoleon Bonapartes Opholdssted; han døde her den 5te Mai 1821.

d. Det grønne Forbjergs Øer, Vesten for Senegal, tilhøre Portugiserne.

e. De canariske Øer, Vesten for Sahara, tilhøre Spanien, og ere frugtbare paa Vijn. Canariesuglene ere herfra bragte til Europa. Den største af disse Øer er Teneriffa.

f. Madera, som Portugiserne eie, regnes af nogle til de canariske Øer. Den er frugtbar paa Maderavijn, og blev opdaget ved den portugisiske Prinds Henrik Navigators Bestrebelser.

Amerika,

eller den ny Verden, blev opdaget af Columbus 1492, og er omgiven af det atlantiske og øthiopiske Hav mod Øst, det stille Hav mod Syd og Vest, og Stillehavet mod Nord.

Amerika er rimeligvis den største af alle Ver-

dendele og omtrent 750,000 Kvadratmile stor; men Folkemængden er kun ringe i Forhold til Størrelsen og udgør neppe 40 Millioner.

Amerika har høje Bjerge og uhyre Sletter og Skove, men ingen Sandørkener. Luften er meget forskellig, nogle Steder kold, andre Steder meget varm. Mange Mennesker dør af en Sygdom, som kaldes den gule Feber.

Amerika er paa de fleste Steder meget frugtbart, og frembringer de forskjelligste Producter. Det har Overfledighed af Guld, Sølv og andre Metaller, og i Sydamerika findes Diamanter. Planteriget leverer især Kakao, Vanille, Tobak, Bomuld, Kaffe, Sukker, Mahogni og Farvetræ. Amerika har og mange Pelsdyr, andre vilde og tamme Dyr, Slanger o. s. v. Industrien er ikke af Betydenhed, men Handelen levende.

Indbyggerne bestaae af Europæere, Indianere, Negere og af Blandinger af disse Folkeslag*). Euro-
pæerne ere de talrigste og meest af engelsk og spansk Herkomst. De af dem, der ere født i Amerika, kaldes Creoler. Indianerne ere Landets oprindelige Indbyggere; de ere af kobbertod Farve og tildeels endnu Vilde. Religionen er meest den Christne, dog ere en stor Del af Indianerne endnu Hedninger.

Amerika inddeltes af Naturen i to Hoveddele: Nord- og Syd-Amerika, som hænge sammen

* De vigtigste Blandinger ere: Mulatter, Børn af Europæere og Negekinder, og Mestizer, Børn af Europæere og Indianerinde.

ved Landtungen Panama eller Darien. Desuden hører en Mængde Øer hertil.

Havbugter.

- a. Baffinsbugten, længst mod Nordost, mellem Grønland og Nord-Amerika.
- b. Hudsonsbugten, sydligt for Baffinsbugten.
- c. Laurentsbugten, Sydost for Hudsonsbugten.
- d. Den mexikanske Bugt, Syd for Hudsonsbugten.
- e. Bugten ved Kalifornien, Vest for den mexikanske.

Stræder.

1. Beringssstrædet adskiller Nordamerika fra Asien, og 2. det magellaniske Stræde Syd-Amerika fra Ildlandet.

Bjerge.

Cordilleras de los Andes er en uhyre Bjergfjæde, der under forskellige Navne strækker sig fra Nord til Syd igjennem hele Amerika.

A. Nord-Amerika.

Floder.

- a. St. Laurentsfoden, østligt, med det bekjendte Vandfald Niagára, eet af de største i Verden, leber ud i Laurentsbugten.
- b. Mississipi løber fra Nord til Syd ned i den mexikanske Bugt. I Mississipi falde Ohio og Missouri.

En Mængde store Søer findes i Nordamerika, hvoriblandt Oversøen, Winnipeg o. fl.

Inddeling.

- a. Fristaten Guatimála og b. Fristaten Mexiko.
- c. De forenede Stater. d. De Engelskes Lande. e. De frie Indianeres Lande.

a. Fristaten Guatimála

strækker sig fra Landtungen Panama til Fristaten Mexiko mellem Sydhavet og den mexanske Bugt. Den udgør 10,000 Quadratmile med henved 2 Mill. Indb. Klimaet er varmt, og Landet frembringer især Indigo, Kakao og Svæg. Indbyggerne ere deels Europæere af spansk Herkomst, deels Indianere og Mestizer. Landet regjeres af et Senat med en Præsident og et Kammer. Religionen er katholik.

Ny Guatimála, Hovedstaden, har et Universitet og vigtig Handel. Gammel Guatimála blev ødelagt ved et Jordskælv 1774.

b. Fristaten Mexiko,

mellem Sydhavet, den mexanske Bugt, den nordamerikanske Fristat og de frie Indianeres Land, er 42,000 Quadratmile stor, med omtrent 8 Mill. Indbyggere. Landet er meget frugtbart og har de fleste af Amerikas Produkter. Især er det rigt paa Guld, Sølv og andre Metaller. Indbyggerne ere de samme som i Guatimála. Staten har en Forbunds-Forfatning med en Præsident i Spidsen. Hovedreligionen er den katholske. Mexiko og Guatimála tilhørte forhen Spanien.

Mexiko, Hovedstaden og Regjeringens Sæde, ligger mellem to Sører, og har 140,000 Indb. og et Universitet.

Acapulco, Sydvest for Mexiko, er en Handelsstad ved Sydhavet.

Bera Cruz, Øst for Mexiko, er en vigtig Handelsstad ved den mexanske Bugt.

Halvøen Californien hører til Mexiko.

Mexiko erobredes af Spanieren Cortes med saa Tropper, ved Europeernes større Krigskunst og fornemmelig ved Skydegeværene. Det regjeredes dengang af en Keiser ved Navn Montezuma.

c. De forenede Stater,

eller den nordamerikanske Fristat, forhen engelske Colonier, ligge Øst for de forrige spanske Lande, ved Atlanterhavet og den mexanske Bugt.

Da Englænderne pålagde dem Skatter, og ei vilde tillade dem at have Deputerede i det engelske Parlament, grebe de til Vaaben under Washingtons Anførsel, blevé understøttede af Frankrig, og tilhjemmede sig deres Frihed. Den berømte Benjamin Franklin bidrog ogsaa hertil.

De forenede Stater udgjøre omrent 100,000 Quadratmile, med 13 Millioner Indbyggere. De ere især frugtbare paa Korn, Tobak, Riis, Bomuld og Træarter, men manglende edle Metaller. I den nordlige Deel ere de langt koldere end i den sydlige. Vandelen er vigtig, og Manufacturer og Fabriker tiltage aarlig meget. Indbyggerne ere for Størstedelen Europæere, og aarlig udvandre endnu mange Mennesker fra Europa til de forenede Stater. Endelige Negere findes ogsaa, mest som Slaver. Hver af de 25 Stater har sin egen Regjering, men de ere

alle forbundne ved en General-Congres, der bestaaer af to Afdelinger og har en President. Alle Religioner taales.

Glober.

- a. Hudson, nordøstligt; b. Mississippi; c. Ohio, og d. Missouri falde i Mississippi.

De vigtigste Stater ere følgende.

1. **Massachusetts** (Massachusetts) nordligt, med Boston, en vigtig Handelsstad, hvor Opstanden mod England begyndte.

(Englænderne havde lagt en Skat paa Thee, og sendt nogle Skibe, ladede med Thee, til Boston. Nogle af Indbyggene forklædte sig som Mohawk-Indianere, gik ombord paa disse Skibe og kastede over 400 Kasser Thee i Havet. Da England fordrede Erstatning herfor og lod Staden Boston spærre, udbrød Krigen.)

2. **Ny-York** har en stor og vigtig Handelsstad af samme Navn, med over 200,000 Indb.

3. **Pensylvanien**; deri **Philadelphia**, som er anlagt af Quakeren Penn og har vigtig Handel, 175,000 Indbyggere og et Universitet. I Philadelphia var Franklin Bogtrykker, og gjorde sig fortjent ved at besørge Frihedsaanden ved sine Skrifter. Han opfandt ogsaa Lordenlederen.

4. **Maryland** (Merriland), med Handelsstaden **Baltimore**. — Ved Maryland ligger og Districtet **Columbia** med Staden **Washington**, der er General-Congressens Sæde.

5. **Virginien** er berømt af sin Tobak.

6. **Ny-Orleans** eller **Louisiana** med Staden **Ny-Orleans**.

Til de forenede Stater høre desuden flere Landstrækninger eller Districter, nordvestligt ved de frie Indianeres Lande. Efterhaanden som en Strækning Land faaer et vist Antal Indbyggere, optages den iblandt Staternes Tal.

d. **De britiske Bestodelser,**

Nord for de forenede Stater, ere store, men svagt befolkede, og have et meget holdt Klima, Pelsdyr, uhyre Skove og Korn.

De bestaaer af følgende Lande:

1. **Ny-Skotland**, en Halvø, med Staden **Halifax** og 2. **Ny-Brunsvig**.

3. **Landstabet Canada** med Staden **Quebec**,

4. **Landene ved Hudsonsbugten**, vigtige for deres Pelsværk. Her have Englænderne blot nogle Forter. Landets Indfødte ere for det meste Eskimoere, et uvidende, men godmodigt Folk.

e. **De frie Indianeres Lande,**

mod Nord og Vest i de koldeste og ufrugtbareste Egne, indbefatte en meget stor Landstrækning. De ere næsten ubekjendte, og have mange Pelsdyr.

Indianerne ere barbariske i deres Krige og leve mest af Jagt og Fisserie. De bestaaer af forskellige Nationer. Adskillige af disse offre og æde deres fangne Fiender, efterat de først have plaget dem ved de mest udtknælte Piinster. Dog have nogle af In-

dianerne lidt efter lidt antaget meer Dannelse af Europæerne.

Paa Nordvestkysten af Nordamerika have Russerne, Englanderne og de forenede Stater anlagt Colonier for Pelshandelens Skyld.

B. Syd-Amerika

har for Storstedelen et meget varmt Clima.

Floder.

- a. Magdalene-Foden løber mod Nord ud i den mexikanse Bugt.
- b. Orinoko, Øst for Magdalene-Foden, saavel som
- c. Amazonfoden eller Maranon, Syd for Orinoko, og
- d. Rio de la Plata, sydligt, løbe alle tre ud i det atlantiske Hav.

Inndeling.

Fristaterne 1. Columbia, 2. Peru, 3. Bolivia eller Øvreperu, 4. Chili og 5. Plataprovinserne, 6. Staten Paraguay (samtligt de forrige spanske Lande); 7. Keiserdommet Brasilien (forhen portugisif); 8. De franske, 9. De nederlandiske og 10. De engelske Besiddelser; og 11. De Indsødtes Lande.

1. Fristaten Columbia,

nordligt, grænser til den mexikanse Bugt, det atlantiske Hav, Brasilien, Peru og Sydhavet, og er 85,000 Quadratmile stor med henved 3 Mill. Indb. De fleste af Amerikas Producter findes her i Over-

fledighed. Især er Landet rigt paa Guld, Sølv, Platina, Kakao, Vanille og Indigo. Indbyggerne ere, som i alle de forrige spanske Lande, for det meste Europæere, Indianere og Mestizer. Columbia regjeres af en Congres, der bestaaer af to Dele med en Præsident i Spidsen.

Hovedreligionen i de forrige spanske Lande er den catholske.

Santa Fe de Bogotá, Hovedstaden og Regjeringens Sæde, ligger ved Floden Bogotá, som 3 Mile fra Staden danner det 500 fod høje Vandfald Tequendama.

Carthagena, en Handelsstad ved den mexikanse Bugt, ligger Nord for Bogota.

Caráccas, N. Ø. for Bogota, har betydelig Handel.

Quito (Rito), en stor Stad, S. V. for Bogota, har 70,000 Indbyggere. I Nærheden ligger Chimborasso, den høieste Spidse af Andesbjergene.

2. Fristaten Peru,

Syd for Columbia, omgivne af denne Stat, Brasilien, Bolivia og Sydhavet, er 45,000 □ Mile stor med 2 Mill. Indb. Landet er overordentlig frugtbart og har omrent de samme Producter som Columbia. Lamadyret, der bruges til at bære Byrder, og Wigognedyret med meget fin Uld, findes her. Regjeringen er republikansk.

Lima, Hovedstaden og Regjeringens Sæde, to Mile fra Sydhavet, har 70,000 Indb. og et Universitet. Den leed meget ved et Jordskjelv 1746.

Rusko, S. D. for Lima, var forud Intiaernes Sæde.

(Peru beherskedes før Spaniernes Ankomst af Inkamerne eller Solens Born, som de kaldte sig. Atapaliba, den sidste af disse, blev fangen af den grusomme Spanier Grants Pizarro, som lod ham henrette og erobrede Peru.)

3. Fristaten Bolivia

mellem Peru, Brasilien, Plataprovinserne og Sydhavet, er 20,000 □ Mile stor med 1 Million Indb. og ligner Peru i Beskaffenhed og Producter.

Chuquisaca (Tschukisaka), er Hovedstaden og Regjeringens Sæde.

Staden Potosi har rige Selvværker.

4. Fristaten Chili (Tschili).

Syd for Bolivia mellem Sydhavet og Andesbjergene, er henved 7000 □ Mile stor med 1 Mill. Indb. og overmaade frugtbar og skøn.

St. Jago de Chili er Hovedstaden og Regjeringens Sæde.

5. De forenede Stater ved La Plata,

mellem Bolivia, Brasilien og det øthiopiske Hav, ere 30,000 □ Mile store med 700,000 Indbyggere, og have uhyre Hjorde af Hornvæg og Heste.

Buenos Ayres, Hovedstaden og Regjeringens

Sæde ved Platafloden, driver stor Handel, og har et Universitet og 60,000 Indb.

6. Paraguay

mellem Plataprovinserne, Brasilien og Bolivia, 7000 Quadratmile med $\frac{1}{2}$ Million Indbyggere, regjeres uindskrænket af en Dr. Francia, som ei tillader Fremmede at komme ind i Landet.

Hovedstaden hedder Assunction.

7. Keiserdommet Brasilien,

opdaget af Cabral, ligger paa den østlige Side af Sydamerika, og er 140,000 Quadratmile stort med 5 Millioner Indbyggere. Det har et smukt og behageligt Clima, og er eet af de frugtbareste Lande i Verden. De vigtigste Producter ere Diamanter, Guld, Kaffe, Sukker, Bomuld og kostbare Trearter. Indbyggerne bestaae især af Europæere og Negere. De første ere mest af portugisisk Herkomst, og Negerne for Storsteden Slaver. Religionen er catholik. Brasilien tilhørte forhen Portugal, men har nu en egen Keiser, Peter den 2den, der regjerer indskrænket efter en Constitution.

Rio Janeiro (Oshaneiro), Hovedstaden og Keiserens Residents, har en meget skøn Beliggenhed ved det atlantiske Hav, 140,000 Indb. og vigtig Handel.

St. Salvador eller Bahia, Nordost for Rio Janeiro, en betydelig Handelsstad ved Alle Helgens Bugten, med 120,000 Indb.

Fernambuco, en Handelsstad, ligger Nordost for Bahia.

8. De Franske besidde en Deel af Guyana, Nord for Brasilien, med Den Cadjenne.

9. Nederlanderne eie ligeledes en Deel af Guyana med Kolonien Surinam og Staden Paramaribo.

10. Englaenderne besidde ogsaa en Deel af Guyana

11. De frie Indianeres Land

findes adspredt i det Indre af Landet. Desuden beboe de Patagonien eller det magellanske Land, den sydligste Deel af Amerika, der har en meget raa Luft og kun faa Producter. De leve under Overhoveder, som kaldes Kazikere. Mændene fiske, gaae paa Jagt og føre Krig, og Fruentimmerne besørge Huse- og Markarbeidet. Nogle af dem ere Menneskeædere.

Derne ved Amerika.

1. De canadiske Øer, Østen for Canada i det atlantiske Hav, tilhøre England. Den største af dem er Nyfoundland, der er vigtig for dens Fiskebanker, hvor der fanges en uhyre Mængde Stokfisk.

2. Bermudas eller Sommer-søerne, Sydvest for de canadiske, tilhøre ligeledes Englaenderne, saavel som

3. De Lucaiske eller Bahama-søerne, blandt hvilke Guanahani, den første Ø, Columbus opdagede. De lucaiske Øer ligge Sydvest for Sommersøerne.

4. De store Antiller, Syd for Bahamaserne, ere frugtbare og frembringe især Sukker, Kaffe og Bomuld. De bestaae af 4 Øer.

a. Cuba, den største med den vigtige Handelsstad Havanna med 125,000 Indb., tilhører Spanien, saavel som

b. Portoriko, der har megen Tobak.

c. Haiti, der og kaldes St. Domingo, eller Hispaniola, er stor, og tilhørte før Frankrig og Spanien, som mistede den ved en Opstand af Negerne. Nu er hele Øen en Neger-Republik, der bestyres af en President. Den største Stad er Port au Prince (Poart o Prængs), Regjeringens Sæde. Desuden findes her Staden St. Domingo.

d. Jamaica med Staden Kingston tilhører Englaenderne, og er frugtbar, men usund.

5. De smaa Antiller eller Karabiske Øer, Sydost for de store Antiller og med de samme Producter, ere deelte mellem forskellige europæiske Nationer. Disse Øer beboedes forhen af meget vilde Indbyggere, Karaiber, som vare Menneskeædere.

a. Englænderne eie de fleste af de smaa Antiller, hvoriblandt Barbados, Trinidad, St. Vincent, Granada, Tabago o. a.

b. De Franske besidde Martinique (Martinik) og Guadeloupe (Guadeloup), med nogle mindre.

c. De Danske: St. Croix (Kroa), med Hovedstaden Christiansstad, St. Thomas med en Stad af samme Navn, og St. Jan.

En vis Skipper Erik begyndte under Frederik 3de at seile paa St. Thomas. St. Croix klobtes af de Franske. Disse Der frembringe fornemmelig en Mængde Sukker. Paa den lille De Krabbesen ved St. Croix findes mange Skildpadder.

d. Nederlænderne eie St. Eustaz, St. Martin og Curassao.

e. Sverrig eier St. Barthelemy.

Unmærkn. Bahamaserne og de store og smaa Antiller faldes tilsammen Vestindien eller de vestindiske Der, og ligge alle i den mexicanske Bugt. De have et hædt Climæ og højmosges ofte af Orkaner og Jordskælv. Istedetfor Winter have de i flere Maaneder en vedholdende Regn, der skyrter ned med stor Voldsomhed og ofte foraarsager stor Skade. Indbyggerne ere Europeer, Mulatter og Negere. De sidste udgjøre det største Antal og ere deels Fri deels Slaver; mange af dem ere endnu Hedninger.

6. Ildlandet, en ufrugtbart De, Sonnen for Amerika, har yderst raae Indbyggere.

A u s t r a l i e n

eller Sybindien, Landene imellem Asien og Amerika, ligge i det stille Hav, og ere alle opdagede seldigere end Amerika, mest af Englænderne, og blandt dem fornemmelig af Cook. Australien regnes til over 170,000 Quadratmile med 4 til 5 Millioner Indbyggere. Det bestaaer blot af Der, hvoraf de fleste ligge i det hede Jordstreg og frembringe Bomuld, Brodfrugter, Kokos og mange andre Producter af Planteriget, men kun saa af Dyre- og Mineralriget. Indbyggerne ere Negere og Indianere, og for det meste Vilde; Indianerne have en lysebrun Farve. De vigtigste af Derne ere følgende.

1. Ny-Holland,

den største De, man tjender, næsten saa stor som Europa, har ucultiverede Indbyggere. De Engelske have paa den østlige Kyst, Ny-Syd-Wallis, anlagt en Colonie, hvorhen de sende Forbrydere. Hovedstaden hedder Sidney og er i betydelig Til-tagen. Kolonien har især vigtig Faareavl. — Ny-Holland regnes Den van Diemens Land, Syd for samme.

2. Ny-Seeland,

Sydst for Ny-Holland, bestaaer af to Der, hvis Indbyggere ere meget krigeriske og fortære deres overvundne Fiender.

3. Ny-Guinea,

Nord for Ny-Holland, er den største De efter denne og har meget vilde Indbyggere.

4. Venstabsøerne,

Ost for Nye-Holland, har et behageligt Klima og godmodige Indbyggere, samt Rigdom af Planterigets Producter.

**5. Selskabsøerne, nordøstligt for
Venstabsøerne, hvoriblandt**

Otaheiti, udmærker sig ved Frugtbarthed og Behagelighed. Indbyggerne her have antaget Christendommen, som er bleven udbredt ved engelske Missionærer, og ere temmelig cultiverede.

6. Sandwichøerne, (Sænbritsøerne),

Nord for Selskabsøerne, have meget vindstabile Indbyggere, der næsten alle ere Christne og for en stor Deel have antaget europæisk Cultur. De klæde sig paa europæisk Maneer og bygge store Skibe, hvormed de seile til Amerika og China.

Dwaihi, hvor den berømte Capitain Cook blev myrdet af Indbyggerne i en Drætte mellem dem og hans Folk, er den mest bekjendte.

7. Ladronerne eller Tyveørne,
West for Sandwichøerne, tilhøre Spanien.